

HOOFSTUK 3

TEMPERAMENT: DIMENSIES, KATEGORIEË EN MODELLE

3.1 INLEIDING

In hoofstuk twee is temperament gekonseptualiseer deur die vergelyking daarvan met persoonlikheid en karakter en die beskrywing daarvan in terme van stabiliteit, aangeborenheid, oorerflikheid, oorsprong en die neuro-anatomiese aspekte se verband met temperament. Die hoofstuk is afgesluit met die fisiologiese aspekte van temperament. Uit die literatuur is dit duidelik dat temperament 'n geneigdheid is waarmee 'n individu gebore word, wat bepaal dat hy op 'n sekere manier optree. Nadat temperament gekonseptualiseer is, bepaal hierdie hoofstuk hoe 'n individu se temperament gekonfigureer kan word in 'n temperament tipe. In hierdie hoofstuk gaan die verskillende dimensies, kategorieë en modelle van temperament bespreek word, ten einde die begrip temperament en temperament tipes beter te verstaan.

Daar bestaan 'n verskeidenheid van temperament kategorieë, dimensies en modelle wat benut kan word. Die nege dimensies van Chess en Thomas (Chess & Thomas, 1989:24), Hippokrates se model (LaHaye, 1998:23; Rohm, 1998:109), die D (dominance) I (inducement) S (steadiness) C (conscientious)-model, hierna DISC (Bonnstetter *et al.*, 1993:57; Walk thru the Bible, 1999:7-50; Rohm, 1998:115) en die Keirsej-model (Keirsej en Bates, 1984:4-100) is as die toepaslikste vir hierdie navorsing gekies in die ontwikkeling van 'n bemagtigingsprogram vir ouers met kinders in die middelkinderjare.

Daar is gefokus op die DISC-model as basis vir die assessering van die ouers en die kinders se temperament tipes. Hoewel die DISC-model vir volwassenes gestandaardiseer is, kon daar bronne, hoewel beperk, bekom word wat die DISC-model op kinders van toepassing gemaak het. Die nege dimensies van Chess en Thomas is vir

agtergronddoeleindes bespreek, aangesien dit die eerste kliniese werk was wat temperament beskryf en nagevors het (Chess & Thomas, 1989:23). Hippokrates se model word gevolglik uiteengesit, aangesien die geneesheer ongeveer 2500 jaar gelede opgemerk het dat persone op grond van hoe hulle dink en doen, in vier temperamenttipes verdeel kan word. Dieselfde indelings word tans steeds gebruik en dit is een van die bekendste modelle wat as die fundamentele vir die latere modelle gebruik word (Fourie, 1998:37). Die hoofstuk word afgesluit deur die Keirse- model te verduidelik as 'n alternatiewe model wat temperament meet en beskryf. Die model is nie in hierdie studie aanvullend tot die DISC-model benut nie, maar kan ook deur maatskaplike werkers benut word.

3.2 DIMENSIES EN KATEGORIEË

Daar bestaan dikwels verskille, veral tussen navorsers op die psigologiese terrein, of 'n konsep in kategorieë of in dimensies gegroepeer moet word (De Boech, Leuven & Wilson, 2005:130). 'n Dimensie word deur die *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* (2003) beskryf as grootte of omvang van 'n begrip. Kohnstamm, Bates en Rothbart (1989:135) is van mening dat 'n dimensie voorgestel word op 'n aaneenlopende kontinuum. De Vos (2002:347) konstateer dat 'n kategorie uit verskillende eienskappe bestaan, byvoorbeeld indien daar na kleur, as kategorie verwys word, kan intensiteit en helderheid as eienskappe dien. Elkeen van hierdie eienskappe kan gedimensionaliseer word deur dit op 'n kontinuum aan te dui. 'n Dimensie sal dus wees dat die intensiteit van kleur op 'n kontinuum van lig na donker geplaas kan word. Hierdie skrywer noem verder dat wanneer 'n navorser 'n kategorie ontwikkel, doen hy dit in terme van sy eienskappe, waarna dit dan gedimensionaliseer kan word. Eienskappe kan beskou word as die karaktertrekke of kenmerke van die kategorieë. Dimensies verteenwoordig die aanduiding van die eienskap op 'n kontinuum. Kategorie word volgens die *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* (2003) beskryf as 'n afdeling.

Die navorser is van mening dat die duidelike afbakening van grense die verskil is tussen 'n kategorie en 'n dimensie, waar 'n kategorie in teenstelling met 'n dimensie oor duidelike grense beskik. Temperament kan dus as 'n kategorie geïdentifiseer word.

Temperament kan in eienskappe of kenmerke verdeel word, naamlik dat dit dui op gedragstyl, dit aanwesig is by geboorte en onder andere 'n geneigdheid is. Hierdie eienskappe van temperament kan dus in dimensies gekategoriseer word. Die mening word gehuldig dat die dimensies moontlik ooreen kan stem met temperamenttipes.

3.3 CHESS EN THOMAS SE NEGE DIMENSIES VAN TEMPERAMENT

Uit die literatuur blyk daar teenstrydighede te wees oor wat die nege aspekte is wat Chess en Thomas ontwikkel het. Milnes (2005) is van mening dat die nege aspekte nege dimensies is. (Vergelyk Kagan, 1994:36; Louw *et al.*, 2001:212; Keogh, 2003b:17.) Chess en Thomas (1989:27) verwys na die nege aspekte as kategorieë. Oliver (2002) verwys na nege karaktertrekke van temperament. In hierdie studie gaan daar na die nege aspekte as dimensies verwys word. Soos in 3.2 bespreek, is grense nie duidelik afgebaken ten opsigte van dimensies nie en kan die dimensies op 'n kontinuum geplaas word. Chess en Thomas se nege dimensies van temperament, soos blyk uit die literatuur, is die eerste kliniese werk wat oor temperament nagevors en beskryf is. Chess en Thomas, albei psigiaters, het gedurende 1956 bekendheid verwerf met hulle idee van suigelingtemperamentverskille.

Hierdie twee psigiaters het in 1956 'n longitudinale studie onderneem om verskillende dimensies van temperament saam te stel. Spesifieke dimensies van temperament wat reeds kort na geboorte manifesteer, is onderskei nadat 133 persone vanaf hul babajare tot by volwassenheid in 'n longitudinale studie in New York waargeneem is (Kagan, 1994:36). Na aanleiding van die studie, is Chess en Thomas (1989:23) van mening dat elke persoon se gedrag dus van babajare tot volwassenheid verskil. Individue reageer verskillend op verskeie stimuli en ervarings. Na aanleiding van hulle navorsing het Chess en Thomas (1989:24) nege dimensies van temperament geïdentifiseer. Aan elke dimensie is 'n waarde toegeken van hoog na laag. Die nege dimensies kan dus op 'n kontinuum geplaas word van hoog na laag. Hierdie nege dimensies kan op volwassenes, maar ook op kinders van toepassing gemaak word, aangesien Chess en Thomas se navorsing van kinderjare tot volwassenheid gestrek het.

Temperament is vir die psigiaters biologies gebaseer en die nege dimensies as die interaksie tussen individue en hulle omgewing gesien, wat veral die verhoudings binne 'n gesin beïnvloed. Elke persoon word dus met al nege dimensies gebore. Die verskil is daarin geleë dat elke persoon verskil in die voorstelling daarvan, naamlik hoog of laag op die kontinuum van een tot vyf (Wachs & Kohnstamm, 2001:24-26; Kurcinka, 1998:28-48). Die nege dimensies kan soos volg skematiese voorgestel word:

TABEL 3.1: DIMENSIES VAN TEMPERAMENT

DIMENSIES	DEFINISIE	VOORSTELLING	KONTINUUM (Kurcinka, 1998:28-48)
1. Aktiwiteitsvlak	Hoeveelheid motoriese aktiwiteit. Dit is die pas waarteen die individu beweeg.	Hoog: beweeg altyd Laag: beweeg min	1 – bly op een plek in bed terwyl slaap (stadig) 5 – beweeg rond in bed terwyl slaap. Altyd aan beweeg ook wanneer hy sit (aktief).
2. Gereeldheid	Voorspelbaarheid en/of onvoorspelbaarheid van biologiese siklusse, soos honger, slaap en uitskeiding	Hoog: eet, slaap en uitskeiding gebeur op voorspelbare tye Laag: eet, slaap en uitskeiding gebeur ongereeld en is onvoorspelbaar	1 – raak op dieselfde tyd aan slaap, is honger op gereelde intervale en uitskeiding op gereelde skedule (gereeld) 5 – raak nooit op dieselfde tyd aan slaap, is op ongereelde tye honger en uitskeiding op ongereelde skedule (ongereeld)
3. Toenadering of onttrekking	Hoe 'n persoon reageer teenoor 'n nuwe stimulus. Die aard van die aanvanklike reaksie tot 'n nuwe stimuli.	Hoog: benader nuwe situasies geredelik (soos ontmoeting van nuwe persoon of begin van nuwe skool)	1 – aarsel nie in nuwe situasies, lyk of hy leer deur te doen, oop vir nuwe

	Hierdie stimuli kan nuwe kos, speelding of persoon wees.	Laag: toon weerstand of weier aanvanklik om tot nuwe situasies toe te tree	aktiwiteite en geneig om in te stem tot nuwe aktiwiteite (raak onmiddellik betrokke) 5 – hou terug voor deelname, leer deur waar te neem, raak gespanne in nuwe aktiwiteite en sê onmiddellik nee wanneer gevra word om iets nuut te doen (aanvanklike weerstand of wag voordat hy deelneem)
4. Aanpasbaarheid	Hoe maklik 'n aanvanklike respons in 'n nuwe situasie verander word in die verlangde rigting. Die gemak waarmee die persoon sy gedrag kan verander ten einde aan te pas by nuwe situasies, ongeag aanvanklike reaksie	Hoog: aanvaar 'n verandering in skedule redelik maklik Laag: het aktiewe weerstand teen 'n verandering	1 – beweeg maklik van een aktiwiteit na volgende en is buigsaam met etes en slaaptye en word nie ontwrig deur verrassings nie (maklik aanpas) 5 – huil of kla wanneer een aktiwiteit gestop en ander begin word en benodig skedule en struktuur vir etes en slaaptye en raak ontstel deur verrassings (pas stadig aan)
5. Responsiwiteit	Die hoeveelheid stimulasie wat nodig is om 'n respons tot gevolg te hê	Hoog: glimlag, of huil nie maklik nie Laag: glimlag maklik en huil oor kleinighede	1 – Slaap deur geluide, word nie beïnvloed deur krapperige teksture nie, snaakse reuke pla hom nie, eet sonder fiemies,

			dikwels onbewus van stres (gewoonlik nie sensitief) 5 – Benodig geen geluide alvorens gaan slaap, word beïnvloed deur krapperige teksture, braak maklik van slegte reuke en smake (baie sensitief)
6. Intensiteit van reaksie	Hoeveelheid energie wat die persoon respondeer	Hoog: reageer intens, huil of lag lank en aanhoudend Laag: reageer matig, glimlag eerder as om te lag en huil sag	1 – Spoeg wanneer huil, raak selde ontstel, reaksies is kalm, glimlag wanneer gelukkig en werk deur 'n probleem sonder om gefrustreerd te raak (kalm reaksie) 5 – Huil nie net, kerm ook, wiplank, emosies een oomblik op en volgende af, elke reaksie is diep en kragtig, skree van blydschap en raak maklik gefrustreerd (intense reaksie)
7. Kwaliteit van gemoedstoestand	Of 'n gemoedstoestand oor die algemeen aangenaam, vriendelik en vreugdevol is of onaangenaam, ongelukkig en onvriendelik	Hoog: is van nature ekstroverties, vriendelik en geniet aktiwiteite Laag: is van nature onvriendelik en is baie keer teësinnig ten opsigte van deelname aan aktiwiteite	1 – Meestal positief en gewoonlik in 'n goeie bui, positief (Meestal positief) 5 – Gewoonlik ernstig, sien foute raak wil regstel, ernstig en analities (ernstig, analities)
8. Afleibaarheid	Hoe maklik 'n irrelevante stimulus die persoon se gedrag kan verander of daarmee kan	Hoog: konsentreer swak Laag: kan konsentrasie behou ten spyte van afleidings en	1 – Konsentreer op taak, word nie maklik afgelei nie en

	inmeng	onderbrekings	onthou en voltooi veelvoudige take (sien take selde raak) 5 – Merk goed op wat ander nie opmerk, spandeer tyd om goed waar te neem in detail en kan maklik veelvoudige take vergeet en vermy (oplettend)
9. Deursettingsvermoë en aandagspan	Hoe lank 'n persoon kan volhou met 'n aktiwiteit ten spyte van struikelblokke	Hoog: hou vol met 'n aktiwiteit Laag: gee malik op en het 'n kort aandagspan	1 - Kan maklik van rigting verander en by 'n ander aktiwiteit betrokke raak, sal vir paar minute huil en dan stop en aanvaar nee vir 'n antwoord (stop maklik) 5 – Hou by wat hy besluit. Voltooi taak, sal vir ure aaneen huil en aanvaar nie nee vir antwoord (ingestel)

Bron: Owens (1993:478); Kurcinka (1998:7-72); Keogh (2003b:14).

Chess en Thomas se nege dimensies was volgens Berk (2000:414) die eerste temperamentmodel wat ontwikkel is. Die nege dimensies van Chess en Thomas is voorgestel deur 'n keuse van hoog of laag. Kurcinka (1998:28-47) het die nege dimensies voorgestel op 'n ordinale skaal van een tot vyf, waar een laag en vyf hoog is. Die navorser is van mening dat Kagan se geïnhibeerde dimensies en nie-geïnhibeerde dimensies (vergelyk 3.3.3), geïntegreer kan word met Kurcinka se ordinale skaal. Geïnhibeerde dimensies(een) as die een pool van die dimensie en nie-geïnhibeerde dimensies (vyf) as die ander pool van die dimensie. Elke dimensie kan op 'n ordinale skaal van een tot vyf voorgestel word. Die navorser is van mening dat die dimensies van Chess en Thomas in die volgende skematiese voorstelling opgesom kan word.

Figuur 3.1: OPSOMMING VAN TEMPERAMENT KATAGORIE EN DIMENSIES

Temperament (Kategorie)																			
Dimensies (Chess & Thomas)																			
Aktiwiteit		Gereeldheid		Toenadering of ontrekking		Aanpasbaarheid		Responsiwiteit		Intensiteit van reaksie		Kwaliteit van gemoeds-toestand		Afleibaarheid		Deursettings-vermoë en aandagspan			
Hoog	Laag	Hoog	Laag	Hoog	Laag	Hoog	Laag	Hoog	Laag	Hoog	Laag	Hoog	Laag	Hoog	Laag	Hoog	Laag		
Ordinale Skaal (Kurcinka)																			
1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
1 = Geïnhibeerd 5 = Nie-geïnhibeerd																			
Chess en Thomas se drie temperamenttele kategorieë																			
Maklike kind						Moeilike kind						Stadig om op dreef te kom kind							

In aansluiting by bogenoemde dimensies meld Shaffer (1999:399) dat die meeste outeurs ooreenstem dat die volgende dimensies as deel van die individu se temperament onderskei kan word:

- Aktiwiteitsvlak wat die pas is waarteen 'n individu aktiwiteite meemaak.
- Negatiewe emosionaliteit dui op hoe maklik of intens 'n individu ontstel raak wanneer iets emosioneel gebeur.
- Tevredenheid wat dui op die wyse waarop die individu kalmeer nadat iets ontstellend gebeur het.
- Angstigheid dui op die behoedsaamheid ten opsigte van onaangename stimuli.
- Sosialisering dui op die ontvanklikheid ten opsigte van sosiale stimuli.

Bogenoemde dimensies kan geïntegreer word met die EAS model, soos bespreek by 2.3.3. 'n Hoë telling by emosionaliteit verwys na hoe vinnig 'n baba wakker sal word deur 'n skielike geluid en sy reaksie word gekenmerk deur hartseer. Die navorser is van mening dat hierdie dimensie, emosionaliteit geïntegreer kan word met die dimensie van intensiteit van reaksie van Chess en Thomas. (Vergelyk tabel 3.1). Die dimensie van aktiwiteit van die EAS-model kan geïntegreer word met die dimensie van aktiwiteitsvlak van Chess en Thomas. Die dimensie van sosialiteit van die EAS-model kan geïntegreer

word met die dimensie van toenadering of onttrekking van Chess en Thomas. (Vergelyk tabel 3.1.)

3.3.1 Dimensie en temperament

Temperament word gedefinieer as gedragstyl, wat verwys na die wyse waarop die persone teenoor die omgewing reageer. Die roetine van die meeste persone is min of meer dieselfde, naamlik eet, slaap, werk, studeer en is in interaksie met ander. Die verskil is geleë in die wyse waarop elkeen die daaglikse aktiwiteite uitvoer. Sommige reageer vinnig, intens en is geneig om hulle take vinniger te voltooi. Ander daarenteen, is rustig en stadiger in die voltooiing van take. Sekere persone pas maklik aan in 'n vreemde situasie en ander moeilik. Verskille in individue se gedragstyle verwys na die verskille in temperamente. Dit verwys dus na die hoe van gedrag wat verskil.

Die navorser is van mening dat die groepering van Chess en Thomas se nege dimensies na aanleiding van die voorstelling, bepalend kan wees in die identifisering van die temperamenttipe. Elke dimensie kan in 'n kategorie verdeel word. 'n Voorbeeld ter illustrasie kan volgens die navorser wees dat die dimensie van aktiwiteitsvlak uit verskillende kategorieë saamgestel kan word, byvoorbeeld frekwensie en spoed van beweging. Aktiwiteitsvlak of enige van die ander dimensies kan as 'n dimensie beskou word, aangesien die eienskappe van die dimensie op 'n kontinuum geplaas kan word.

Die navorser is verder van mening dat indien kategorieë in dimensies verdeel word dit meting meer betroubaar en geldig sal maak.

3.3.2 Kategorieë en temperament

Dit blyk uit voorafgaande dat elke temperamentkategorie waarskynlik beïnvloed sal word deur die intensiteit van die nege dimensies, soos aktiwiteitsvlak, ritme, toenadering en onttrekking, aanpasbaarheid, responsiwiteit, intensiteit van reaksie, kwaliteit van gemoedstoestand, afleibaarheid, aandagspan en uithouvermoë. Kennis van die nege dimensies laat ouers en onderwysers toe om kinders se temperamente te verstaan. Een

kind kan hoog meet in aktiwiteit en laag meet in deursettingsvermoë en toenadering. 'n Ander kind in dieselfde klaskamer, kan laag meet in aktiwiteit en hoog in uithouvermoë en toenadering. Die twee kinders sal verskil in die manier hoe hulle teenoor 'n taak sal reageer. Die eerste kind het hulp nodig om te bly fokus en die tweede kind benodig onafhanklikheid en meer tyd om sy taak te voltooi (Keogh, 2003b:18). Hierdie verskille dui op die kinders se verskillende individuele temperamente. Die dimensie van aktiwiteitsvlak kan dus verdeel word in kategorieë van hoog na laag. Die navorser is van mening dat die wyse hoe die kategorieë gekategoriseer word, naamlik hoog na laag, die temperament tipe van die individu kan voorstel.

3.3.3. Dimensies en Kagan se navorsing

Kagan, soos verduidelik in 2.5, het in sy navorsing gefokus op individue met geïnhibeerde eienskappe asook individue met nie-geïnhibeerde eienskappe. Kagan het na hierdie twee groepe eienskappe verwys as geïnhibeerde dimensie en nie-geïnhibeerde dimensie (Goleman, 1996:215). Die navorser stem saam dat die twee eienskappe as die twee pole van 'n dimensie beskou kan word. Die geïnhibeerde temperament tipe kinders verwys dus na die skaam en geïnhibeerde gedrag wat kinders toon indien hulle byvoorbeeld 'n vreemde persoon of situasie nader. Die nie-geïnhibeerde temperament tipe dui op kinders wat minimale onsekerheid toon wanneer hulle met 'n vreemde persoon of situasie gekonfronteer word. Kagan meen verder dat die verskil tussen die geïnhibeerde en nie-geïnhibeerde temperament tipe dimensies geleë is in die sensitiwiteit vir prikkels van die amigdala in die brein (Vgl. 2.8.4.) Die navorser is van mening dat die verskil tussen die twee pole van die dimensie die intensiteit van die verskil tussen temperament tipes aandui. Die twee pole (geïnhibeerd/nie-geïnhibeerd) is 'n uitdrukking van uiterstes in temperament verskille. Die meeste individue lê moontlik op die as tussen die twee pole (2 - 4).

Goode (2001:35) voeg by dat kinders met geïnhibeerde en nie-geïnhibeerde temperamente met verskillende neurochemie in die brein gebore word, wat bepaal dat hulle emosionele reaksies kan verskil. (Vergelyk 2.8.4.)

3.3.4. Kagan se navorsing en Chess en Thomas se nege dimensies

Die navorser is verder van mening dat die individu met 'n nie-geïnhibeerde temperamentele dimensie moontlik ooreenstem met 'n hoë telling op die kontinuum van die meeste van die nege dimensies van Chess en Thomas. 'n Individu met 'n nie-geïnhibeerde temperament dimensie sal dus moontlik op byvoorbeeld die aktiwiteitsvlak-dimensiekontinuum 'n hoë telling behaal. Hierdie kategorisering kan op al die verskillende dimensies van toepassing gemaak word, aangesien die individu 'n aanvaarbare nie-geïnhibeerde temperament tipe het. Die moontlikheid bestaan dat die individu met 'n geïnhibeerde temperamentele dimensie ooreenstem met die lae kategorie op die kontinuum vy die meeste van die nege dimensies.

Vir die nege dimensies het Chess & Thomas (1989:31) 'n skaal bestaande uit drie kategorieë geïdentifiseer om te gebruik tydens hulle longitudinale studies. Die drie kategorieë of dan temperament tipes, is dié van maklik, moeilik en stadig om op dreef te kom ("slow-to-warm up"). (Vergelyk Vasta *et al.*, 2001:456.) Die navorser is van mening dat die drie temperament tipes as kategorieë beskou kan word, aangesien die kategorieë in definitiewe grense gekategoriseer kan word.

'n Eie mening word gehuldig dat wanneer die dimensies benut word om 'n kind se temperament tipe vas te stel, dit nodig is om te let op gedrag wat oor die algemeen die meeste voorkom. 'n Kind kan op die kontinuum van geïnhibeerd (1) en nie-geïnhibeerd (5) 'n hoë telling toon op een dimensie en 'n lae telling op die volgende. Dit blyk nodig te wees om 'n algemene telling te bepaal op die hoë of lae kontinuum, om sodoende die temperament tipe vas te stel.

3.4 DRIE TEMPERAMENTELE KATEGORIEË

Volgens die drie temperamentele kategorieë wat vir die nege dimensies ontwikkel is, word kinders ingedeel in die volgende temperament kategorie: maklik (easy) , moeilik (difficult) en stadig om op dreef te kom (slow-to-warm-up) (Chess & Thomas, 1989:31).

Die navorser is van mening dat dit onduidelik blyk te wees in die literatuur oor hoe presies die drie kategorieë vanuit die nege dimensies saamgestel is.

Na aanleiding van die navorsing van Chess en Thomas kan die nege dimensies in drie temperamentele kategorieë opgesom word en soos volg skematiese uiteengesit word:

Tabel 3.2 TEMPERAMENTKATEGORIEë

<p>Maklike kind (easy)</p> <p>40% van kinders</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Word gekarakteriseer deur gereeldheid van biologiese funksies • Positiewe benadering tot nuwe situasies en mense • Maklik aanpasbaar tot verandering • Gemoed wat meestal positief is • Glimlag teenoor vreemdelinge • Pas maklik aan by nuwe omstandighede • Aanvaar reëls sonder probleme • Kom spontaan voor
<p>Moeilike kind (difficult)</p> <p>10% van kinders</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ongereelde biologiese funksies • Negatiewe reaksies teenoor nuwe situasies en mense • Stadig aanpasbaar tot verandering • Negatiewe gemoed en uitdrukkings • Periodes van baie emosioneel (positief en negatief) • Moeilik om te hanteer • Frustrasies en woede - uitbarstings kom gereeld voor • Vinnige emosionele reaksies • Teenoorgestelde as die maklike kind • Weier aanvanklik om nuwe situasies te benader • Gee maklik op
<p>Stadig om op dreef te kom (slow-to-warm-up)</p> <p>15% van kinders</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stadig om aan te pas by verandering • Reageer negatief teenoor nuwe situasies en pas stadig aan • Toon matige eerder as intense reaksies en het 'n laer neiging tot ongereelde voedingskedule • Wanneer gefrustreerd en ontsteld, is die kind geneig om te onttrek aan die

	situasies • Kom skaam en teruggetrokke voor
--	--

Bron: Chess & Thomas (1989:3); Papalia & Olds (1996:267); Vasta *et al.* (1999:456); Brooks & Goldstein (2001:117); Louw *et al.* (2001:213); McDonnell & Beck (2001:414); Keogh (2003a:2) en Lidz (2003:169).

Chess en Thomas (1989:33) stel dit duidelik dat alle kinders nie noodwendig in slegs een van hierdie drie temperamentele kategorieë sal inpas nie. Sommige kinders het 'n kombinasie van moontlik twee van die temperamentele kategorieë. Dit is nodig volgens Chess en Thomas (1989:36) dat wanneer daar gepoog word om 'n kind se temperament tipe vas te stel, daar op sy gedrag oor die algemeen gelet moet word. 'n Eie mening is dat wanneer 'n kind se temperament analise bepaal word daar na die patroon van geneigdheid om op 'n bepaalde manier op te tree, gelet moet word.

Uit die navorsing van Chess en Thomas (1989:60) was dit duidelik dat kinders se temperament tipe 'n invloed het op die hantering van die kinders deur ouers en onderwysers. Dit is vir ouers en onderwysers aangenamer om kinders met 'n makliker temperament groot te maak as kinders met 'n moeilike en stadig-om-op-dreef-te-kom temperament tipe. Uit verdere navorsing blyk dit dat indien die stadig-om-op-dreef-te-kom kinders boodskappe van die omgewing ervaar om vinniger aan te pas, veral tydens skooltoetrede, hulle moontlik gedragsprobleme kan ontwikkel (Keogh, 2003a:2; McDonnell & Beck, 2001:415). Hierdie boodskappe wat kinders dikwels van hulle omgewing kry om hulle aangebore temperament aan te pas om by die omgewing te pas, kan daartoe lei dat hierdie kinders moontlik van kontakgrensversteurings gebruik sal maak om hulle behoeftes te bevredig, soos uiteengesit in 4.4.4.6. 'n Eie interpretasie is dat die kind se temperament 'n invloed het op ouerskap en die hantering van die kind.

3.4.1. Invloed van die omgewing op die individu se temperament

Uit die navorsing van Chess en Thomas (1989:60-63) blyk dit dat 'n "goodness to fit"-omgewing bestaan wanneer die versoeke en verwagtinge van die individu se omgewing verenigbaar is met die individu se temperament. 'n "Poorness to fit"-omgewing is

wanneer die versoeke en verwagtinge van die individu se omgewing buitensporig is en nie verenigbaar is met die individu se temperament nie. Dit dra daartoe by dat die individu nodig het om sy temperament so aan te pas dat dit by die omgewing se eise pas. Hierdie aanpassing veroorsaak dikwels stres wat kan lei tot 'n onvoltooidheid. (Vergelyk 4.4.4.4.) Die aanpassing wat die individu moet maak om by die omgewing se eise aan te pas, kan volgens eie mening ooreenstem met die individu se persoonlikheid. (Vergelyk 2.3.1.)

'n Kind met 'n stadig-om-op-dreef-te-kom temperamentele kategorie soos verduidelik in tabel 3.2, benodig 'n omgewing waar hy genoegsame tyd en aanmoediging kry om 'n nuwe situasie te betree. Wanneer die omgewing dus die kind genoegsame geleentheid gee om in 'n nuwe situasie aan te pas, sal die kind optimaal kan funksioneer (Chess & Thomas, 1989:63). Die mening word gehuldig dat die geleentheid en tyd wat die kind se omgewing hom bied om aan te pas op 'n "goodness to fit"-omgewing dui.

Die navorser is van mening dat 'n goeie passing tussen ouers en kinders se temperament nie noodwendig daarop dui dat ouers en kinders se temperament ooreen moet stem nie. Die eise en verwagtinge wat ouers aan 'n kind stel, moet ooreenstem met sy temperament alvorens dit 'n goeie passing is.

Chess en Thomas (1989:63) noem verder dat 'n "goodness to fit"-omgewing nie dui op die afwesigheid van stres en spanning nie. Spanning en stres is deel van enige individu se lewe. Indien 'n "goodness to fit" en die nuwe verwagting suksesvol bemeester word, sal vordering geskied. Indien die versoek teenstrydig is met die kind se temperament tipe en die kind dit nie kan hanteer nie, sal 'n "poorness to fit" ontstaan. Dit kan aanleiding gee tot die ontstaan van onvoltooidhede en 'n swak selfbeeld en by die kind in die middelkinderjare, 'n gevoel van mislukking in plaas van arbeidsaamheid. (Vergelyk 4.4.4.4.)

'n Eie mening is dat dit nodig is om ouers te bemagtig met kennis oor hulle kinders se temperament tipe. Ouers wat hul kinders se temperament ken en verstaan, sal meer begrip en insig toon waarom hulle kinders optree soos hulle optree en hoekom dit vir hulle kinders nodig is om op 'n sekere manier 'n situasie te benader. Dit wil verder

voorkom of die wyse waarop ouers teenoor hulle kinders optree, daartoe kan lei dat kinders hulle temperamentele geneigdheid vir sekere gedrag kan verhoog of verlaag. Ouers moet bewus daarvan wees dat hulle hantering van hulle kinders 'n invloed op hul kinders se gedrag het. Indien ouers hulle kinders se temperament tipe ken, kan die ouers voorspel hoe kinders in sekere situasies mag optree. As ouers hierdie voorspellings van hulle kinders se gedrag kan maak, kan hulle beplan vir sukses (Kurcinka, 1998:187). Die mening word gehuldig dat indien ouers bemagtig word met kennis oor hulle kinders se temperament tipe dit kan bydra dat ouers 'n "goodness-to-fit"-omgewing vir die kinders daarstel.

Die navorser is van mening dat Chess en Thomas se nege dimensies van temperament en die drie kategorieë van temperament wat bespreek is, aanvullend tot mekaar toegepas moet word, ten einde 'n bepaalde temperament tipe te bepaal.

'n Opsomming van Chess en Thomas se nege dimensies en die drie kategorieë wat aanvullend tot mekaar gebruik kan word, kan soos volg uiteengesit word:

Tabel 3.3: OPSOMMING VAN NEGE DIMENSIES EN DRIE TEMPERAMENTKATEGORIEË

NEGE DIMENSIES		DRIE KATEGORIEË
Aktiwiteitsvlak	Hoog	Moeilike kind/Maklike kind
	Laag	Stadig om aan gang te kom/Maklike kind
Ritme (Gereeldheid)	Hoog	Maklike kind
	Laag	Moeilike kind/Stadig om aan gang te kom
Toenadering of onttrekking	Hoog	Maklike kind
	Laag	Moeilike kind/Stadig om aan gang te kom
Aanpasbaarheid	Hoog	Maklike kind
	Laag	Moeilike kind/Stadig om aan gang te kom
Responsiwiteit	Hoog	Stadig om aan gang te kom/Moeilike kind
	Laag	Maklike kind

Intensiteit van reaksie	Hoog	Moeilike kind
	Laag	Maklike kind/Stadig om aan gang te kom
Kwaliteit van gemoed	Hoog	Maklike kind/Stadig om aan gang te kom
	Laag	Moeilike kind
Afleibaarheid	Hoog	Moeilike kind
	Laag	Maklike kind/Stadig om aan gang te kom
Deursettingsvermoë en aandagspan	Hoog	Stadig om aan gang te kom/Maklike kind
	Laag	Moeilike kind

Dit blyk dat Chess en Thomas se nege dimensies by alle persone teenwoordig is, maar dat hierdie nege dimensies varieer na gelang van die intensiteit van die dimensie.

Hierdie nege dimensies verklaar waarom sekere kinders makliker grootmaak as ander, waarom sekere kinders meer liefdevol is en makliker is om te hanteer en waarom twee kinders met dieselfde omstandighede in een huisgesin so verskillend optree (Campbell, 2003:16).

3.5. HIPPOKRATES SE TEMPERAMENTELE KATEGORIEË

Hippokrates se model gaan gevolglik uiteengesit word, aangesien hierdie geneesheer ongeveer 2500 jaar gelede opgemerk het dat persone van mekaar verskil en in vier temperamenttipes verdeel kan word. Verskeie skrywers is dit eens dat die oorsprong van die temperamentkategorieë hoofsaaklik afkomstig is van Hippokrates (400 v.C). (Vergelyk Keirse, 1998:3; Heineman, 1995; Kohnstamm *et al.*, 1989:78 en Kagan, 1994:2.) Daar is ooreenkomste tussen die DISC-model en Hippokrates se temperament kategorieë in die literatuur beskryf. Die navorser se doel was aanvanklik om die verskillende modelle en temperamentele kategorieë aanvullend tot mekaar aan te wend word in die ouerbemagtigingsprogram. Uit die literatuurstudie was dit egter duidelik dat die modelle en temperamentele kategorieë nie met mekaar verbind kan word nie. Weens die feit dat Hippokrates reeds in 400 v.C. verskille in gedrag uiteengesit het, is dit nodig om Hippokrates se model as agtergrondkennis vir bespreking van die DISC-model uiteen te sit.

Temperament is volgens Hippokrates beskou as die mengsel of verhouding tussen die liggaamsvloeistowwe wat in elke persoon aanwesig is, soos in 2.6.1 uiteengesit. (Vergelyk Heineman, 1995; Kagan, 1994:2; Kohnstamm *et al.*, 1989:78; Keirsey, 1998:3.) Hierdie liggaamsvloeistowwe is die geel en swart gal, bloed en slym. Galen, 'n Romeinse geneesheer, het die idees van Hippokrates uitgelig en die vier liggaamsvloeistowwe aan vier temperamente verbind. Die vier temperamente is: sanguinies (bloed), melancholies (swart gal), flegmaties (geel gal) en choleries (slym) (Keirsey, 1998:23). Rohm (1998:120) het die vier temperamenttipes van Hippokrates verbind met vier kleure. Die choleriese temperament verbind hy met groen, die sanguiniese temperament met rooi, die flegmatiese temperament met blou en die melancholiese temperament met oranje. Die rede vir die keuse van die kleure is geleë in die feit dat groen op die groen lig dui wat "gaan" ("go") beteken, wat 'n kenmerk van choleriese temperament is, rooi is die helderste kleur wat gewoonlik dadelik raakgesien word, rooi staan uit in 'n skare, wat ooreenstem met die sanguiniese temperament, blou word vergelyk met die bloulug wat sag en stabiel is. Dis sag op die oog en bly dieselfde al is 'n persoon in enige plek in die wêreld, wat ooreenstem met die flegmate en die oranje wat op die oranjelig van die verkeerslig dui, wat kenmerkend is van versigtigheid, oppas. maak dubbeld seker, wat ooreenstem met die eienskappe van die melancholiese temperament. Die navorser gaan die gebruik van die verskillende kleure benut om die temperamenttipe van Hippokrates met die temperamenttipe van die DISC-model te vergelyk. Die doel hiervan is om die ooreenkomste tussen die twee modelle vir die leser te vergemaklik.

Verskeie skrywers is dit eens dat geen persoon slegs een temperamenttipe het nie. Elke persoon is 'n unieke kombinasie van ten minste een of twee of in sekere gevalle drie temperamentkategorieë. (Vergelyk LaHaye, 1998:23; Rohm, 1998:109; Bonnstetter *et al.*, 1993:8.) 'n Eie interpretasie is dat terapeute wat temperamentbenaderings in hulle terapeutiese programme benut, daarop moet let om nie 'n persoon in een temperamenttipe te plaas nie, maar moet in gedagte hou dat 'n persoon 'n kombinasie van temperamenttipes het. Die vier temperamenttipes naamlik, sanguinies, melancholies,

flegmaties en choleries kan soos volg beskryf word, soos uiteengesit deur Rohm (1998:109-130); LaHaye (1994:11-109); LaHaye (1998:30-48).

3.5.1. Sanguiniese temperament

Die sanguin is 'n individu met 'n vriendelike geaardheid. Hy is almal se beste vriend, niemand is vir die persoon 'n vreemdeling nie. Hierdie temperament tipe is die een wat uitstaan in 'n groep kinders deurdat hy aandag trek deur sy verbale vermoëns. Hy word gekenmerk deur sy kort aandagspan. Hy sal rusteloos van een aktiwiteit na die volgende beweeg. Hy is gewoonlik die middelpunt van aandag. Hy kan met gemak ander persone namaak. Hierdie persoon is geneig om maklik voor te gee.

Sanguiniese persone kan gekenmerk word deur hulle waaghalsigheid en impulsiwiteit (tree nou op en dink later oor die gevolge). Hierdie persoon is geneig om ander persone tevrede te stel. Hulle is altyd gretig om gehoorsaam te wees aan hulle meerdere, maar kan maklik weggevoer word deur nuuskierigheid of verandering van die omgewing. Dit wil dikwels lyk of hy met opset ongehoorsaam is, wat nie die geval is nie. Die eintlike rede is dat hy geneig is om maklik te vergeet en maklik meegevoer te word in die oombliklike.

Hierdie persoon met 'n sanguiniese temperament is geneig om maklik leuens te vertel. Hy is geneig om maklik reëls te probeer buig soos dit hom pas. Hy vind dit dus maklik om grense uit te daag. Sanguiniese persone herstel maklik wanneer hulle gestraf word en kan vergelyk word met 'n verkleurmannetjie. Hierdie temperament tipe is geneig om moeilik alleen te speel. Hy is mensgeoriënteerd en verkies om in ander se geselskap te wees. Hy hou daarvan om homself of sy besittings te deel met ander om sodoende ander se guns te wen. 'n Eie mening is dat die persoon min selfbeheer het, aangesien hy neig om 'n volgeling te wees. Hy kan maklik aanpas by teleurstellings en die beste van 'n situasie maak. Die navorser is van mening dat die gevaar egter bestaan dat indien hierdie persoon verskeie teleurstellings het, hy moontlik in selfbejammering en depressie kan verval.

Hy is ongedissiplineerd ten opsigte van byvoorbeeld huiswerk. Hierdie temperament tipe se grootste behoefte is liefde en aanvaarding deur ander. Wanneer 'n sanguin ontmoedig word, is hy geneig om in selfbejammering te verval. Hierdie kind kan maklik deur sy portuurgroep beïnvloed word, kan rusteloos voorkom en toon dikwels swak selfbeheer. Hierdie temperament tipe het 'n konstante behoefte aan onmiddellike bevrediging. Hy benodig baie liefde en aanvaarding. Hierdie persoon is geneig om wanneer ander rondom hom in konflik is, homself te onttrek. Hy is geneig om 'n volgeling te wees en daarom kan hy maklik misbruik word deur sy portuurgroep. Hierdie persone word gekenmerk deur hulle barmhartige hart (LaHaye, 1998:22-30; LaHaye, 1994:17; IVDive.net, 2005.) 'n Eie mening is dat indien ouers 'n outoritêre ouerskapstyl gebruik om hierdie temperament te hanteer, dit moontlik daartoe sal lei dat die kind weerstand sal toon, meer emosioneel sal wees en die verhouding sal gekenmerk word deur 'n magstryd tussen die wille van die kind en ouers.

Die temperament tipes wat deur Hippokrates beskryf word, kan volgens Trent, Osborne en Bruner (2003:106) met diere vergelyk word om dit op 'n meer praktiese wyse aan gesinne te kan verduidelik. Die sanguiniese temperament tipe kan vergelyk word met 'n otter. Otter word gekenmerk deur hulle spelerigheid. Hulle eet terwyl hulle op hulle rug dryf en is mal oor pret. Hulle is uiters sosiaal, en hou van baie slaap. Hierdie kenmerke van die otter kan dus ooreenkom met die persoon in die sanguiniese temperament tipe.

Geen persoon kan net 'n dominante sanguiniese temperament toon nie. Daar bestaan volgens LaHaye (1998:47) ook vermengings. Hierdie skrywer konstateer verder dat ouers dikwels die kinders identifiseer as een van die vermengings van die vier basiese temperament groepe. Die vermengings bestaan nie uit gelyke dele nie. 'n Persoon met 'n 75% sanguiniese komponent en 25% choleriese komponent word die SANCHOL temperament tipe genoem. Die twaalf vermengings van die vier temperament kategorieë van Hippokrates, dui daarop dat een van die vier hoofgroepe as primêre en die ander as die sekondêre temperament beskou word. Wanneer die persoon onder stres is sal hy geneig wees om sterker uit sy dominante temperament te funksioneer (Fourie, 1998:38 & La Haye, 1998:47-48). Die navorser is van mening dat daar uit die literatuur ooreenkomste tussen Hippokrates en die DISC-model bereik kan word (Rohm, 1998:26).

Die vermengings waar die grootste gedeelte 'n sanguiniese komponent en 'n kleiner gedeelte van die ander basiese temperamente kan soos volg uiteengesit word vir agtergronddoeleindes:

3.5.1.1 SANCHOL Sanguinies/Cholerics

Primêr is die temperamenttipes sanguinies en sekondêr cholerics. Weens die feit dat beide die temperamenttipes uitgaande is, is die resultaat van die kombinasie 'n ekstreme ekstroverte persoon. Die entoesiasme van 'n sanguiniese persoon gekombineer met die dryfkrag van 'n choleriese persoon, veroorsaak dat 'n persoon meer produktief is. Die persoon moet dus aktiwiteit en opwinding in sy lewe hê. Die feit dat daar 'n beïnvloeding van die choleriese temperament by is, dra by dat die persoon meer gedetermineerd is as wat hy sou wees. Hierdie persoon geniet sport, maar verkies om deel te neem eerder as om die toeskouer te wees. Die SANCHOL-persoon is uitermatig spraaksam en sê gewoonlik meer as wat hy moet en lê hierdeur sy swakpunte bloot. Hierdie kind sal geneig wees om by die skool presies te vertel wat by sy huis gebeur. Hy is geneig om te praat voor hy dink. Wanneer hierdie kind teengestaan word, sal hy geneig wees om sy saak sterker na vore te bring. Woede is gewoonlik die grootste probleem wat hierdie persoon moet hanteer. Wanneer hierdie persoon kwaad is, is hy geneig om sy gevoelens hard en duidelik uit te druk. Hierdie temperamenttipe se grootste uitdaging is om dit waarmee hy begin het, te voltooi. Hierdie persoon is geneig om meer aan te pak as wat hy kan voltooi. Hierdie individu kom voor asof hy te veel van homself dink. Hierdie gedrag kan moontlik 'n kind se portuurgroep afstoot (LaHaye, 1998:48-50). 'n Eie interpretasie is dat indien hierdie kind agterkom dat die portuurgroep weerstand teen hom toon, dit kan veroorsaak dat hy sterker na vore sal kom, wat hulle meer weerstand sal laat toon. Blom (2003:17) gee moontlike hanteringwyses om die SANCHLOR-temperamenttipe kind te hanteer. Ouers moet hierdie kind begelei om van sy verkeerde dade bewus te wees en verantwoordelikheid daarvoor te neem. Hierdie kinders moet leer dat dit nie altyd ander se skuld is nie en dat hulle ander moet konsidereer. Hierdie temperamenttipe kind moet leer dat alles in die lewe nie net om homself sentreer nie en dat hy nie altyd sy sin kan kry vir alles nie. Die kind moet van kleins af begelei word om eienskappe van konsekwentheid, deurstellingsvermoë en

selfdisipline te bevorder. Die kind moet leer om klaar te maak waarmee hy begin het. 'n Eie interpretasie is dat die feit dat daar 'n choleriese komponent by is, dit die kind help om sy take te voltooi. Dis egter nodig om die kind te help om dit te probeer vermy om meer aan te pak as wat hy kan voltooi.

3.5.1.2. SANMEL Sanguinies/Melancholies

Hierdie vermenging dui op sanguinies as primêr en melancholies as sekondêr. Die SANMEL-temperament is geneig om tussen hoog en laag te fluktueer. Die temperament tipe is hoogs emosioneel. Een oomblik kan die persoon histories huil en sonder enige rede begin lag en omgekeerd, afhangend van die situasie. Hierdie persoon kan empatie met ander toon. Hy kan dus die pyn van ander as sy eie voel. Die temperament tipe is geneig om betrokke te wees by openbare optrede en musiek. Weens hierdie persoon se mensingesteldheid, is hy geneig om deel te neem aan aktiwiteite waar hy 'n gehoor het. Hierdie is dus 'n gebore akteur. Beide die sanguiniese en melancholiese temperament is geneig om dromers te wees. Solank die sanguiniese temperament dominant is, sal die persoon positiewe drome hê. Indien die melancholiese temperament dominant is, sal die persoon negatiewe denke hê en voel dat hy nie daartoe in staat is om enigiets te kan doen nie. Sy gemoed wissel dus van hoog na laag. Die sanguiniese temperament het 'n geneigdheid om gou kwaad te word en die melancholiese temperament 'n geneigdheid om vrees te hê. Die SANMEL-kombinasie word gekonfronteer met beide vrees en aggressie. Dit gee daartoe aanleiding dat die persoon gevoelens van gebrekkige sekuriteit het en verkies om omring te wees deur ander persone wat hom liefhet en aanvaar soos hy is. Dit is belangrik vir die persoon dat ander van hom moet hou en goed van hom moet dink. Die kind benodig dus konstant herversekering van ouerlike liefde. Hierdie persoon het ook 'n behoefte om tussen ander te wees wat hom aanvaar en sy gevoelens erken. Hierdie vermenging benodig leiding in selfdisipline (LaHaye, 1998:50-53). Die navorser is van mening dat dit blyk dat hierdie temperament tipe geneig is om, indien hy nie selfdisipline aangeleer het nie, moontlik op te gee. Blom (2003:18) gee moontlike wyses in die hantering van 'n SANMEL-temperament tipe kind. Hierdie temperament het 'n kunssinnige komponent in sy

temperament, en moet dus blootgestel word aan musieklesse van kleins af, aangesien hierdie kind 'n natuurlike waardering het vir musiek. Hy benodig egter aanmoediging om aan te hou met lesse waarmee hy begin het. Ouers moet hom dus leer om homself te dissiplineer. Hy is geneig om stories goed te fabriseer en groot leuens te vertel wat ooglopend nie die waarheid is nie. Hy is geneig om homself maklik uit die moeilikheid te praat, veral indien dit met moontlike straf gepaardgaan. Dit dra by dat dit die ouers maklik skuldig laat voel as hy gestraf word. Hierdie kind is geneig om gewild te wees by sy vriende en kom meer 'n perfeksionis voor as die SANCHLOR. Hy kan ander seermaak deur verbale kritiek en moet leer om begrip te ontwikkel vir ander persone met minder vaardighede as hyself. (Vergelyk LaHaye, 1998:52.)

3.5.1.3. SANPHLEG Sanguinies/Flegmaties

Die sanguiniese komponent dui op die primêre temperament en die flegmatiese op die sekondêre temperament. Hierdie persoon kom as hartlik, liefdevolle en gelukkige bemoelial voor. Hulle veroorsaak selde probleme. Hulle wil gewoonlik dadelik hulle sin hê, maar raak nie baie kwaad indien dit nie gebeur nie. Die gebrek aan dissipline van die sanguiniese temperament gekombineer met die gebrek aan motivering van die flegmaat, lei tot die gebrek aan deursettingsvermoë. Hy is geneig om nie vir die toekoms te beplan nie en is ook nie bekommerd oor die verlede nie. Hierdie persoon is geneig om 'n kort aandagspan te toon. Die sanguiniese temperament wat nie-geïnhibeerde is gekombineer met die humor van die flegmatiese temperament, dra by dat die persoon geneig is om ander te laat lag. Hierdie temperament is besonder lief vir ander persone. Van al die temperamenttipes, is die SANFLEG geneig om die minste te beplan vir die toekoms. Dit bring mee dat 'n kind gewoonlik herhaaldelik vir dieselfde oortreding gestraf word. 'n Kind met hierdie temperamentvermenging sal geneig wees om sy beste te gee indien hy 'n goeie verhouding met sy leerkrag het, en die teenoorgestelde indien hy nie 'n goeie verhouding met sy leerkrag het nie (LaHaye, 1998:53-54). 'n Eie interpretasie is dat die kind se temperament dus 'n invloed kan hê op sy verhouding met ander en veral die juniorprimêre kind wat skool toetree. Blom (2003:19) beskryf moontlike hanteringswyses van die temperamenttipe. Ouers moet die kinders van jongs af selfdissipline aanleer. Daar moet nie enige prente teen die muur van die kamer wees wat

die kind se aandag kan aflei wanneer hy studeer nie. Die kinders kan dikwels 'n gewigsprobleem hê as gevolg van swak eetgewoontes, naamlik te vinnig eet, verkeerd en tussenin eet. (Vergelyk LaHaye, 1998:54.) Die navorser is van mening dat dit blyk of die tipe temperament kind geneig is om 'n probleem te hê met selfbeheer en selfdisipline.

3.5.2. Choleriese temperament

Die choleriese temperament stem ooreen met die kleur groen, soos gesien in die groen verkeerslig wat dui op “gaan” (Engels: “go”)(Rohm, 1998:110). Hierdie temperament tipe word gekenmerk deur onafhanklikheid van so vroeg of as die ouderdom van twee jaar. Hierdie persoon verkies om dinge self te doen, wys duidelik wanneer hy ongelukkig is en word herken aan sy sterk wil. Hierdie kind en ook die volwassene is aktief en kan beskou word as ‘n sterk leier. Hy staan bekend as die organiseerder en het baie selfvertroue. Weens die geneigdheid om baie selfvertroue te hê, sê hy wanneer hy verskil of voel hy word te na gekom. Kinders is verder geneig om nie teë te hou nie: hulle sê wat hulle dink, dikwels nie diplomaties nie. Dis nie vir hierdie persoon belangrik om ander tevrede te stel nie. ‘n Kind kan sy ouer toets om te sien hoe ver hy kan kom. Hierdie kind is ook geneig om grense te toets. ‘n Persoon met ‘n choleriese temperament wil die leier wees binne sy vriendekring en gesin. Hy kom die meeste van die tyd gedetermineerd voor. ‘n Choleriese kind het ‘n baie groot behoefte om definitiewe areas van verantwoordelikheid en leierskap te hê. Die graad van verantwoordelikheid moet ouderdomsgepas wees. Die choleriese kind word gekenmerk deur ‘n aktiewe brein, wat die beste beheer en gerig kan word deur die kind in beheer te plaas en verantwoordelikhede te gee.

Hierdie temperament tipe strewe na aktiwiteite wat produktiwiteit voorop stel, kan ‘n leuen vertel om reëls te ontduik en hou nie daarvan om te erken wanneer hy verkeerd was nie. Wanneer ander kinders moed verloor het, sal die choleriese kind geneig wees om die taak oor te neem en self te voltooi. Die verskil van die choleer met die sanguin is dat die sanguin geneig is om ‘n leuen te vertel in ‘n poging om sy eie ego te versterk. ‘n Choleer is geneig om sy onafhanklikheid te oefen en dan ‘n leuen te vertel om die reëls te verontagsaam. Hy hou nie daarvan om nee vir ‘n antwoord te aanvaar nie en sal die nee ontduik deur ‘n leuen te vertel (LaHaye, 1998:30-35; LaHaye, 1994:40). (Vergelyk IVDrive.net, 2005.)

‘n Eie interpretasie is dat indien ouers ‘n outoritêre ouerskapstyl gebruik om die temperament te hanteer, dit kan lei dat die kind weerstand binnekant sal hou. Dis nodig om hierdie temperament te oortuig deur te erken met die saak eerder as om van hom te

verskil. Beheer is die temperament se emosionele behoefte, en die kind moet gedurig in beheer voel om optimaal te funksioneer.

Die temperament tipe kan volgens Trent *et al.* (2003:105-106) vergelyk word met 'n leeu. Leeus verkies om ander diere te beheer. Hulle laat hulle geld en aanvaar uitdagings. Hulle wil leiding neem en in beheer wees van hoe dinge gedoen word. Dis nie nodig om die leeu te motiveer nie, die rigting moet net aangedui word.

Die vermengings waar die grootste gedeelte 'n choleriese komponent is met 'n kleiner gedeelte van die ander basiese temperamente, kan soos volg uiteengesit word vir agtergronddoeleindes:

3.5.2.1 CHLORSAN Choleries/Sanguinies

Die choleriese temperament is primêr en die sanguiniese temperament dui op die sekondêre komponent. Hierdie persoon is 'n ekstrovert maar nie so ekstreem soos die SANCLOR nie. Die temperament tipe het 'n sterk wil van sy eie, is onafhanklik, selfversorgend, ooraktief en selftoereikend. Die CHLORSAN-temperament tipe is geneig om praters te wees en hou daarvan om met ander te redeneer en te argumenteer. Hulle het 'n neiging om hulle optrede te regverdig, ongeag daarvan of dit verkeerd of reg is. Blom (2003:20) beskryf hanteringswyses van die temperament tipe. Ouers moet die kind se sterk wil van kleins af probeer buig om die kind te leer om gehoorsaam te wees aan liefdevolle maar ferm gesag. Hierdie temperament tipe is daarop uit om sy eie weg te volg en is slim om te kry wat hy wil hê. Die kinders is groot praters en argumenteer van jongs af met ouers en moet altyd die laaste woord inkry, wat baie keer die oorsaak van straf is. Hulle wil altyd hulle optrede regverdig (reg of verkeerd) en het altyd 'n antwoord gereed oor waarom die reël gebreek moet word of nie op hom van toepassing gemaak moet word nie. Die kind moet verkieslik 'n deelnemer wees by sportgeleenthede, aangesien hy van kompetisie hou en wil die middelpunt van aandag wees. Hy is 'n goeie debatteerder en argumenteerder. Hy hou nie baie van studie nie en verkies meer aktiewe dinge en projekte waar hy in beheer kan wees. Hy moet leer om sy

sterk wil te benut om sy humeur te beteuel, ander nie te onderbreek nie, huiswerk te doen en konsidererend te wees teenoor ander. (Vergelyk LaHaye, 1998:57-58.)

3.5.2.2 CHLORMEL Choleries/Melancholies

Choleries dui op die primêre temperament en die melancholiese gedeelte op die sekondêre temperament. Die temperament tipe is geneig om aktief en produktief te wees. Hierdie temperament tipe verkies om onafhanklik te wees. Hulle soek net liefde as hulle in die stemming daarvoor is. Hierdie kombinasie is die onafhanklikste en kom reeds vroeg in kinders se lewens voor (LaHaye, 1998:58-59). Blom (2003:21) beskryf die hanteringswyse van die temperament tipe. Ouers kan verwerp voel, aangesien die kind net liefde soek indien hy in die stemming daarvoor is. Die ouers kan dit moontlik hanteer deur emosioneel van die kind te onttrek en dit is nodig dat ouers die kind moet aanvaar, al druk hy nie sy liefde uit nie. Die kind kan kwaad en sarkasties wees, aangesien die temperament 'n kombinasie is tussen die "moeilik om tevrede te stel" van die choleriese temperament en die perfeksionisme van die melancholiese temperament. Dit dra daartoe by dat hierdie kind dikwels weerstand kan bied. Hy moet leer om 'n wag voor sy mond te hou as hy kwaad is. Ouers moet geduld hê om hom te leer om asseblief en dankie te sê. Die kind is geneig om goed op skool te doen indien goeie studiegewoontes aangeleer word en hy leer om behoeftes aan buite-aktiwiteite met studie te balanseer. Die navorser is van mening dat die indien ouers hierdie temperament tipes het dit 'n moontlike invloed kan hê op die wyse hoe hulle vir hulle kinders wys dat hulle hul liefhet.

3.5.2.3 CHLORPHLEG Choleries/Flegmaties

Die choleriese komponent is die primêre temperament en die flegmatiese komponent die sekondêre temperament. Hierdie temperament tipe is die minste uitgaande van die ekstrovertiese temperamente en is geneig om meer bedagsaam en georganiseerd te wees in alles wat hy doen. Wanneer hierdie persoon iets beplan, voer hy dit deur. Hierdie persoon is hardwerkend. Die kombinasie van die hardkoppige gedetermineerdheid van die choleriese temperament en die hardkoppigheid van die flegmatiese temperament, veroorsaak dat dit moeilik is om hierdie persoon te oortuig om sy standpunt te verander.

Indien die onderwyser hom in die klas sou straf sal hy geneig wees om te dink die onderwyser is verkeerd. Dis vir hierdie temperamentvermenging moeilik om te erken dat hy verkeerd is (LaHaye, 1998:56-60). Blom (2003:21) is van mening dat ouers hierdie kinders moet leer om verantwoordelikheid vir hulle dade te aanvaar. Hierdie kinders is geneig om ander kinders in die moeilikheid te kry, sonder om hulself te impliseer. Hy moet van jongs af regte godsdienstige waardes aangeleer word, aangesien hy meer gedetermineerd en hardkoppig word namate hy ouer word.

3.5.3. Melancholiese temperament

Die melancholiese temperament stem ooreen met die kleur oranje (Rohm, 1998:110). Die oranje van 'n verkeerslig wys op versigtigheid, maak dubbeld seker, wat ooreenstem met die karaktertrek van die melancholiese temperament. 'n Melancholiese persoon is geneig om depressief te raak wanneer nie aan sy vereistes voldoen word nie. Hierdie persoon is dus baie sensitief en neig om perfeksonisties te wees.

Indien die persoon byvoorbeeld nie die beste punte kry nie, glo hy hy druipt of hy is 'n mislukking in sy werk. So 'n persoon kom baie konsensieus voor, alles moet perfek en georganiseerd wees. Ouers moet oplet wanneer daar 'n drastiese verandering in hulle melancholiese kind se skoolwerk is. Hierdie kind is geneig om hoë doelwitte en standaarde aan homself te stel. Wanneer hy dit nie bereik nie, kan hy ontmoedig word. So 'n persoon kom pligsgetrou voor. Hierdie temperament tipe se grootste behoefte is om reg en korrek te wees. Hy kan nie kritiek hanteer nie en beweeg van een gemoedstoestand na 'n ander, sonder veel rede. Hy ontsnap maklik van die realiteit deur fantasie. Hy kan pessimisties voorkom en homself maklik deur negativisme onderkry. Hy is geneig om sy eie talente nie raak te sien nie. Gevoelens van mislukking en ontoereikendheid kom maklik by hierdie kinders voor (LaHaye, 1998:36-41; LaHaye, 1994:45; IVDrive, 2005.) 'n Eie interpretasie is dat indien ouers 'n outoritêre ouerskapstyl toepas om die kind te hanteer, dit daartoe kan lei dat die kind innerlik vyandig kan wees. Hy sal met teensin doen wat van hom verwag word en innerlik ongelukkig wees, maar dit nie wys nie.

Die melancholiese temperament stem ooreen met bewers. Bewers wil gewoonlik hulle huise reg bou en volgens die boek (Trent *et al.*, 2003:108).

Die vermengings met die grootste gedeelte 'n melancholiese komponent en 'n kleiner gedeelte van die ander basiese temperamente kan soos volg uiteengesit word vir agtergronddoeleindes:

3.5.3.1. MELSAN Melancholies/Sanguinies

Die melancholiese komponent dui op die primêre temperament en die sanguiniese komponent op die sekondêre temperament. Hierdie temperamentvermenging word gekenmerk deur individue wat introvert is. Hierdie kind word gekenmerk deur 'n bondel emosies, deurdat hy een oomblik lag en die volgende oomblik huil. Hy het 'n geneigdheid om onseker en angstig voor te kom en het gewoonlik 'n probleem met selfaanvaarding. Ouers moet daarvan bewus wees dat hierdie temperamenttipe kind geneig is om 'n innerlike ontevredenheid te hê en dat hulle kritiek baie persoonlik neem. Hierdie individu is gewoonlik nie net geneig om selfkrities te wees nie, maar is ook krities teenoor ander. 'n Eie interpretasie is dat hierdie kind geneig sal wees om asosiaal te wees, wat 'n invloed kan hê op sy sosiale ontwikkeling.

3.5.3.2. MELCHLOR Melancholies/Cholerics

Hierdie temperamentvermenging kan beskryf word as “soos klei in die ouers se hande”. Hierdie kinders is geneig om die meeste fiemies te toon. Hulle is veeleisend en neig om besitlik te wees, klaerig, selfsugtig en moeilik om mee oor die weg te kom. Die individue stel baie eise aan ander en as kinders kom hulle as besitlike “klouers” voor. Hulle is geneig om nie so temperamenteel as die MELSAN te wees nie, maar die choleriese deel lei daartoe dat die negatiewe gemoedstoestand langer aanhou. Hulle is geneig om nie maklik op te gee nie, ook nie hulle negatiewe gemoed nie. 'n Eie interpretasie is weens die selfsugtige aard van die kind 'n invloed sal hê op sy sosiale ontwikkeling. Hierdie kind kom nie goed met ander kinders oor die weg nie en dit kan meebring dat hy voel dat almal teen hom is. Hy sal dit hanteer deur homself terug te trek na sy eie kamer toe (LaHaye, 1998:62-64). Blom (2003:23) beskryf moontlike hanteringswyses van MELCHLOR-kindere. Hierdie kinders kom maklik vyandig voor en word gekenmerk deur dit wat hulle wil hê ander moet doen en nie doen nie. Hulle is geneig om hulle ouers te blameer, eerder as om hulle eie foute te erken. Hulle sal hulleself kritiseer, maar hou nie van kritiek afkomstig van ander mense nie. Hulle is geneig om 'n berg van 'n molshoop te maak. Ouers moet sensitief wees vir talente en spesiale hulp gee om dit te ontwikkel. So 'n kind het baie aanmoediging nodig, veral as iets reg gedoen word. Ouers

moet daarvan bewus wees dat hierdie kinders nuwe dinge moet aanpak, aangesien hulle geneig is om dieselfde dinge oor en oor te doen. Hulle is geneig om krities van aard te wees. Hierdie temperament tipe is geneig om lank met negatiewe gevoelens te loop en homself te kritiseer. Hy hou egter nie daarvan om deur ander gekritiseer te word nie. (Vergelyk LaHaye, 1998:63-65.) Die navorser is van mening dat indien die kind sou ervaar dat hy iets reg gedoen het, dit hom sal aanmoedig om optimaal te funksioneer.

3.4.3.3. MELPHLEG Melancholies/Flegmaties

Die melancholiese komponent dui op die primêre temperament en die flegmatiese komponent op die sekondêre temperament. Hierdie temperament tipe, kan óf met ander oor die weg kom óf glad nie. Hy is geneig om 'n alleenloper te wees wat sy eie geselskap verkies. Hierdie persoon kom stil en beheerd voor. Weens die melancholiese gedeelte, is hierdie persoon geneig om sensitief te wees. Indien hy nog 'n kind is, kom hy as 'n emosionele klouer voor (LaHaye, 1998:61-64). Die kind kan hanteer word deurdat ouers moet besef dat die kind se seergemaakte gevoelens hulle nie daarvan moet weerhou om hom te dissiplineer nie. Indien dissipline met liefde gepaardgaan, sal sodanige kind vinniger daarop reageer as enige van die temperamente. Die kind is geneig om baie sensitief te wees. Hy is geneig om baie selfsugtig en selfgesentreerd te wees en moet daarom leer om te deel en met ander te speel. Hierdie kind is geneig om in die kamer te gaan sit as ander kom kuier (Blom, 2003:24; LaHaye, 1998:64-65). 'n Eie interpretasie is dat die kind deur die ouers begelei moet word om vriende te maak, aangesien sy introvertiese neiging moontlik 'n invloed sal hê op sy portuurgroepverhoudinge.

3.5.4 Flegmatiese temperament

Die flegmatiese temperament stem ooreen met die kleur blou (Rohm, 1998:112). Blou verwys na sag, die stabiele kleur van die blou hemel. Dis sag op die oog en bly dieselfde, maak nie saak waar 'n persoon hom in die wêreld bevind nie. Die flegmatiese temperament is stil, kalm en gemaksugtig en die blou kleur toon ooreenstemming met die karaktertrekke van die flegmatiese temperament. Weens die feit dat hierdie kind nie sy ouers se aandag eis nie, kan dit dikwels daartoe aanleiding gee dat die kind nie voldoende aandag kry nie. Hierdie temperament tipe is geneig om stadige eters te wees en hou daarvan om hulle kos op hulle borde te herorganiseer. Hulle is geneig om swak eters te wees en eet gewoonlik net waarvan hulle hou. Sodanige persoon is geneig om 'n gebrek aan motivering te hê. Hulle is introverte en onttrek maklik aan 'n situasie as hulle in die moeilikheid is. 'n Flegmatiese persoon sal geneig wees om 'n leuen te vertel om uit die moeilikheid te kom.

'n Persoon met 'n flegmatiese temperament is geneig om selfsugtig voor te kom. Hy deel moeilik sy besittings. 'n Kind met 'n flegmatiese temperament sal sy speelgoed onder sy arm wegsteek om homself so te beskerm en in beheer te wees. Hy kan 'n terggees wees vir ander om hulle humeur te verloor. 'n Flegmatiese persoon kan homself ure lank besig hou. So 'n kind verkies om alleen te speel, waar hy homself besig kan hou. Hy kom nie as 'n leier in sy portuurgroep voor nie. 'n Verhouding is vir hierdie kind van kardinale belang en kan dus maklik beïnvloed word. 'n Flegmatiese persoon se grootste behoefte is aan goeie verhoudings en harmonie. Hy sal geneig wees om altyd harmonie te probeer bewerkstellig. Wanneer 'n taak uitgedeel word, is hierdie persoon geneig om 'n toeskouer te wees, in plaas van 'n deelnemer. 'n Flegmatiese kind kan maklik mislei word deur sy portuurgroep. Groepsdruk het 'n groot invloed op hierdie kind, aangesien die kind geneig is om harmonie voor te staan, wat daartoe aanleiding kan gee dat hy sal toegee aan groepsdruk (LaHaye, 1998:42-46; LaHaye, 1994:50; Vergelyk IVDrive.net, 2005). 'n Eie interpretasie is dat die kind geleer moet word om sy eie selfstellings en stellings teenoor ander te maak. Hierdie kind kom gewoonlik stil, passief en angstig voor en moet stelselmatig begelei word om uit sy dop te kruip. Wanneer take verrig moet word, moet hierdie kind doelbewus betrek word, aangesien hy geneig is om eerder die

toeskouer te wees. Dit kan volgens die navorser ‘n moontlike invloed hê op die nuwe uitkomsgebaseerde onderwys en dis nodig dat die onderwyser hiervan bewus gemaak word.

Die flegmatiese temperament kan volgens Trent *et al.* (2003:107) vergelyk word met kolliehonde. Hierdie diere is geneig om aanpasbaar te wees en sal almal wat aan hulle aandag gee, tevrede wil hou. Hulle kom voor as lojale en liefdevolle diere.

Die vermengings mer die grootste gedeelte ‘n choleriese komponent en ‘n kleiner gedeelte van die ander basiese temperamente, kan soos volg uiteengesit word vir agtergronddoeleindes:

3.5.4.1. PHLEGSAN Flegmaties/Sanguinies

Die flegmatiese gedeelte dui op die primêre temperament en die sanguiniese gedeelte op die sekondêre temperament. Hierdie temperament word beskryf as die maklikste temperamenttipe om mee oor die weg te kom. Die kinders kom voor as gelukkige babas en kom so “perfek” voor dat dit ouers dikwels blind kan maak vir hulle beperkinge. Hierdie individu het dikwels ‘n gebrek aan motivering. Beide die sanguiniese temperament en die flegmatiese temperament is gedetermineerd, selfbeheersd of selfgedissiplineerd. Hierdie temperamenttipe kind is gewoonlik maklik om te dissiplineer. Die individu is geneig om ander te terg en kom as ‘n natuurlike uitsteller voor. Die PHLEGSAN individu kom gewoonlik skaam en huiwerig voor en moet gehelp word om uit sy dop te kruip. ‘n Eie interpretasie is dat indien ouers streng en krities is, dit moontlik daartoe sal lei dat hierdie kind hom meer sal onttrek. Die kinders moet selfdissipline geleer word. Hulle reageer goed op straf en het ‘n sterk behoefte om ander tevrede te stel. Hulle kom skaam en teruggetrokke voor (Blom, 2003:24; LaHaye, 1998:66). ‘n Eie interpretasie is dat ‘n outokratiese ouer moontlik die kind meer stil en teruggetrokke sal maak.

3.5.4.2. PHLEGCHLOR Flegmaties/Cholerics

Die flegmatiese gedeelte dui op die primêre temperament en die choleriese gedeelte op die sekondêre temperament. Hierdie temperament tipe stem baie ooreen met die FLEGSAN, behalwe dat die individu meer gedissiplineerd en meer ekstroverties is. Die choleriese komponent lei daartoe dat die individu meer doelgerig en selfgemotiveerd is as al die flegmatiese temperament tipes. Hierdie temperament tipe is geneig om maklik kwaad te word. Hoewel die persoon maklik met ander oor die weg kom, is hy geneig om hardkoppig, selfsugtig en onversetlik te wees. Die kind met dié temperament is geneig om passief voor te kom en benodig aanmoediging van sy ouers. Die kinders kan hanteer word deur hulle selfkontrole aan te leer. Hierdie kinders is geneig om indien die lewe sleg raak, hulle na 'n kunsmatige wêreld van televisie te ontrek. Ouers moet nuuskierigheid hulle en behoefte om te ontdek, stimuleer (Blom, 2003:25; LaHaye, 1998:67-68).

3.5.4.3. PHLEGMEL Flegmaties/Melancholies

Die flegmatiese gedeelte dui op die primêre temperament en die melancholiese gedeelte op die sekondêre temperament. Hierdie is die mees introvertiese temperament van al die vermengings. Die individu is meestal stil en skaam en doen gewoonlik wat van hom verwag word. Hoewel hulle nie sal sê indien hulle nie iets wil doen nie, sal hulle met hul nie-verbale kommunikasie wys dat hulle nie kans sien nie. Hierdie temperament tipe kind benodig aanmoediging om homself meer te laat geld en verantwoordelikheid te neem vir sy optrede. 'n Moontlike hantering van die temperament is dat hierdie kinders aangemoedig moet word om meer selfhandhawend te wees. Dis nodig om tydsgrense daar te stel om take af te handel. Hierdie individu is geneig om eers te organiseer en te beplan, alvorens hy met 'n taak begin. Weens hierdie neiging om te beplan en te organiseer tesame met die perfeksionistiese aard van die melancholiese gedeelte, is die persoon geneig om baie langer te neem om sy werk te voltooi (Blom, 2003:25; LaHaye, 1998:69-70). 'n Eie interpretasie is dat die onderwyser bewus gemaak moet word van laasgenoemde feit, aangesien dit 'n invloed kan hê op die juniorprimêre skoolkind indien van hom verwag sou word om formele werk in 'n spesifieke tyd te verrig.

Hippokrates se terme vir die vier temperamentele kategorieë, naamlik sanguinies, flegmaties, choleries en melancholies, kan volgens Fourie (1998:37-39) as verouderd beskou word. Die kategorieë kan breedweg met die fisiologie van die brein versoen word. Die linkerbrein bestaan uit twee temperamentkwadrante, naamlik choleries en melancholies en die regterbrein uit twee kwadrante, naamlik sanguinies en flegmaties. Die linkerbrein- en regterbreindominansies is in 2.9.1. bespreek. Die vier temperamentkategorieë, tesame met die linker- en regterbreinkombinasie word vervolgens skematies voorgestel.

Tabel 3.4 OPSOMMENDE UITEENSETTING VAN DIE VIER TEMPERAMENTELE KATEGORIEË VAN HIPPOKRATES

SANGUINIES	CHOLERIES	MELANCHOLIES	FLEGMATIES
Vriendelike geaardheid	Onafhanklik	Kan depressief raak	Stil en kalm
Almal se vriend	Sterk wil	Sensitief	Gebrek aan
Kort aandagspan	Aktief	Perfeksionisties	motivering
Middelpunt van aandag	Sterk leier	Konsensieus	Introvert
Waaghalsig en impulsief	Selfvertroue	Perfek	Onttrek maklik
Kan weggevoer word	Nie weerhoudend	Georganiseerd	Terggees
deur nuuskierigheid	Gedetermineerd	Stel hoë standaarde	Volgeling
Kan reëls probeer buig	Verantwoordelikheid	Pligsgetrou	Roetine
Mensgeoriënteerd	Wil beheer hê	Kan nie kritiek	Standvastig
Behoefte aan aanvaarding	Voltooi take	hanteer nie	Harmonie
Rusteloos	Erken nie as verkeerd is	Behoefte aan korrektheid	Behoefte aan
Kan misbruik word deur	nie	Pessimisties	verhouding
portuurgroep	Nie diplomaties nie	Gevoel van mislukking	Toeskouer
	Eerlik	Taakgeoriënteerd	Mensgeoriënteerd
	Taakgeoriënteerd		Kan misbruik word
	Pas aan		
Regterbrein	Linkerbrein	Linkerbrein	Regterbrein

Die vermengings kan volgens die navorser benut word wanneer die kinders se temperamente geassesseer word, aangesien die navorser in die praktyk beleef het dat die meeste ouers gewoonlik nie hulle kinders in net een dominante temperament tipe identifiseer nie. Die kans is goed dat die ouers die kinders se temperament tipes as een van die vermengings bestempel. Uit die literatuur (LaHaye, 1994:70) is daar vergelykings tussen Hippokrates se benadering en dié van die DISC-model. Die vermengings wat bespreek is, kan dus ook van toepassing gemaak word op die DISC-model (Rohm, 1998:26). Die ooreenstemmings tussen die DISC-model en Hippokrates se model sal tydens die bespreking van die DISC-model aangedui word.

Die DISC-model is 'n model wat benut kan word om 'n persoon se temperament tipe vas te stel. Hierdie model dien as basis waaruit 'n bemagtigingsprogram vir ouers met kinders in hulle middelkinderjare ontwikkel gaan word. Die DISC-model toon ooreenkomste met Hippokrates se model. Die D van die DISC stem ooreen met Hippokrates se choleries, die I van DISC met sy sanguinies, die S met sy flegmaties en die C met sy melancholies. (Rohm, 1998:26). Boyd (1994:46) is van mening dat verskillende navorsers deur die geskiedenis mense se gedrag verskillend beskryf het. Die DISC-temperamentanalisekategorie kan ook verbind word met Hippokrates, die grondlegger van temperament studies. Hierdie verband tussen Hippokrates en die DISC-temperamentanalisekategorie is in tabel 3.14 opgesom.

Die DISC-model dui op waarneembare menslike gedrag. Die DISC-model analiseer dus gedragstyle en is as die toepaslikste model gekies om temperamente van kinders en volwassenes te analiseer (Bonnstetter *et al.*, 1993:6). Daar is tans 'n gestandaardiseerde DISC-temperamentanalise om volwassenes se temperament te bepaal. Daar bestaan geen sodanige toets vir kinders nie. Die navorser beoog om uit die literatuurstudie 'n kontrolelys saam te stel om kinders se geneigdheid tot 'n temperament tipe te bepaal. Die model word vervolgens volledig uiteengesit.

3.6 DIE DISC-MODEL

(DOMINANCE/INDUCEMENT/STEADINESS/CONSCIENTIOUS)

Marston het die DISC-model ontwikkel, soos bespreek in 2.7.8. Hy het opgemerk dat daar verskeie ooreenkomste tussen persone voorkom, hoewel alle persone fisies van mekaar verskil. Het die ooreenkomste wat hy waargeneem het, aangeteken en uiteindelik by verskillende wyses van optrede uitgekom. Die vier wyses van optrede wat onderskei kan word, kan volgens Marston (1928:119) soos volg aangedui word:

- Persone is kragdadig, direk en resultaat-georiënteerd (D)
- Persone is optimisties, pretmakers en spraaksaam (I)
- Sommige persone is standvastig, geduldig en ontspanne (S)
- Persone is presies, akkuraat en detail-georiënteerd (C)

Bonnstetter *et al.* (1993:2) meen verder dat Marston bevind het dat alle persone karaktertrekke van een of selfs drie van die gedragspatrone toon, maar dat slegs een gedrag die sterkste na vore tree. Marston (1928:119) noem hierdie gedrag wat die persoon die sterkste toon, die dominante gedrag. Die dominante gedrag is dus die kind se temperament.

Die DISC-model verwys na gedragstyl, wat op die hoe van gedrag dui. Die navorser is van mening dat hierdie temperamentmodel as die toepaslikste model gekies kan word wat deel vorm van die bemagtigingsprogram vir ouers met kinders in die middelkinderjare.

3.6.1. Die samestelling van die DISC-model

3.6.1.1 Wat die DISC-model nie is nie

Die DISC-model is 'n universele taal van waarneembare menslike gedrag. Om hierdie model te verstaan, is dit volgens Bonnstetter *et al.*, (1993:5) nodig om eers te onderskei wat die DISC-model nie is nie. Volgens hierdie skrywers, is DISC nie die volgende nie:

- DISC meet nie 'n individu se intelligensie nie.

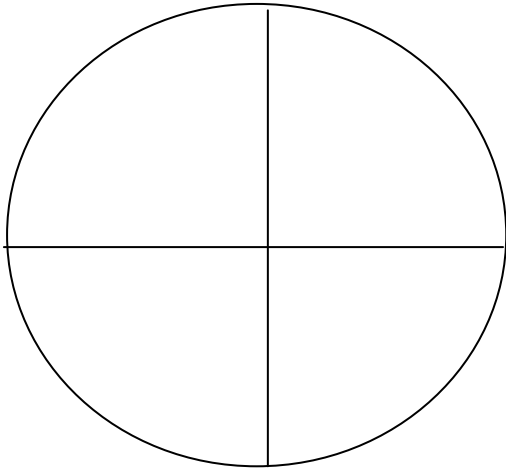
- DISC is nie 'n aanduiding van 'n individu se waardes nie. Waardes is nie meetbaar nie.
- DISC het te doen met die “hoekom” van 'n individu se gedrag, naamlik hoekom die persoon doen wat hy doen.
- DISC is nie 'n meting van vaardighede en ervarings nie.
- DISC meet nie opvoeding en opleiding nie.

3.6.1.2 Die samestelling van die DISC-model

Marston het volgens Bonnstetter *et al.*, (1993:30) die vier wyses of geneigdhede om op 'n bepaalde wyse op te tree (soos uiteengesit is in 3.6), skematies voorgestel deur die gedrag op een van twee asse aan te dui, naamlik op 'n horisontale en vertikale as.

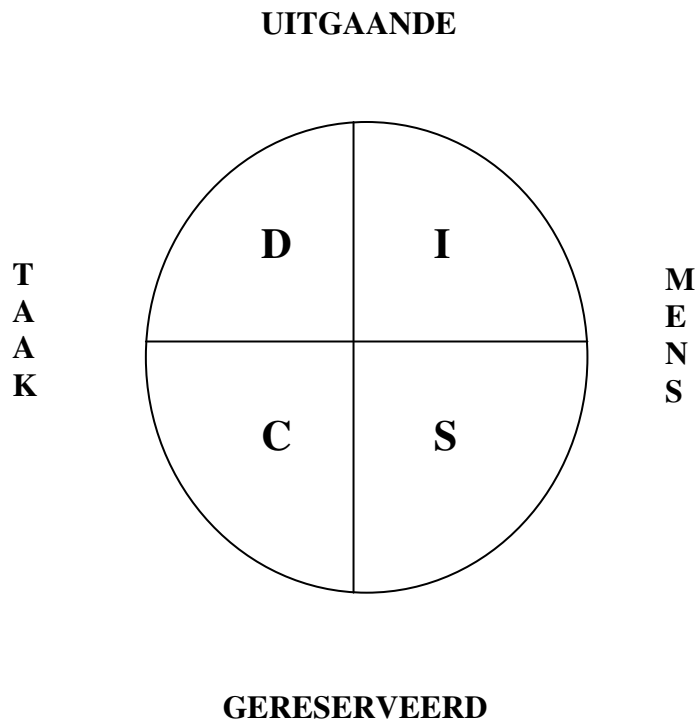
Die twee asse dui aan of die persoon se gedrag geneig is om aktief of passief te wees (vertikale as), afhangend of hy sy omgewing as antagonisties of gunstig beleef (horisontale as). Boyd (1994:36) verwys na die vertikale as as die pas waarteen die persoon beweeg. Elke persoon reageer ooreenkomstig 'n interne dryfkrag. Individue met 'n vinnige pas word gekarakteriseer deur die woord “gaan” en hulle bly aan die beweeg, teenoor dié met 'n stadige pas wat gekarakteriseer word deur die frase “neem jou tyd ... nie so vinnig nie”. Wanneer die twee asse, naamlik die horisontale en vertikale as, mekaar kruis of op dieselfde grafiek geplaas word, vorm dit vier kwadrante. Hierdie vier kwadrante verteenwoordig die gedragsvoorkeure wat 'n individu se temperament beskryf (Bonnstetter *et al.*, 1993:30; Boyd, 1994:45; Rohm, 1998:18-20).

Die vier kwadrante kan skematies soos volg voorgestel word:

FIGUUR 3.2. VIER KWADRANTE VAN DIE VIER GEDRAGSWYSES

Bron: Rohm (1998:13).

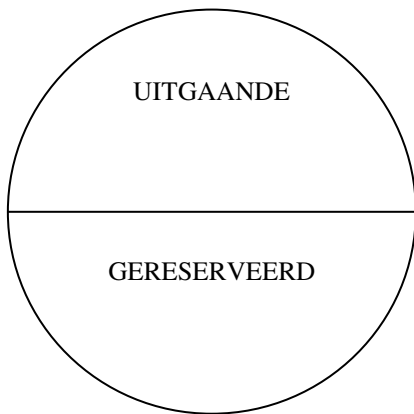
Die vier basiese geneigdhede om op 'n bepaalde wyse op te tree, kan met vier dele van 'n pastei vergelyk word (Rohm, 1998:13). Elke deel of kwart verteenwoordig dus 'n temperament tipe. Die DISC-model kan uiteengesit word sodat elke letter van die model in 'n kwadrant geplaas word. Die DISC-model kan skematies soos volg voorgestel word:

FIGUUR 3.3 DIE DISC-MODEL

3.6.1.3 Die horisontale en vertikale asse

Alvorens die DISC-model se afsonderlike temperamenttipes verduidelik word, is dit nodig om die samestelling van DISC te begryp. Die vier basiese geneighede om op 'n sekere manier op te tree kan begryp word deur 'n sirkel in twee horisontale helftes te verdeel. Dit word skematies soos volg voorgestel:

FIGUUR 3.4 UITGAANDE EN GERESERVEERDE GEDRAGSUITDRUKKING



Bron: Rohm (1998:14).

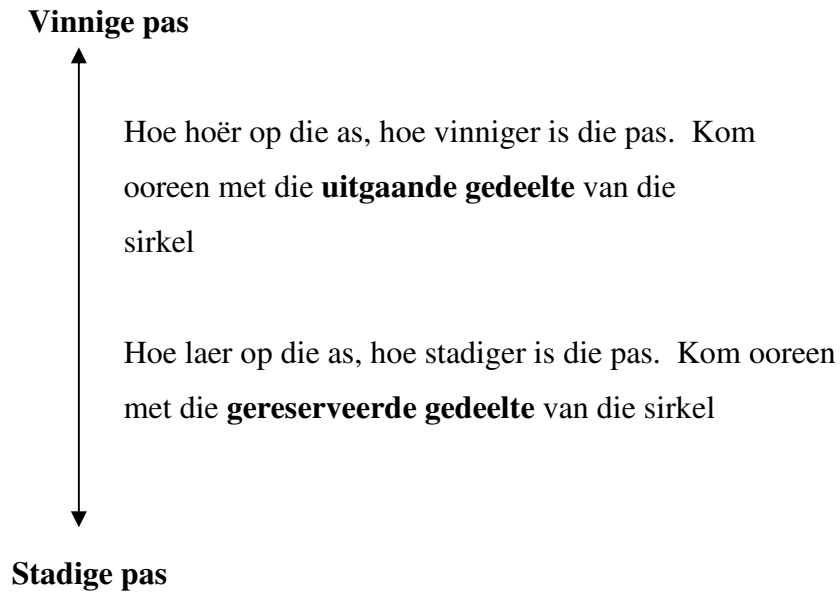
- **Uitgaande**

Die boonste helfte van die sirkel verteenwoordig die individu wat uitgaande is, terwyl die onderste helfte die individu verteenwoordig wat gereserveerd is. Hierdie horisontale verdeling verwys na die vertikale as wat oorspronklik deur Marston ontwikkel is (Bonnstetter *et al.*, 1993:30). Die vertikale as verteenwoordig die pas waarteen die persoon beweeg. Die boonste gedeelte van die sirkel is diegene wat uitgaande is. Die gedeelte verwys na die innerlike tempo van elke persoon (Rohm, 1998:14). Die uitgaande individu se karaktertrekke word deur Boyd (1994:37) en deur Rohm (1998:20) soos volg uiteengesit:

- Uitgaande
- Ondernemend

- Neem van risiko's
- Vinnige besluitneming
- Wedywering
- Uitdruklik
- Ekstroverties, fokus aksies op hulle omgewing
- Geniet dit om te gesels
- Hulle pas is vinnig
- Hulle word gekarakteriseer deur die woord "gaan". Hulle is geneig om aan die gang te wees.
- Hulle kan beskou word as positiewe individue wat die goeie in 'n saak raaksien
- Hulle verkies om altyd te wen.
- Uiterlike aansien is geneig om meer van belang te wees as innerlike kwaliteite.
- Hulle is geneig om betrokke te raak by aktiwiteite wat mense insluit.
- Uitgaande individue verkies om in beheer van 'n projek te wees, nie vanweë die feit dat hulle van die werk hou nie, maar omdat hulle daarvan hou om ander te vertel wat om te doen.
- Hierdie individue is geneig om gewoonlik goeie selfbeelde te hê (Rohm, 1998:14).

Hierdie vertikale as waarna Boyd (1994:36) verwys, kan skematies soos volg uiteengesit word:

**Tabel 3.5 : Vinnige en stadige pas**

VINNIGE PAS/ UITGAANDE	STADIGE PAS/ GERESERVEERD
Uitgaande	Skaam
Neem inisiatief	Selfbeheerd
Maak vinnig keuses	Vermyn risiko's
Kompeterend	Dink voor besluitneming
Uitdruklik	Samewerkend
Wyd gefokus	Stadige pas
Praat/vertel	Spesifieke fokus
Ekstroverte – fokus hulle aksies op eksterne omgewing	Luister
	Gereserveerd

- **Gereserveerd/ Stadige pas**

Die onderste gedeelte van die sirkel verteenwoordig die gereserveerde individue. Dit is die persone wat teen 'n stadige pas beweeg (Boyd, 1994:37). Gereserveerde individue word volgens Rohm (1998:15) soos volg uiteengesit:

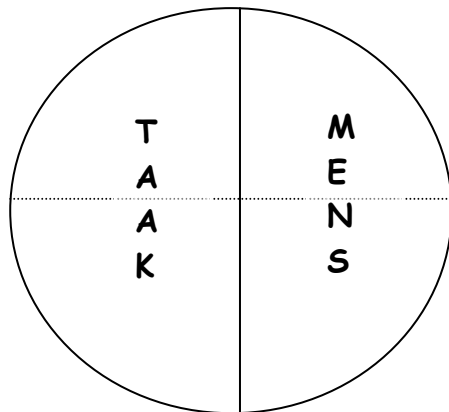
- Hierdie individue is geneig om gereserveerd te wees en teen 'n stadige pas te beweeg.
- Hulle is geduldig en het uithou vermoë.
- Gereserveerde individue kom versigtig voor en is teensinnig om by te veel aktiwiteite

betrokke te raak. Hulle verkies om eers die verskillende aspekte van ‘n situasie teen mekaar op te weeg, voordat hulle ‘n keuse uitoefen. Hulle motto in die lewe is “measure twice... and cut once”.

- Hierdie individue kan geneig wees om té krities voor te kom. Dit dra dikwels by dat hierdie individu die realiteit van ‘n situasie vinniger sien.
- Kwaliteit is vir hierdie individue van die aller grootste belang.
- Hulle verkies om agter die skerms te werk en die werk afgehandel te kry.
- Hulle is geneig om hegte vriendskappe aan te gaan, verkieslik met net een of twee vriende. Groot groepe laat hulle ongemaklik voel.

Wanneer die sirkel vertikaal verdeel word, kan die twee helftes aan weerskante van die vertikale lyn as taakgeoriënteerde en mensgeoriënteerde individue onderskei word. Die taakgeoriënteerde en mensgeoriënteerde individue kan skematies soos volg voorgestel word:

FIGUUR 3.5 TAAK- EN MENSGEORIËNTEERDE VERTIKALE HELFTES



Bron: Rohm (1998:17).

Hierdie vertikale verdeling verwys na die horisontale as wat oorspronklik deur Marston ontwikkel is (Bonnstetter *et al.*, 1993:30). Die horisontale as verteenwoordig volgens Boyd (1994:40) die prioriteit van die persoon. Prioriteit verwys na die persoon se fokus met ander woorde die motivering agter die beweging. Prioriteit kan vergelyk word met die persoon se interne kompas. Dit wys die rigting of beweging aan. Die een rigting verwys

verhoudings

- Hulle verkies om diensbaar te wees en empatie te toon
- Hulle verkies om tussen ander persone te wees waar hulle kan praat, empaties kan wees en mekaar se gevoelens kan deel
- Hierdie individue is geneig om sensitief ingestel te wees op ander se emosies
- Hulle beplan nie hulle opdragte vooraf nie

- **Samevoeging van die vier helftes**

Die twee helftes kan saamgevoeg word, naamlik die van uitgaande en gereserveerd tesame met die helftes van taak- en mensgeoriënteerdheid. Tesame vorm dit vier temperamente. Die vier temperamente, D, I, S en C soos oorspronklik deur Marston ontwikkel, kan skematies soos volg voorgestel word om die volledige model te vorm. (Vergelyk Rohm, 1998:20 en Boyd, 1994:48.)

Die D-temperament tipe is in beide die kategorieë uitgaande en taakgeoriënteerd. Die I val in beide die uitgaande en mensgeoriënteerdheid. Die S is gereserveerd en mensgeoriënteerd, en die C is gereserveerd en taakgeoriënteerd.

Figuur 3.6 Opsommende uiteensetting van die DISC-model

UITGAANDE TAAKGEORIËNTEERD (D)	GERESERVEERD MENSGEORIËNTEERD (S)	TAAKGEORIËNTEERD GERESERVEERD (C)	MENSGEORIËNTEERD UITGAANDE (I)
Vinnige pas	Stadige pas	Onafhanklik	Verhoudingsgerig
Ondernemend	Reagerend	Bewaker in	Ontspanne en warm
Neem van risiko's	Vermyn risiko's	verhouding	Ondersteunend
Vinnige besluitneming	Deurdink voor	Beheersd	Gevoelens speel rol
Uitdruklik	besluitneming	Berekend	Buigsaam
Ekstroverties	Gereserveerd	Tydsbewus	Wil diensbaar wees
Hou van gesels	Introvert	Ongeduldig	Sensitief
Verkies om te wen	Luistervaardighede	Verkies om betrokke	Empaties

Positiewe persone Aktiwiteite waar mense betrokke is	goed Kwaliteit is belangrik Teensinnig om by te veel betrokke te raak Hou van roetine Hegte vriendskappe Verkies om agter skerms te werk	te wees by projek Beplan vooraf Op taak eerder as op persone ingestel Moeilik om empaties te wees	Ingestel op ander se verhoudings Beplan nie vooraf nie Verkies om tussen ander te wees
D-Dominansie	S- Standvastig	C-Toegewing	I-Inskiklik

Die vier temperamente waaruit DISC bestaan, naamlik die D vir dominansie, I vir dryfveer, S vir standvastigheid en die C vir toegewing, word afsonderlik uiteengesit, waarna dit vergelyk word met Hippokrates se vier temperamentkategorieë en die nege dimensies van Chess en Thomas.

Rohm (1998:120) het die vier temperamenttipes van Hippokrates met die vier temperamenttipes van die DISC-model verbind deur van vier kleure gebruik te maak. Die choleriese temperament en die D-temperamenttipe van die DISC-model kan verbind word met die kleur groen. Die flegmatiese temperament volgens Hippokrates se kategorieë en die S-temperamenttipe van die DISC-model kan verbind word met die kleur blou. Die sanguiniese temperament van Hippokrates se kategorieë en die I-temperamenttipe van die DISC-model kan verbind word met rooi. Die melancholiese temperament van Hippokrates se kategorieë en die C-temperamenttipe van die DISC-model kan verbind word met oranje. (Vergelyk 3.5.3.)

3.6.2 UITEENSETTING VAN DIE VERSKILLENDE DISC-MODEL TEMPERAMENTTIPES

3.6.2.1 D- UITGAANDE, GEDETERMINEERDE TEMPERAMENT

Die D-temperamentstyl is in die uitgaande en taakgeoriënteerde kwadrant geleë. Die D-temperamenttipe stem ooreen met die choleriese temperament van Hippokrates se model (Rohm, 1998:25). 'n Eie interpretasie is dat die D-temperament saamgelees moet word met die choleriese temperament, soos in 3.5.2 bespreek. Die rede hiervoor is dat die twee temperamenttipes ooreenkomste toon en dus aanvullend tot mekaar benut kan word (Rohm, 1998:25). Die choleriese en D temperamentstyl sal verteenwoordig word met groen. Die karaktereenskappe van die D-temperamentstyl word in die volgende tabel uiteengesit:

TABEL 3.6. D - UITGAANDE, GEDETERMINEERDE TEMPERAMENT

- Aktief en taakgeoriënteerd
- Drywer en doener
- Geneig om nie empaties te wees nie
- Het 'n neiging om dinamiese leiers te wees
- Kom veeleisend voor. Aanvaar nie nee vir 'n antwoord nie
- Dryfkrag en uithouvermoë
- Kom as 'n diktator voor en verkies om in beheer te wees
- Kan vinnig keuses uitoefen en wanneer hulle 'n keuse uitoefen, hou hulle daarby
- Geneig om van verandering en opwinding te hou
- Kom uitdagend voor
- Ongeveer 10% van die bevolking
- Het 'n sterk wil en kom gedetermineerd en onafhanklik voor
- Kan ander maklik manipuleer en domineer
- Kan onbedagsaam wees met tye
- Hulle verkies om alleen te werk, aangesien hulle op die taak ingestel is
- Hierdie tipe individu kan met tye 'n versteekte agenda hê. Hulle weet altyd wat hulle wil hê, maar wil nie hê ander moet daarvan weet nie
- Maak op hulle eie natuurlike vermoë en talente staat om hulle deur 'n moeilike situasie te kry
- Het gewoonlik baie selfvertroue
- Los probleme op
- Hou van moeilike opdragte
- Volhardend
- Onsensitief teenoor ander
- Verwag te veel van ander
- Onbuigbaar en ontoegeeflik
- Konsentreer op feite en besonderhede

Bron: Rohm (1998:29-46); Boyd (1994:51-59); Bonnstetter *et al.* (1993:42).

Die volgende woorde beskryf 'n individu met 'n D-temperamenttipe: (Bonnstetter *et al.*, 1993:42).

Direk	Beslissend	Uitdagend
Kompeterend	Kragtig	Sterk wil
Nuwigheide uitvoer	Astrant	Ongevoelig
Resultaatgeoriënteerd	Dominerend	Aggressief
Sterk egosterkte	Doelgeoriënteerd	Vinnige keusemaking
Uitdagend	Nuuskerig	Ongeduldig
Veeleisend	Outoritêr	Avontuurlustig

Verantwoordelik	Neem risiko's	Mag
-----------------	---------------	-----

Bonnstetter *et al.* (1993:51) en Walk thru the Bible (1999:9) bespreek die situasie waar die hoë D-individu beheer ervaar. Dit is wanneer:

- hy die vryheid het om keuses te maak
- die omgewing toekomsgerig is, met baie moontlikhede en geleenthede
- daar nie baie roetine is nie en waar baie uitdagings aan die individu gestel word
- die individu sy idees en oogmerke kan uitdruk.

Die navorser is van mening dat hierdie die D-temperament tipe se ideale omgewing weerspieël. Hierdie omgewing sal bydra dat die D-temperament tipe sy volle potensiaal kan bereik.

Om kontak te maak met 'n dominante D-temperament, is dit nodig om die volgende in gedagte te hou (Bonnstetter *et al.*, 1993:51 en Walk thru the Bible, 1999:17):

- Wees spesifiek en op die punt af.
- Hou by die taak wat voltooi moet word.
- Wees voorbereid met voorstelle alvorens met hierdie individu gekommunikeer word.
- Voorsien logiese feite en beplan vir aanbieding.
- Vra spesifieke vrae (verkieslik wat-vrae).
- Voorsien alternatiewe en keuses, sodat hierdie individu sy eie keuses kan uitoefen.
- Voorsien feite rondom die moontlikheid van sukses vir die effektiwiteit van opsies; daar mag van hierdie individue verskil word.
- Voorsien 'n wen-wen geleentheid. Moenie die temperament tipe in 'n verloorsituasie indwing nie.

Hierdie temperament tipe is geneig tot eenrigtingkommunikasie. Dit beteken dat hierdie individu geneig is om nie 'n goeie luisteraar te wees nie (Walk thru the Bible, 1999:17).

Die grootste emosionele behoefte van 'n persoon met 'n dominante D-temperament is om 'n uitdaging te hê en in beheer te wees (Rohm, 1998:35). Wanneer hierdie individu onder

druk verkeer is hy geneig om outokraties te wees. Spanning kan daartoe aanleiding gee dat hierdie temperament tipe ongeduldig en humeurig raak. Weens die feit dat hierdie persoon meer taakgeoriënteerd is, kan hulle voorkom as koud en afsydig (Boyd, 2004:61).

Rohm (1998:35-43); Walk thru the Bible (1999:6) is van mening dat die dominante D se sterk punte en beperkings die volgende behels:

TABEL 3.7: STERK PUNTE EN BEPERKINGE VAN DIE D DOMINANTE TEMPERAMENT

STERK PUNTE	BEPERKINGE
<ul style="list-style-type: none"> • Verkry onmiddellike resultate • Neem vinnig besluite • Volharding • Los probleme op • Neem beheer • Selfvertroue • Aanvaar uitdagings • Onafhanklik en gedetermineerd • Optimisties • Prakties • Beslissend 	<ul style="list-style-type: none"> • Word vinnig en maklik kwaad • Wreed en sarkasties • Dominerend • Onbedagsaam • Verskuilde agendas • Haat dit om verkeerd te wees • Onsensitief • Ongeduldig • Onbuigsaam en ontoegeeflik • Neem te veel op homself • Slaan nie ag op besonderhede nie • Verafsku beperkings • Verwag te veel van ander

Bron: Rohm (1998:35-42).

Rohm (1998:39) is van mening dat beperkinge gesien kan word as sterk punte wat misbruik is. Die meeste persone reageer uit hulle sterk punte, totdat hulle in 'n moeilike situasie kom. In so 'n situasie kan 'n persoon beheer verloor, wat daartoe aanleiding gee dat die sterk punte die persoon se beperking kan word. (Vergelyk Boyd, 2004:221.)

Kenmerkende eienskappe van 'n persoon met die dominante D-temperament kan soos volg uiteengesit word:

- Hoë selfvertroue. Hulle glo in hulleself en hulle vermoëns. Hulle is gewoonlike onafhanklike doeners en denkers en benodig selde advies van ander. Hulle neem gewoonlik vinnige besluite.
- Moedig. Hulle hou van uitdagings en om te waag. Hulle neem maklik risiko's en is avontuursoekers.
- Resultaatgeoriënteerd. Hierdie D-temperament is geneig om ambisieus en doelwitgeoriënteerd te wees. Hulle is prakties in die bereiking van hulle doelwitte.
- Beherend. Hulle hou daarvan om bevele te gee. Hulle verkies om in beheer te wees.
- Kompetierend. Hulle verkies om met ander en hulleself te kompeteer.
- Direk. Hulle kommunikeer direk en op die man af.
- Verandering. Hulle verkies vinnige besluitneming. Hulle inisieer gereeld nuwe reëls of regulasies. Ander persone beskou hulle as taktloos en onsensitief. Hulle verkies direkte kommunikasie
- Hulle is van waarde vir 'n span weens die feit dat hulle inisiatief kan neem. Hulle fokus op nou. Hulle is geneig tot effektiewe gebruik van tyd (Bonnstetter *et al.*, 1993:52; Boyd, 2004:58-59).

D – temperament tipe ouer

Ouers wat 'n D-temperament het, is geneig om direktief, georganiseerd, doelgerig en energiek te wees. Weens die gedragsvoorkeure, verwag hulle van hulle kinders om aan hierdie eienskappe te voldoen (Boyd, 1994:53). Hierdie skrywer noem verder dat hierdie ouers geneig is om streng reëls vir gedrag neer te lê en verwag van hulle kinders om dit te gehoorsaam. Hierdie ouers is geneig om nie hulleself te verduidelik nie.

Direktiewe ouers bied aan hulle kinders 'n sterk, bekwame rolmodel. Hulle stel aan hulleself baie hoë verwagtinge en druk hulleself om hierdie doelwitte te bereik (Boyd, 1998:53). Ouers met 'n D-temperament is verantwoordelik, geskik en vol energie. Hulle voltooi gewoonlik 'n taak waarmee hulle begin het. Hulle hou van argumente en wil dit

altyd wen. Hulle verkies dat 'n taak afgehandel word en om die rigting van 'n projek aan te dui.

Ouers met 'n D-temperament is dus direkief wanneer hulle outoriteit bevraagteken word. Wanneer daar aanspraak gemaak word op onafhanklikheid, kan hierdie ouers dit hanteer deur outokraties te raak (Boyd, 1994:54-56). Direktiewe ouers se grootste vrees is dat hulle beheer kan verloor en dat hulle kinders voordeel daaruit kan kry. Outokratiese D-temperament ouers neig om 'n enkele reël te hê. Hulle vrees kan lei dat hulle ongeduldig, humeurig en veeleisend word. Hulle sal gewoonlik vir hulle kinders die volgende sê:

- “Solank jy onder my dak woon, maak jy soos ek sê.”
- “Jy doen dit so omdat ek so sê.”
- “Gehoorsaam, of jy sal dit nie waag om terug te praat nie.”
- “Moenie vra hoekom nie, doen dit net.”
- “Ek gee nie om hoeveel van jou maats daar gaan wees nie, jy sal nie gaan nie.”

Ouers met 'n outokratiese ouerskapstyl is altyd in beheer van hulle kinders, wat beteken dat hulle al die keuses vir die kinders maak. Hulle dring aan op onmiddellike gehoorsaamheid van die reëls. Hulle neig om hulle woede en aggressie te gebruik om hulle kinders se gedrag te beheer. Hierdie ouers vind dit baie moeilik om te erken wanneer hulle 'n fout begaan het. Hulle is geneig om selektiewe luisteraars te wees. Hulle laat gewoonlik nie hulle kinders toe om lang verduidelikings te gee nie (Boyd, 1994:55). Hierdie ouers is geneig om hoë verwagtinge van hulle kinders te koester. Dit bring mee dat hierdie ouers geneig is om rigied te wees in hulle opvoedingstyl. Gevolglik vind die ouers dit moeilik om by hulle kinders aan te pas, veral wanneer hulle kinders volwassenheid bereik (Boyd, 1994:54-56).

Dis nodig dat ouers daarvan bewus moet wees dat kinders se temperamenttipes nie kan verander nie, maar dat ouers juis hulle kinders moet begelei om hulle temperamenttrekke op 'n positiewe en aanvaarbare manier uit te druk (Kurcinka, 1998:187). Indien 'n ouer 'n D-temperament tipe het en die kind ook, is dit nodig dat beide dieselfde rigting en begeerte het. Dit sal tot harmonie lei. Hierdie kombinasie kan egter tot magstryd

aanleiding gee, aangesien beide kompetend is en die “geveg” ten alle koste wil wen. Dis nodig vir ouers om nie dreigemente en ultimatus aan hulle D-temperament kinders te stel nie. Dis belangrik dat ouers hulle kinders beheer gee en soveel keuses as keuses (Boyd, 2004:139).

Wenke vir D-temperament ouers

Dit is belangrik dat hierdie direkte, outokratiese ouers daaraan moet werk om meer te luister, te kompenseer, meer toegeeflik te wees en meer tyd saam met hulle kinders te spandeer. Hulle moet aanvaar dat hulle nie te alle tye in beheer van alles kan wees nie. Dit is vir hierdie ouers nodig om hulleself duideliker uit te druk. Dit is nodig om positiewe emosies uit te druk. Hierdie ouers moet ander toelaat om vroe te stel, sonder dat hulle verdedigend raak. Dis belangrik dat hierdie ouers geduldiger moet wees en meer op hulle kinders fokus. ‘n D-temperament ouer is meestal geneig om ‘n situasie te probeer beheer en is meer ingestel op take wat voltooi moet word as op die persone (Boyd, 1994:56).

‘n Eie interpretasie is dat hierdie D-temperament ouers daarvan bewus moet wees dat hulle lewensuitkyk en bestaan op resultate ingestel is en dat persone dikwels nie deel van hulle prioriteit is nie. Hierdie ouers kan so resultaatgeoriënteerd wees dat hulle kinders kan voel dat hulle ouers nie in hulle belangstel nie. Hierdie ouers kan geneig wees om hierdie resultaatgedreweheid van hulle kinders te verwag, wat daartoe kan bydra dat hierdie kind geneig kan wees tot onaanvaarbare gedrag in ‘n poging om daarvan te ontsnap. So kan onvoltooidhede by die kind ontstaan. Hierdie ouers moet ‘n groter besorgdheid en ondersteuning vir ander persone hê (Walk thru the Bible, 1999:36).

Wenke vir D-temperament kinders

Boyd (1994:56-58) is van mening dat dieselfde eienskappe wat van toepassing is op volwassenes, ook vir kinders geld. Kinders met ‘n D-temperament is geneig om kragtig te wees. Hulle verkies om altyd in alle opsigte in beheer te wees. So ‘n kind is energiek,

intens en aktief. Hulle hou daarvan om met hulleself en ander te kompeteer. Hierdie kinders verkies uitdagings en hulle emosionele behoefte is om beheer te hê.

Wat dissipline betref, moet baie direk met hom gewerk word (Boyd, 1994:57). Hierdie kind is geneig om onversetlik te wees en nie nee vir 'n antwoord te aanvaar nie. Die woord nee beteken vir hom dat hy nie genoeg gevra het nie en word gekenmerk deur 'n sterk wil. Weens die feit dat hulle gekenmerk word deur 'n sterk wil, druk hulle meestal presies uit wat hulle op 'n spesifieke oomblik voel. Ouers met 'n D-temperament moet meer buigsaam wees in die hantering van die kinders. Hierdie ouers moet meer ondersteuning aan die kinders bied deur te verduidelik waarom dinge op 'n sekere manier moet geskied en genoeg ruimte gee om dinge op hulle eie manier te verrig. Om ondersteuning te bied, buigsaam te wees en op detail ingestel te wees, is dus volgens die navorser, nie natuurlik vir hierdie ouers nie. Gevolglik moet hulle op hierdie area fokus in hulle ouerskap van 'n kind in die juniorprimêre skooljare.

Dis vir D-temperamenttipe ouers belangrik om hierdie kind genoeg verantwoordelikhede te gee, waarin hulle genoeg beheer en keuses kan beoefen. Spesifieke doelwitte waarna beweeg moet word, moet aan die kind verskaf word. Die graad van verantwoordelikhede moet egter ouderdomsgepas wees. Die navorser is van mening dat beheer die kinders se grootste emosionele behoefte is en dat dit vir ouers nodig is om take wat deur die D-temperament kind voltooi moet, op 'n kompeterende basis aan hulle te eksploreer. D-temperamenttipe kinders het 'n natuurlike neiging om met ander te kompeteer, en die navorser is van mening dat die kompeterende neiging positief moet ontwikkel.

Terwyl aan hierdie kind doelwitte gestel word, is dit vir die ouers belangrik om hulle kinders by te staan om te besef dat mislukking deel van die lewe is en dat hy as kind nie 'n mislukking was. Die navorser is van mening dat dit blyk dat die D-temperamenttipe kind, in sy poging om in beheer te wil wees, mislukkings baie negatief kan beleef. Ouers moet dus bewus wees hiervan om die kind deur mislukkings te begelei. Die D-temperamenttipe kinders se poging om nie te misluk nie en hulle behoefte aan kompetisie kan 'n invloed hê op die middelkinderjare kind se persoonlikheidsontwikkeling. Die kind in die middelkinderjare begin van ses- tot sewejarige ouderdom om homself in

sielkundige terme te definieer. Hulle beskryf hulleself nie meer in terme van aktiwiteite soos “ek kan fietsry” nie, maar in terme van hoe goed hulle dit kan doen soos “ek ry beter as jy”. Hulle ontwikkel die vermoë om akkurate beoordelings van hulleself te maak (Louw *et al.*, 2001:378). ‘n Eie interpretasie is dat indien hierdie D-temperamenttipe kind voortdurend mislukking ervaar dit ‘n invloed sal hê op sy beoordeling van homself en uiteindelik op sy selfkonsep.

Erikson het die ontwikkeling van die kind in agt stadia verdeel. Elkeen van hierdie stadia word gekenmerk deur ‘n krisis, ‘n situasie waarin die individu hom ten opsigte van twee teenoorgestelde pole moet oriënteer. Die kenmerkende stadium van kinders tydens hulle middelkinderjare is dié van arbeidsaamheid teenoor minderwaardigheid. Dit is vir die kind in hierdie stadium belangrik om sukses te behaal en dit is nodig om aan die kind geleentheid te gee om minderwaardigheidsgevoelens te voorkom (Louw *et al.*, 2001:55). ‘n Eie mening is dat die moontlikheid bestaan dat die kind met ‘n D-temperamenttipe ‘n invloed kan hê op die wyse hoe hy die stadium benader, aangesien hy ‘n basiese geneigdheid het om suksesvol te wil wees in alles wat hy aanpak.

Dis nodig om die D-temperamenttipe persoon te begelei om te weet wanneer om te ontspan en wanneer om teen ‘n stadiger pas te beweeg. ‘n D-temperamenttipe kind moet begelei word om reëls en regulasies te aanvaar, al verskil hulle van die ouers. Die kind se vorige konfliktsituasie kan benut word om hom te help om empatie en begrip vir ander se teleurstellings en seer te kry.

Die D-temperamenttipe kind is geneig om teen ‘n vinnige pas te beweeg en aan die gang te wees. Dis nodig om genoeg geleentheid te gee vir fisiese aktiwiteite. So ‘n kind word gemotiveer deur fisiese aktiwiteite, soos spring, hardloop en aan die beweeg te bly. Aktiwiteite waar hy lank moet stilsit, moet vermy word. ‘n Eie interpretasie is dat onderwysers daarvan bewus moet wees dat kinders in die middelkinderjare met ‘n D-temperament geneig is om teen ‘n vinnige pas te beweeg en voortdurend uitdagings gebied moet word.

‘n Eie interpretasie is dat ‘n D-temperament individu met ‘n geneigdheid gebore word wat op resultate en take ingestel is. Hierdie individue verkies dus om al die werk af te handel eerder as om mense tevrede te hou. Hulle verkies om vinnige keuses te maak en wanneer hulle ‘n taak begin wil hulle dit voltooi. Uitdagings dien as motivering vir hierdie individue en verkies vryheid om hulle werk op hulle manier te doen. Hierdie individu wil dus in beheer wees en het ook wat ‘n lae toleransie vir ander se gevoelens. ‘n D-temperament individu is geneig om nie op detail ingestel te wees nie en sien gewoonlik die groter prentjie.

Die invloed van die portuurgroep speel ‘n toenemende rol in die middelkinderjare, weens die feit dat skoolgaande kinders in ‘n toenemende mate konformeer. Die portuurgroep tydens die middelkinderjare kan beskryf word as ‘n relatief stabiele versameling van twee of meer kinders wat met mekaar in interaksie verkeer, norme en doelstellings deel, en wat ‘n sosiale struktuur van leier en volgeling ontwikkel (Louw *et al.*, 2001:369). ‘n Eie interpretasie is dat D-temperament tipe kinders ‘n geneigdheid het om ander te beheer en self die reëls in ‘n portuurgroep te wil stel. Die kind se temperament tipe het ‘n invloed op die kind se portuurgroepverhoudinge.

Hantering van ‘n D-temperament kind

‘n D-temperament kind moet direk benader word. Dis nodig om by resultate en voordele te begin en dit op te volg met besonderhede. Hy is geneig om “wat”-vrae te vrae. Dis nodig om vinnig en op die punt af te wees en ‘n uitdaging te skep. Weens die feit dat hierdie individue nie geneig is om nie op detail ingestel te wees nie is dit nodig om op resultate en op die aard van die saak te fokus. Daar kan saamgestem word met wat hulle beplan deur vrae te vra soos “Waarom dink jy dat dit die beste manier is?” en “Het jy alternatiewe?”. Hierdie individue se emosionele behoefte is beheer en dit is dus nodig om net die nodigste vir hierdie kinders te gee en hulle toe te laat om dit self te doen (Boyd, 2004:65). Hierdie skrywer is verder van mening dat ouers vir hierdie D-temperament tipe spesifieke doelwitte moet gee om te voltooi.

Temperament het 'n invloed op kinders se ervarings (Keogh, 2003b:30). Die D-temperamenttipe kind is daarop ingestel om take te voltooi en beheer te neem van 'n situasie of ander persone. Die kind se temperament het 'n invloed op die reaksies wat hy van sy portuurgroep, onderwysers en ouers ontvang (Keogh, 2003b:30). 'n Eie interpretasie is dat kinders met 'n D-temperamenttipe, wat gekenmerk word deur determinasie, beheer, dominansie, onafhanklikheid en taakingesteldheid, moontlik 'n invloed kan hê op die reaksie wat dit by hulle omgewing ontlok. 'n Moontlike reaksie kan wees dat die omgewing antagonisties sal optree teenoor 'n kind met 'n D-temperamenttipe.

'n D-temperamenttipe kind en 'n D-temperamenttipe ouer weet albei wat hulle wil hê en weet gewoonlik waarheen hulle op pad is. Die een wil gewoonlik die een die ander beheer en daar kan 'n magstryd ontwikkel. In situasies waar die ouer 'n D-dominante temperamenttipe het en die kind 'n lae dominante D-temperamenttipe, kan tot gevolg hê dat die verhouding gekenmerk word deur konflikte ten opsigte van keusemaking. 'n Hoë D-temperament is geneig om vinnig en dadelik en onafhanklik keuses te maak, teenoor die lae D-temperament wat uitstel om keuses uit te oefen en 'n demokratiese benadering tot keusemaking verlang. 'n Eie interpretasie is dat die kind se temperamenttipe 'n invloed het op die hantering van ouers en bewustheid van temperamentverskille is dus noodsaaklik.

Motivering van 'n D-temperamenttipe kind

Vir 'n D-temperamenttipe kind om sy volle potensiaal te bereik, is dit nodig om aan die volgende aandag te skenk:

- Gee hom verantwoordelikheid waar hy beheer kan ervaar.
- Gee hom spesifieke doelwitte waarnatoe hy moet werk.
- Begelei hom om te verstaan dat hoewel dit wys is om doelwitte te stel en na te streef, mislukking deel van die lewe is.
- Die kind moet geleer word om sy pas te verlangsaam.
- Hy moet beseft dat reëls belangrik is om na te kom, al verskil hy daarvan.

- Gee hom soveel keuses as moontlik.
- Voorsien hom van geleenthede om sy behoefte aan fisiese aktiwiteit uit te leef.

3.6.2.2 I - BEÏNVLOEDER, UITDRUKLIKE EN INTERAKTIEWE TEMPERAMENT

Die I-temperament van die DISC-model is in die uitgaande en mensgeoriënteerde kwadrant geleë. Die I-temperament tipe stem ooreen met die sanguiniese temperament van Hippokrates se model (Boyd, 1998:25). 'n Eie mening is dat die I-temperamentstyl saamgelees moet word met die sanguiniese temperament, wat reeds in 3.5.1 bespreek is. Vir praktiese doeleindes, gaan die I-temperament tipe met rooi aangedui word, wat ooreenstem met die sanguiniese temperament. Die temperamentstyl word in die volgende tabel uiteengesit:

TABEL 3.8. I – BEÏNVLOEDER, UITDRUKLIKE EN INTERAKTIEWE TEMPERAMENT

- Aktief en mensgeoriënteerd
- Optimisties
- Entoesiasties
- Welsprekend
- Maak 'n goeie indruk
- Inspirerend
- Beïnvloedbaar
- Kan aanleiding gee tot iets
- Kan iemand aanspoor tot iets
- Indrukwekkend
- Beplan nie vooraf nie. Handel op die ingewing van die oomblik
- Interessant. Ken gewoonlik baie mense
- Verkies om stories te vertel en ander mense te laat lag
- Gevoelig. Word maklik beïnvloed
- Hoewel uitgaande, kan hulle ook volgelingen wees
- Hulle het 'n begeerte dat mense van hulle moet hou, sodat hulle enigiets sal doen om ander tevrede te hou
- Wanneer hoë verwagtinge aan hierdie individue gestel word sal hulle poog om daaraan te voldoen
- Verkies om belangrik te wees.
- Dromers en planmakers
- Hierdie individue kan dikwels onbewus wees van hulle gevoelens en die realiteit
- Wanneer hulle aangemoedig word, sal hulle dit ervaar as dat daar in hulle geglo word en sal hulle alles in hulle vermoë doen om tevrede te stel
- Is besorg oor wat ander van hulle dink
- Hou nie van roetine nie
- Avontuurlustig

Bron: Bonnstetter *et al.* (1993:47); Rohm (1998:42-45); Boyd (2004:70-90).

Woorde wat volgens Bonnstetter *et al.* (1993:57) verbind kan word aan die temperament tipe is die volgende:

• Entoesiasies	• Betroubaar	• Betowerend
• Gewild	• Gesellig	• Beïnvloedbaar
• Selfvertroue	• Oorredend	• Inskiklik
• Oortuigend	• Inspirerend	• Impulsief
• Sosiaal	• Ooglopend	• Spraaksaam
• Vrygewig	• Persoonlik	• Emosioneel

Bonnstetter *et al.* (1993:57) en Walk thru the Bible (1999:7) beskryf die situasie waar die I-temperament tipe persoon in beheer voel. Dit is waar die persoon:

- met ander persone kan kommunikeer,
- ander kan motiveer en beïnvloed en kontaknetwerke kan ontwikkel,
- kan identifiseer met 'n demokratiese toesighouer,
- vryheid van beweging, beheer en detail het,
- voortdurende verandering van omgewing en taakverrigting het en pret kan hê, en
- openbare erkenning van vermoëns en positiewe ondersteuning en lof ontvang.

'n Eie mening is dat indien ouers bewus is van hierdie aspekte ten opsigte van hulle I-temperament tipe kind, hulle die kind sal kan begelei tot optimale funksionering.

Kontakmakingvaardighede van toepassing op 'n individu in kategorie I, is die volgende:

- Interaksie moet beplan word wat hierdie individu se drome en doelwitte ondersteun.
- Hy moet die tyd gegun word om met ander persone te sosialiseer.
- Kommunikeer met hierdie individu oor sy planne.
- Fokus op die persoon en take wat verrig word.
- Vra die persoon om sy opinie.
- Voorsien idees vir die implementering van take.
- Gee genoeg tyd vir stimulering en beweging (Bonnstetter *et al.*, 1993:56).

Hierdie temperament is geneig tot eenrigting-kommunikasie en moet geleentheid gegee word om te praat en daarvan bewus gemaak word dat hulle geneig is om nie goeie luisteraars te wees nie.

Die emosionele behoefte van 'n persoon wat in hierdie kategorie val, is erkenning en aanvaarding. Hierdie persoon is geneig om emosioneel te raak wanneer hy nie erkenning kry nie. Hulle is geneig om hulle emosies uit te druk. Wanneer hierdie persone onder druk of spanning verkeer, is hulle geneig om aan te val en te praterig, onrealisties en ooroptimisties te wees. Hulle sal dus daarby baat kan vind indien hulle nadink alvorens hulle optree en 'n besluit neem (Rohm, 1998:60 en Walk thru the Bible, 1999:18).

Rohm (1998:61-68) en Walk thru the Bible (1999:7) meld die dominante I se sterk punte en beperkinge. Dit kan soos volg uiteengesit word:

TABEL 3.9 STERK PUNTE EN BEPERKINGE VAN DIE I-DOMINANTE TEMPERAMENT

STERK PUNTE	BEPERKINGE
<ul style="list-style-type: none"> • Spraaksaam • Deelnemend • Sorgvry • Entoesiasies en optimisties • Mensgerig • Welsprekend • Skep 'n aangename klimaat 	<ul style="list-style-type: none"> • Oorskat vermoëns • Onlogies en ooroptimisties • Impulsief • Rusteloos. Kan nie 'n taak afhandel nie • Swak luisteraar • Praat te veel • Maak gou afleidings • Stem in om te veel te probeer doen • Swak tydsbestuur

Bron: Rohm (1998:61-68); Walk thru the Bible (1999:7)

Die kenmerkende eienskappe van die dominante I-temperament tipe persoon kan volgens Boyd (1998:62) soos volg uiteengesit word:

- Mensgeoriënteerd. Hulle hou van mense en word gekenmerk deur hulle sosiale lewe.
- Hulle is gerig om vriende te maak en mense te beïnvloed. Die I-temperament tipe fokus hulle energie daarop om ander te beïnvloed en te oortuig.
- Hulle is emosioneel. Hulle is geneig om hulle emosies vrylik uit te druk. Hulle is dramaties en reageer emosioneel teenoor mense.
- Spraaksaam. Hulle is oorredend in hulle kommunikasie en hou daarvan om te praat.
- Plesiersoekers. Hulle wag gewoonlik vir iets om te gebeur. Hulle hou daarvan om te lag en ander te laat lag. Hulle is geneig om ander tevrede te stel.
- Optimisties. Hulle sien altyd die positiewe in ander en in 'n situasie. Hulle verwag die beste en dink nie aan die moontlikheid van mislukking nie. Hulle probeer altyd die beste van 'n situasie maak. Hulle hanteer stres deurdat hulle onaangename realiteite vermy. 'n I-temperament tipe is dinamies, meer georiënteerd teenoor optrede as denke. Hulle is geneig om vinnig te besluit en sonder versuim op te tree. Keuses word egter op die ingewing van die oomblik gemaak, gebaseer op hoe hulle voel.
- Spontaan. Hulle verkies 'n verskeidenheid van aktiwiteite en het 'n behoefte aan vryheid om hulle emosies te volg. Hulle is geneig om impulsief en gedisorganiseerd te wees. Hulle hou nie van stukturele omgewings of enigiets wat hulle vryheid inperk nie.
- Soek sosiale aanvaarding en toejuiging. Hulle floreer op komplimente, aanmoediging en admirasie. Hulle wil raakgesien word en verkies om die middelpunt van die aandag te wees. Hulle grootste vrees is om verwerp te word en afgesonder te word. Hulle verkies 'n vriendelike atmosfeer waar hulle vryheid van beheer en geleentheid het waar hulle ander kan beïnvloed. Hierdie individu kan van waarde vir enige span wees, weens die feit dat hulle ander beïnvloed. Hulle fokus is op die toekoms, aangesien hulle die volgende opwindende gebeure kan raaksien (Walk thru the Bible, 1999:19).

I – Temperamenttipe ouer

Ouers met hierdie temperament hou daarvan om saam met vriende te kuier en te gesels. Hulle handhaaf 'n vinnige pas en soek gewoonlik 'n verskeidenheid van aktiwiteite om hulleself en hulle kinders te vermaak. Hulle hou daarvan om saam met hulle kinders te wees en dinge saam met hulle te doen. Hulle projekteer warmte en begrip teenoor hulle kinders. Hulle word gou verveeld met roetinewerk, veral huiswerk (Boyd, 1994:64).

Hierdie ouers sukkel om dissipline toe te pas. Hulle poog om vriende met hulle kinders te wees en hulle grootste vrees is dat hulle kinders hulle sal verwerp, indien hulle hul dissiplineer. In 'n poging om te keer dat hulle kinders hulle verwerp, kan hulle dikwels té toegeeflik wees. Hulle kan dus geneig wees tot 'n toegeeflike ouerskapstyl. (Boyd, 1994:64). 'n Eie interpretasie is dat hierdie ouerskapstyl sal meebring dat kinders grense sal wil verskuif. Dit wil dus voorkom of hierdie I-temperament ouers vriende met hulle kinders wil wees, eerder as om hulle te dissiplineer.

Toegeeflike ouerskapstyl dra dikwels daartoe by dat ouers dinge vir hulle kinders wil doen, wat kan meebring dat hulle kinders vrye beheer het om te maak wat hulle wil. Hulle hou dus nie daarvan om nee te sê nie. Hierdie ouers moet dus poog om meer beslis te wees in die hantering van hulle kinders. 'n Eie interpretasie is dat kinders van I-temperamenttipe ouers hulle ouers moontlik kan manipuleer om te kry wat hulle wil hê. I-temperament ouers moet dus bewus wees dat hulle 'n geneigdheid kan hê tot hierdie toegeeflike ouerskapstyl en dat hulle kinders hulle kan manipuleer. Die navorser is verder van mening dat toegeeflike ouerskapstyl nie beperk kan word net tot I-temperamenttipe ouers nie. Die moontlikheid blyk egter te wees dat hierdie temperamenttipe ouers makliker geneig sal wees om hierdie ouerskapstyl toe te pas.

Hierdie temperamenttipe ouers is dus geneig om tyd saam met hulle kinders en vriende te spandeer, waar hulle kan gesels en saam met hulle kinders kan speel. Hulle handhaaf 'n vinnige pas en soek gewoonlik 'n verskeidenheid aktiwiteite om hulleself en hulle kinders te onthaal. 'n Eie interpretasie is dat I-temperamenttipe ouers dus daarvan hou om pret saam met hulle kinders te hê (Boyd, 2004:72).

Dis blyk nodig te wees volgens Boyd (2004:75), dat hierdie temperament tipe ouers fermer moet wees in hulle kommunikasie met hulle kinders. Hulle moet meer konsekwent wees en moet poog om doeltreffender te luister. Die I-temperament tipe ouers is geneig om dit wat hulle kinders aan hulle kommunikeer, op sigwaarde te neem en nie vrae te vra en ondersoek in te stel nie. Hulle moet meer vrae vra en belangrike detail uitvind. Hulle pas moet verstadig, veral indien hulle kinders het wat stadig aan die gang kom (*slow-to-warm-up*). Die I-temperament tipe ouers se vinnige pas kan veral vir die kinders stres veroorsaak. Hierdie ouers is geneig om nie nee te sê en reëls en grense daar te stel nie. Hulle moet hiervan bewus wees en moet leer om doeltreffender “nee” te sê en konsekwente reëls daar te stel vir die kinders om daaraan gehoor te gee. Die temperament tipe is geneig om nie te prioriteer nie en by verpligtinge te hou nie. Hulle is geneig om nie take deur te voer nie (Boyd, 2004:75). ‘n Eie interpretasie is dat die I-temperament tipe ouer dus geneig is om nie definitiewe reëls en grense aan hulle kinders te verwoord nie. Hulle wil deur hulle kinders en ander persone aanvaar word, wat dikwels daartoe lei dat hulle ‘n permissiewe ouerskapstyl inneem. Kinders tussen die ouderdom van vyf tot tien jaar ontwikkel ‘n geweldige respek vir reëls en die siening dat reëls nagekom moet word. Hierdie fase van morele ontwikkeling staan as die heteronome moraliteit bekend. Reëls word beskou as onveranderbaar en heilig en word as riglyne vir aanvaarbare gedrag gebruik. Kinders glo dat die oortreding van reëls gestraf behoort te word. Ongeag die objektiewe gevolge, is kinders in hierdie lewensfase ook ingestel op regverdigheid (Louw *et al.*, 2001:379). Die navorser is van mening dat I-temperament tipe ouers se permissiewe ouerskapstyl en hantering van reëls ‘n moontlike invloed kan hê op die morele ontwikkeling van die juniorprimêre skoolkind in die middelkinderjare.

Wenke vir I-temperament tipe ouers

Dis nodig dat I-temperament ouers fermer moet wees in die stel van grense en beperkinge. Hierdie ouers is juis geneig om nie van reëls en beperkinge te hou nie. Hulle moet daarop konsentreer om meer te luister en minder impulsief op te tree. Dis nodig dat hulle meer vrae moet vra en meer doelbewuste aandag aan hulle kinders moet gee. Hulle moet dus meer op die resultate gerig wees. Dit is dus nodig dat die ouers hulle emosies

en daad beheer, aangesien 'n I-temperament geneig is om wisselvallig te wees met betrekking tot hulle emosionele reaksies. Hulle moet hulle idees en aktiwiteite noukeuriger evalueer en hulle take afhandel (Walk thru the Bible, 1999:50). Indien beide die kind en die ouer 'n I-temperament tipe is, is hulle geneig om die lewe met entoesiasme en optimisme te benader en daarvan te hou om in die geselskap van ander te wees en hulle te beïndruk. Aangesien beide daarop ingestel is om die lewe vol moed te leef, kan beide kompeteer vir die middelpunt van aandag. Dit kan aanleiding gee tot jaloesie tussen die ouer en die kind. Beide neig om impulsief te wees wat daartoe kan lei dat verantwoordelikhede en finansiële dissipline moontlik probleme veroorsaak (Boyd, 2004:141). Hierdie skrywer is verder van mening dat indien 'n ouer 'n D-temperament tipe is en die kind 'n I-temperament, is die volgende van toepassing in die hantering van die kind:

- Beide die D-temperament tipe ouer en die I-temperament tipe kind het selfvertroue en geniet 'n vinnige pas in die hantering van sake. Die I-temperament tipe kind sal geneig wees om die D-temperament tipe ouer te volg in 'n poging om hom so ver as moontlik tevrede te wil hou. Konflik kan ontstaan indien die D-temperament tipe ouer se fokus is om 'n saak afgehandel te kry, teenoor die kind se fokus om pret te hê en in die geselskap van sy maats te wil wees. Konflik kan ook ontstaan, aangesien die I-temperament tipe kind geneig is om gedisorganiseerd te wees en nie te voltooi waarmee hy begin het nie. Hierdie ouer moet bewus daarvan wees dat die kind nie sy doelgerigtheid nastreef nie. Dis nodig vir die D temperament tipe ouer om huiswerk en projekte saam met die I-temperament tipe kind te doen.
- Die D-temperament tipe ouer moet dit wat van die kinders verwag word, in besonderhede aan hulle verduidelik met maklike reëls om na te volg.
- Die ouer moet daarvan bewus wees dat die I-temperament tipe kind in detail sal vertel, en dis nodig dat die ouer entoesiasies daarna moet luister.
- Die I-temperament tipe kind het nodig om erkenning en aanvaarding te kry. Die D-ouer is nie geneig om hierdie erkenning te gee nie, en moet dus daarvan bewus wees.
- D-temperament tipe ouers se basiese geneigdheid om ferm te wees kan daartoe lei dat hulle die I-temperament tipe kind in sy sosiale ontwikkeling begrlei. Die I-temperament tipe kind is geneig om maklik toe te gee aan groepsdruk en die D-

temperamenttipe ouer kan dus die kind behulpsaam wees ten opsigte van die hantering van groepsdruk (Boyd, 2004:140).

Wenke vir I-temperament kinders

Die I-temperament kinders het 'n geneigdheid om pret te hê en mense om hulle te verkies. Wanneer hulle tussen ander is, verkies hulle om baie te gesels. Hulle is aktief en dit is as gevolg hiervan dat hulle nie daarvan hou om alleen te wees nie. Vriende en samesyn met ander is vir hierdie kinders belangrik en hulle wil dikwels doen wat ander doen. Hulle is sensitief wat ander van hulle mag dink en verkies dat ander van hulle moet hou. Daar is 'n moontlikheid dat hierdie kinders maklik aan groepsdruk kan toegee. 'n Eie mening is dat dit nodig is vir ouers om in gedagte te hou dat kinders in die middelkinderjare se portuurgroepverhoudinge belangrik is.

'n I-temperament kind het gewoonlik baie kreatiewe idees, maar sukkel om hierdie idees uit te voer, weens hulle kort aandagspan. Hierdie kinders se impulsbeheer is geneig om swak te wees. Hulle reageer gewoonlik eers en dink later wat hulle gedoen het. Hulle emosies word gekenmerk deur 'n kombinasie van hoog en laag. Die kinders se gemoed verander vinnig. Weens hierdie vinnige verandering van gemoed, kan hulle maklik 'n teleurstelling verwerk. Hierdie kinders benodig baie drukkies en soene. Ouers moet daaraan aandag gee deur nie afsydig, onpersoonlik en té taakgeoriënteerd te wees nie (Boyd, 2004:77-79). 'n Eie interpretasie is dat indien hierdie kinders drukkies en soene verkies, dit blyk dat hulle liefdestaal moontlik fisiese aanraking kan wees. Indien ouers hieraan gehoor gee, sal dit daartoe lei dat die kinders sal beleef dat hulle ouers hulle liefhet.

Motivering van 'n I-temperamenttipe kind

Vir 'n I-temperamenttipe kind om sy volle potensiaal te bereik, is dit nodig om aan die volgende aandag te skenk:

- Skep geleentheid vir pret.

- Gee konstante aanmoediging. Dis belangrik om spesifiek te wees in die beskrywing van sy sterk punte en talente.
- Droom saam met die kind.
- Gee gereelde fisiese aanraking en konstante erkenning
- Ouers moet begryp dat hulle kind sal wil doen wat ander doen. Dit is dus nodig dat ouers hulle kinders op 'n nie-bedreigde wyse bewus moet maak van groepsdruk.
- Begelei die kind om die detail van 'n projek deur te dink.
- Gee geleentheid vir die kind om in die kollig te wees.
- Moenie krities wees nie en veral nie in die openbaar nie.
- Maak seker dat hy maats het. Hy het 'n behoefte aan kameraadskap en is dit dus nodig om dinge saam met hom te doen (Boyd, 2004:77-78; Walk thru the Bible, 1999:26).

Hantering van 'n I-temperamenttipe kind

'n I-temperamenttipe individu het 'n behoefte aan 'n entoesiastiese benadering. Hulle benodig vriendelike en positiewe optrede, waar hulle erken word. Hulle selfwaarde moet bevestig en erken word. Hierdie individue het 'n behoefte aan die gevoel dat hulle nodig is. 'n Eie mening is dat die I-temperamenttipe kind se behoefte aan 'n gevoel dat hy benodig word, moontlik 'n invloed het op sy persoonlikheidsontwikkeling. Die juniorprimêre skoolkind begin op van ses- tot sewejarige ouderdom homself in sielkundige terme definieer. Hy ontwikkel 'n konsep van hoe hy is en ook van hoe hy graag wil wees. Die kind se selfkonsep word beïnvloed deur die mate waarin hy sy eie gedrag kan reguleer. Dit is vir die kind belangrik om vertrouwe te ontwikkel sodat hy aan persoonlike en sosiale verwagtinge kan voldoen (Louw *et al.*, 2001:349). 'n Eie mening is dat die I-temperamenttipe kind geneig is om deur groepsdruk beïnvloed te word in 'n poging om deur die groep aanvaar te word. Die I-temperamenttipe kind se poging om deur sy portuurgroep aanvaar te word het, dus 'n invloed op sy selfkonsepontwikkeling. Die I-temperamenttipe kind is die temperamenttipe wat volgens die navorser die meeste deur portuurgroepe beïnvloed word.

‘n I-temperament tipe kan oortuig word deur op hulle “wie”-vrae te reageer, naamlik “Wie anders het dit al gedoen?” Hierdie temperament verkies om gedurig in interaksie met ander te wees. Dit is dus nodig om genoeg geleentheid aan die individue te verskaf om saam met ander te wees. Dit is vir ouers nodig om saam met hulle I-temperament tipe kinders entoesiasies te wees.

Om die I-temperament te lei, is dit nodig om met hulle te gesels oor wat hulle idees is, wat gewoonlik ander persone insluit. Hulle benodig konstante erkenning in ander se teenwoordigheid. Hierdie temperament tipe kan gou opgewonde raak oor baie dinge en kan maklik wissel van een aktiwiteit na die volgende. Hulle het dus ‘n behoefte dat ander saam met hulle visie stem, al verander dit gewoonlik weer vinnig (Walk thru the Bible, 1999:32).

Die navorser is van mening dat ‘n I-temperament tipe mensgerig is en dat hulle bestaan rondom ander persone draai. Hulle verkies om ander te beïndruk en te oortuig om saam met hulle te stem. Hulle voel dus gemaklik om met ander te gesels, al is dit vreemdelinge. Dit sal vir ouers wat I-temperament tipe kinders het, nodig wees om ingestel te wees op hierdie kinders se onversadigbare behoefte om by ander te wees.

‘n I-temperament kan dus beskou word as ‘n persoon wat baie praat. Hulle kry hulle energie deur opwinding en nuwe dinge aan te pak.

3.6.2.3. S – STANDVASTIGE, STABIELE TEMPERAMENT

Die S-temperament van die DISC-model val in die mensgeoriënteerde en gereserveerde kwadrant. Die S-temperamentstyl van die DISC-model stem ooreen met die flegmatiese temperament van Hippokrates (Rohm, 1998:25). 'n Eie interpretasie is dat die S-temperamentstyl en die flegmatiese temperament saamgelees moet word. Die flegmatiese temperament is in 3.5.4. bespreek. Vir die praktiese doeleindes van die studie, gaan die S-temperamenttipe in blou aangedui word, wat ooreenstem met die flegmatiese temperament soos verduidelik by 3.5.4. Die S-temperamenttipe kan soos volg uiteengesit word:

TABEL 3.10: S - STANDVASTIGE TEMPERAMENT

<ul style="list-style-type: none"> • Gereserveerd • Ondersteunend en diensbaar vir ander • Inskiklik • Lojaal • Selfbeheersd en beleef • Beginselvas en verkies <i>status quo</i> • 'n Goeie luisteraar • Verkies uitvoering van vasgestelde werkpatrone • Verkies om een taak op 'n slag aan te pak en te voltooi • Roetine is vir hulle baie belangrik • Dit gee aan hierdie persoon sekuriteit om te weet dat aspekte konstant is. Verandering veroorsaak spanning • Hulle gee boodskappe dat hulle altyd vir ander persone beskikbaar is • Kan geheime bewaar • Geneig om ander persone tevrede te stel ten koste van hulleself • Hierdie persoon haat konfliktsituasies • Kan nie "nee" sê vir opdragte nie • Hierdie persoon soek altyd maniere om ander behulpsaam te wees • Geneig om onderdanig voor te kom • Mensgerig • Beweeg teen stadige pas • Sensitief oor wat ander dink • Nie reguit nie • Kan nie konfrontasies hanteer nie

Bron: Bonnstetter *et al.* (1993:50); Rohm (1998:50-53); Boyd (81-93).

Die volgende woorde beskryf 'n individu wat in hierdie temperamenttipe val:

(Bonnstetter *et al.*, 1993:71)

Matig	Ontspanned	Besitlik
Sistematies	Voorspelbaar	Empaties
Vriendelik	Standvastig	Luisteraar
Opreg	Geduldig	Begrypend
Passief	Bedagsaam	Beminlik
Spanspeler		

Bonnstetter *et al.* (1993:80) en Walk thru the Bible (1999:18) beskryf die omstandighede waar die dominante S-temperamenttipe in beheer voel. Dit is die volgende:

- Lang verhoudings wat reeds bestaan.
- ‘n Stabiele en voorspelbare omgewing.
- ‘n Omgewing wat tyd toelaat vir verandering.
- Waar persoonlike aandag gegee word.
- Erkenning en opregte waardering vir take wat voltooi is.
- ‘n Omgewing waar uitvoering op die tradisionele manier geskied.
- Omgewing waar minimale konflik is.

Kontakmakingsvaardighede met die persoon in hierdie temperamenttipe kan soos volg uiteengesit word (Bonnstetter *et al.* , 1993:80):

- Begin met persoonlike kommentaar, sodat die ys gebreek word.
- Kontak waar opregte belangstelling getoon word in die persoon.
- Kontak waar opdragte oorgedra word op ‘n logiese, sagte, nie-bedreigende wyse.
- Dis nodig om informeel en gemaklik te wees.
- Tydens kontakmaking moet nie van die persoon verwag word om vinnig besluite te neem nie.

Die emosionele behoeftes van ‘n persoon wat geneig is om ‘n S-dominansie te toon, is om waardeer te word. Hierdie persoon het dus ‘n behoefte daaraan om benodig te word deur iemand anders (Rohm, 1998:81). Wanneer die persoon onder druk en spanning verkeer, is hy geneig om toe te gee. Hy sal daarby baat vind om meer te inisieer (Walk thru the Bible, 1999:20).

Rohm (1998:81) en Walk thru the Bible (1999:8) meld die dominante S se sterk punte en beperkings. Dit kan soos volg uiteengesit word:

TABEL 3.11: STERK PUNTE EN BEPERKINGE VAN S-DOMINANTE TEMPERAMENT

STERK PUNTE	BEPERKINGE
<ul style="list-style-type: none"> • Kalm • Afhanklik. • Hou nie van verrassings • Goeie luisteraar • Effektief • Prakties. Soek die maklikste oplossing • Konserwatief. Hou by dinge wat in die verlede gewerk het • Diplomaties • Ondersteunend • Inskiklik • Lojaal • Selfbeheersd • Beginselvas • Vasgestelde werkpatroon 	<ul style="list-style-type: none"> • Suinig. Verkies ruimte. Vrees dat hulle sekuriteit sal ververloor • Besluitloos • Weerstand teen verandering • Sukkel om by tydsgrense te hou • Is té toegeeflik • Sloer en stel uit • Koester maklik 'n wrok • Te besitlik • Neem moeilik inisiatief • Kan nie nee sê nie • Ongemotiveerd met tye. Staan terug en verkies dat ander vir hulle standpunt moet stel • Benodig baie leiding • Selfsugtig

Bron: Rohm (1998:81); Walk thru the Bible (1999:8).

Die S-temperament tipe se karaktertrekke kan volgens Boyd (2004:80-81), soos volg uiteengesit word:

- Standvastig. Hulle is baie lojaal teenoor ander persone en staan hulle by deur dik en dun.
- Spanspeler. Hierdie persone is toegewyd en verbind tot hulle span. Hulle is samewerkend en verkies om nie enige keuses uit te oefen nie.
- Verkies bekendheid. Hulle het 'n behoefte aan struktuur en roetine. Hulle verkies dat dinge op bepaalde tye in 'n konsekwente orde gebeur. Hulle hou nie van

onbeplande veranderinge of verrassings nie. Verandering is vir die S-temperament 'n bedreiging van hulle sekuriteit.

- Dienslewering. Hierdie temperament tipe wil graag ander behulpsaam wees. Hulle spog nooit oor hulle prestasies nie.
- Verbinding aan mense. Hulle neig om maklike, warm mense te wees, veral in terme van verhoudings. Hulle strew om harmonie te handhaaf deur hulle verdraagsaamheid teen ander mense se foute. Hulle het nie soveel vriende soos die I-temperament nie, maar hulle is lojaal en verbind teenoor die vriende wat hulle wel het. Hulle aanvaar vriendskappe en verwerp konfliktsituasies.
- Bemoeisiek. Hierdie temperament verkies 'n stap-vir-stap benadering om take te verrig. Hulle deurdink voordat hulle reageer en hulle verkies om te weet hoe iets gedoen behoort te word van die begin tot die einde. Die hoë S-temperament het natuurlike beradingsvaardighede en is ondersteunend. Hulle is goeie luisteraars, diplomates en vredemakers. Hulle hou nie van aggressiewe gedrag en onpersoonlike benaderings nie.
- Beskeie. Hulle verkies om nie die middelpunt van aandag te wees nie. Hierdie individue handhaaf gewoonlik 'n beleefde, beperkende en vriendelike houding. Hulle kan gou ongemaklik voel met te veel aandag, veral in die openbaar.
- Hierdie temperament tipe is geneig om 'n goeie luisteraar te wees. Hulle verkies om te luister na ander, eerder as om te praat.
- Verkies 'n omgewing waar daar geleentheid gegee word dat hulle kan spesialiseer en waar die omgewing voorspelbaar en stabiel is.
- 'n S-temperament tipe kan van waarde wees waar hulle verhoudings kan bou. Hulle fokus op die hede. Hulle sal hulle tyd gebruik om verhoudinge te bou, soms ten koste van 'n taak (Walk thru the Bible, 1999:26).

Die S-temperament tipe ouer

'n S-temperament ouer voorsien 'n sin vir sekuriteit aan sy kinders. Hulle is ingestel op ander se behoeftes en in sekere gevalle ten koste van hulleself. Hulle is baie versorgend teenoor hulle kinders. Hulle voorsien 'n warm, gemaklike, ondersteunende omgewing

wat gesentreer is rondom hulle huishouding (Boyd, 2004:83). 'n Eie interpretasie is dat kinders se sekuriteit 'n S-ouer se grootste prioriteit is. Hulle is sensitief en altyd ingestel op ander se behoeftes.

'n Ouer met 'n S-temperament is nie geneig om risiko's te neem nie. Hulle verkies tradisie en om ander te bedien. Hierdie ouers wat ondersteunend is teenoor hulle kinders, kan te akkommoderend raak weens hulle vrees om die sekuriteit van 'n nabye verhouding te verloor. Hierdie skrywer konstateer dat indien 'n ouer te akkommoderend teenoor ander raak, dit daartoe kan lei dat ander hulle misbruik. Ouers wat te akkommoderend raak ten opsigte van hulle kinders, dra daartoe by dat hulle kinders onvoorbereid die lewe ingaan en hulle emosionele en sosiale ontwikkeling belemmer word.

S-temperamenttipe ouers is geneig om maklik in te gee ten opsigte van versoeke van hulle kinders in 'n poging om argumente te vermy. Hulle wil te alle tye vrede bewerkstellig. Hy laat toe dat kinders die grense wat aan hulle gestel word oortree, wat dus 'n negatiewe invloed kan wees. Kinders kan oorafhanklik raak van hulle ouers, selfs al is hulle volwassenes. Hierdie ouers is geneig om hulle kinders gewoonlik uit die moeilikheid te help, werkopdragte namens hulle af te handel en boeke wat by die huis vergeet is, agter hulle aan te dra. 'n Eie interpretasie is dat omdat die S-temperamenttipe ouer 'n basiese geneigdheid het om hulle kinders te oorbeskerm, dit kan moontlik 'n invloed kan hê op hulle emosionele en sosiale ontwikkeling van die juniorprimêre skoolkind. Die kind in die middelkinderjare het 'n groter emosionele volwassenheid wat daarop dui dat daar 'n verandering is van hulpeloosheid na onafhanklikheid en selfgenoegsaamheid. Die kind in die primêre skooljare moet onafhankliker van hulle ouers funksioneer (Louw *et al.*, 2001:349, 354).

S-temperamenttipe ouers is geneig om nie hulle gevoelens uit te druk nie. Dis belangrik dat hulle hul frustrasies en gevoelens moet uitdruk. Dis nodig dat hulle hul pas moet versnel. Hulle moet waak om nie die rol van lewensredders te vertolk nie. Dis belangrik dat die kinders verantwoordelikheid moet neem vir hulle dade en die gevolge moet dra. Hulle moet leer om moeilikhede te hanteer. Dit moet egter ooreenstem met die kind se ouderdom en gedragstyl. Hierdie ouers moet verandering wat in hulle omstandighede

voorkom, aanvaar as deel van ontwikkeling. 'n S-temperamenttipe oer het alleentyd nodig om sy emosionele tenk te vul (Boyd, 2004:83-86).

Wenke vir S-temperamenttipe kinders

Kinders met die S-temperament is geneig om stil te wees en ander rondom hulle altyd tevrede te wil hou. Hulle is gewild as gevolg van hulle akkommoderende gedrag teenoor ander. Hulle verkies om in ander se geselskap te wees. Weens die feit dat hulle teen 'n stadige pas beweeg, is hulle geneig om nie projekte vinnig aan te pak nie, maar om dit stap-vir-stap te benader.

Hulle verkies dat ander hulle moet wys hoe hulle iets moet doen. In die toekoms sal hulle dieselfde prosedure toepas om die taak te voltooi.

'n S-temperament kind verkies roetine. Hulle voel veilig in 'n bekende omgewing. Hulle vrees verandering. Hulle hou nie van verrassings of ontwrigting nie. Hierdie kinders verkies om lank voor die tyd te weet van verandering.

Boyd (1994:78) noem verder dat hierdie kinders kwesbaar is vir gesinsonstabiliteit. Hulle ervaar vinniger stres as ander kinders, veral wanneer die gesin nie as 'n eenheid funksioneer nie. Die navorser is van mening dat S-temperamenttipe kinders nie van konflik hou nie en akkommoderend teenoor ander is, wat moontlik kan bydra dat hulle geneig is om meer stres as ander temperamenttipes te ervaar indien daar gesinsonenigheid is.

Die S-temperamenttipe kind hou nie van kompeterende aksies nie. Hulle is gewoonlik tevrede met hulle lot. Hierdie kinders het nodig dat hulle huislike omstandighede so stabiel as moontlik moet wees. Vinnige veranderinge veroorsaak spanning en dit is nodig dat hulle voorberei moet word op verandering. Hulle benodig aanmoediging om hulle emosies uit te druk. Hierdie kinders se grootste behoefte is om waardeer te word en persoonlike versekering en ondersteuning te kry. Beloftes moet gehou en uitgevoer word, aangesien hierdie kinders maklik teleurgesteld voel. Stap-vir-stap verduidelikings

is nodig op hulle “hoe”- vrae. Dis belangrik vir ouers om te weet dat hierdie kinders moeilik keuses uitoefen. Ouers moet die kinders dus behulpsaam wees deur hulle te wys hoe om keuses te maak, eerder as om dit vir hulle te maak.

‘n S-temperamenttipe kind is geneig om nie maklik vriende te maak soos die I-temperament kind nie. Die S-temperamenttipe kind is meer selektief en verkies een of twee vriende. Die S-temperamenttipe kind geniet gewoonlik eerder spansport. Hulle beweeg teen ‘n stadige pas, en daarom neem hulle hul tyd om projekte aan te pak. Hulle verkies om dit stap-vir-stap te benader. Hulle is geneig om te verkies dat ander hulle vooraf wys hoe dinge gedoen word.

‘n S-temperamenttipe kind reageer goed op roetine. Hierdie kinders voel veilig in ‘n bekende omgewing. Hulle vrees vir verandering en streef daarna om dinge te hou soos dit is. Hulle hou nie van verrassings of onderbrekings nie (Boyd, 2004:88-89).

‘n Eie interpretasie is dat hierdie kinders maklik kan toegee aan ander se versoeke. Hulle is afhanklik van ander en verkies om met empatie hanteer te word. Hulle moet voor die tyd voorberei word op verandering en tyd gegee word om keuses uit te oefen.

Motivering van ‘n S-temperamenttipe kind

Vir ‘n S-temperamenttipe kind om sy volle potensiaal te bereik, is dit nodig om hom te motiveer ten opsigte van die volgende:

- Moedig die kind aan om sy gevoelens meer gereeld uit te druk.
- Motiveer hom om doelwitte daar te stel en beloon hom met opregte waardering.
- Voorsien persoonlike versekering en ondersteuning.
- Dis belangrik om beloftes te hou. Dis nodig om sy “hoe”-vrae te beantwoord en gee stap-vir-stap verduidelikings.
- Wees warm en persoonlik alvorens hy by ‘n taak betrek word.
- Dis nodig om bewus te wees om nie vir hierdie kinders keuses te maak nie (Boyd, 2004:78-88).

Hantering van ‘n S-temperamenttipe

Hierdie temperamenttipe het nodig om teen hulle eie tempo te reageer. Die S-temperamenttipe kan oortuig word deur antwoorde te gee op hulle “hoekom”-vrae en waarom hulle omstandighede moet verander. Dis vir hierdie temperamenttipe belangrik dat dinge saam gedoen moet word, waar aandag gegee word aan die verhouding en hulle toegelaat word om in vrede te werk, met beperkte konflik (Walk thru the Bible, 1999:33; Bonnstetter *et al.*, 1993:82).

Wanneer die ouer en die kind beide ‘n S-temperamenttipe het, is hulle geneig om daarvan te hou om te ontspan en kalmte en vrede in hulle gesin na te streef. Beide verkies alleentyd, sonder verantwoordelikhede van telefoonoproepe en tydsbegrip. Die grootste struikelblok wat die S-temperamenttipe ouer en S-temperamenttipe kind moet oorkom, is kommunikasie. Beide is geneig om indirek te praat, beide sal “dinge” voorstel, maar nie een sal ‘n keuse uitoefen nie. Nie een sal geneig wees om enigiets te inisieer nie, aangesien dit dalk tot verandering kan lei. Indien die S-temperamenttipe ouer die S-temperamenttipe kind te veel akkommodeer, sal die kind geneig wees om té afhanklik te wees van die ouer. Dit sal daartoe aanleiding gee dat die kind grootword met ‘n gebrek aan die vermoë om onafhanklik keuses uit te oefen (Boyd, 2004:148).

Indien die ouer ‘n D-temperamenttipe is, is hy geneig om te lei en die S-temperamenttipe kind geneig om te volg. Indien die D-temperamenttipe ouer te sterk oorkom, sal dit daartoe lei dat die S-temperamenttipe kind geneig is om geïntimideerd te voel en dit te verpersoonlik. Die D-temperamenttipe ouer is dikwels geneig om die S-temperamenttipe kind as “swak” te etiketteer (Boyd, 2004:150). Die navorser is van mening dat dit ‘n invloed kan hê op die primêre skoolkind se persoonlikheidsontwikkeling.

Indien die ouers ‘n I-temperamenttipe is, is hulle geneig om die S-temperamenttipe kind se ontspanne en maklike temperament te waardeer. Die I-temperamenttipe ouer is geneig om te gesels en die S-temperamenttipe kind is geneig om te luister. Die grootste struikelblok wat S-temperamenttipe kinders en I-temperamenttipe ouers moet oorkom, is hulle fokus rondom pas. Die I-temperamenttipe ouer is geneig om teen ‘n vinnige pas te

beweeg en 'n avontuurlustige, vinnig veranderende lewenstyl te handhaaf, teenoor die S-temperamenttipe kind se stadige pas en rustige, stabiele lewenstyl. Dit sal vir hierdie tipe ouers nodig wees om hulle benadering te verlaag en die kind toe te laat om teen sy eie pas te beweeg en keuses uit te oefen. Wanneer daar 'n verandering moet plaasvind, sal dit nodig wees om die kinders vroegtydig voor te berei daarop.

3.6.2.4. C - INSKIKLIKE ANALITIESE TEMPERAMENT

Die C-temperament tipe van die DISC-model val in die taakgeoriënteerde en gereserveerde kwadrant. Die C-temperament tipe stem ooreen met die melancholiese temperament van Hippokrates (Rohm, 1998:25). 'n Eie interpretasie is dat die C-temperament tipe saam met die melancholiese temperament wat in 3.5.3 bespreek is, saamgelees behoort te word. Vir praktiese doeleindes gaan die C-temperament tipe met oranje aangedui word, soos verduidelik by 3.5.3. Die C-temperament tipe kan soos volg in 'n tabel uiteengesit word:

TABEL 3.12 INSKIKLIKE/ANALITIESE TEMPERAMENT

- | |
|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • Bekwaam – persoon is geneig om te weet wat hy wil hê • Geneig om navorsing te doen van feite en dit dan na te volg • Versigtig, hou nie daarvan om foute te maak nie • Berekend – dink in terme van die grondbeginsel (<i>bottom line</i>) • Kritiese denke – geneig om eers 'n situasie te analiseer voordat 'n besluit geneem word • Vereis nakoming. Geneig om instruksies te volg • Persoon is geneig om die geselskap van ander wat uitgaande is, te geniet • Pligsgetrou. Nie geneig om iets te laat vaar nie • Neem die lewe baie ernstig op • Verkies detail • Hou daarvan om reg te wees. Daar kan altyd op hierdie persoon gereken word • Verkies dat alles onder beheer moet wees • Oortuigend. Verkies om akkuraat te wees • Verkies om take te verrig op wyses wat reeds in die verlede gewerk het. Verskeidenheid kan vir hierdie persoon gevaarlik wees. • Die motto van die persoon is (<i>stick with what you know, be safe, be consistent</i>) • Ordentlik • Presies • Deeglik • Diplomaties • Analities • Deeglik |
|--|

Bron: Rohm (1998:97); Walk thru the Bible (1999:9); Bonnstetter *et al.* (1993:59); Boyd (2004:95-110).

Die volgende woorde is kernwoorde wat hierdie persone beskryf volgens Bonnstetter *et al.* (1993:86):

Perfeksionisties	Feitesoeker	Sistematies
Weerhoudend	Analities	Bekwaam
Akkuraat	Pligsgetrou	Ontwykend
Geduldig	Hoë standaarde	Presies
Metodies	Konvensioneel	Sensitief

Kontakmakingsvaardighede met die persoon met 'n C-temperamenttipe kan soos volg uiteengesit word (Bonnstetter *et al.*, 1993:80):

- Dis nodig om goed voor te berei .
- Dis nodig om reguit met die persoon te praat en genoegsame feite te verskaf.
- 'n Goed deurdagte benadering is nodig.
- Verskaf spesifikasies en doen wat belowe is.
- Dis nodig om 'n aksieplan met stappe aan die persoon te kommunikeer.
- Indien van hierdie persoon verskil word, is dit nodig om genoegsame feite en data te verskaf.
- Gee genoeg ruimte en tyd om 'n keuse te maak.

Die navorser is van mening dat 'n persoon met hierdie temperamenttipe geneig sal wees om eers die feite na te gaan alvorens hy 'n keuse uitoefen. Dit is dus nodig om voordat met die persoon kontak gemaak word, voor te berei en genoegsame agtergrondfeite te gee.

Bonnstetter *et al.* (1993:88) en Walk thru the Bible (1999:9) bespreek die omstandighede waar wat die dominante C-temperamenttipe persoon in beheer voel. Dit is waar:

- kritiese denke teenwoordig is,
- take uitgevoer en voltooi word en die nodige tyd verskaf word,
- die werk tegnies, taakgeoriënteerd en gespesialiseerd is,
- daar noue naby vriendskappe met 'n klein groep individue is,
- kwaliteit en standaarde belangrik is,
- 'n stabiele situasie teenwoordig is,
- geleentheid vir noukeurige beplanning gegee word, en

- daar tyd gegun word om dinge reg te doen.

Die persoon met 'n dominante C-temperament tipe se grootste emosionele behoefte is kwaliteit antwoorde en om te weet hy is reg (Rohm, 1998:99). Boyd (2004:bylaag B) voeg feite en tyd om te analiseer by as emosionele behoeftes van die C-temperament tipe.

Rohm (1998:100-104) en Walk thru the Bible (1999:8) noem die dominante C se sterk punte en beperkings. Dit kan soos volg uiteengesit word:

TABEL 3.13 STERK PUNTE EN BEPERKINGS VAN DIE C -DOMINANTE TEMPERAMENT

STERK PUNTE	BEPERKINGE
<ul style="list-style-type: none"> • Analties. Kan projek neem en in kleiner dele verdeel • Sensitief en maak dubbeld seker • Perfeksionisties • Esteties • Idealisties. Doen die beste • Lojaal • Hardnekkig • Pligsgetrou • Gedissiplineerd • Deeglik • Diplomaties • Ordentlik 	<ul style="list-style-type: none"> • Besluitloosheid • Draai vas in detail • Te onbuigsaam wat metodes betref • Vermy konfrontasie • Swak selfbeeld • Huiwerig om nuwig hede te beproef • Pessimisme • Praat nie oor gevoelens nie • Gemoedskommeling • Foutsoekerig • Sukkel om groter prentjie te sien • Onprakties • Asosiaal

Bron: Rohm (1998:105); Walk thru the Bible (1999:9).

Boyd (1994:84) is van mening dat die C-temperament tipe se kenmerkende karaktertrekke soos volg uiteengesit kan word:

- Handhawing van hoë standaarde. Hulle is geneig om hulle gedrag gedurig te meet teen 'n hoë standaard wat hulle aan hulleself stel. Wanneer hulle nie die standaard bereik wat hulleself gestel het nie, voel hulle skuldig en angstig. Hulle is geneig om 'n

lae selfbeeld te hê, aangesien hulle voel hulle kan nie die persoonlike standarde van perfektheid bereik nie. Hulle vrees vir kritiek en sal hard werk om dit ten alle koste te vermy.

- Oplettend ten opsigte van besonderhede. Hulle gee baie aandag aan belangrike detail en vereis dat ander dit ook sal navolg.
- Selfgedissiplineerd. Hulle neem hulle werk baie ernstig op en verkies om die werk alleen te voltooi. Hulle beskou selfdissipline as 'n noodsaaklike voorvereiste vir sukses.
- Versigtig. Versigtig, berekend in alle areas van hulle lewe sonder om risiko's te neem. Hulle verseker te alle tye werk van 'n hoë kwaliteit. Hulle druk nie hulle gevoelens uit nie. Hulle ondersoek 'n situasie en deurdink dit eers voordat 'n besluit geneem word. Hulle is gewoonlik baie objektief en tree nie impulsief op nie.
- Hoogs intuïtief. Weens die feit dat hulle voortdurend inligting versamel en verwerk beskik hulle oor die vermoë om gedurig ander persone en situasies te lees deur middel van 'n innerlike intuïsie.
- Doen dinge op die regte manier. Hulle is analities en wil take korrek benader en afhandel. Hulle is meer gesteld op kwaliteitwerk as die handhawing van verhoudings. Hulle is geneig om gereserveerd te wees in verhoudings. Hulle natuurlike styl ontmoedig hulle om leiersposisies te aanvaar. Dis nie omdat hulle nie kan nie; dis eerder die geval dat dit te veel van hulle energie verg, aangesien hulle hulleself uit hulle gemaksones moet dwing. Hulle neem stadig besluite, aangesien hulle die regte besluit wil neem. Hulle is geneig om eers al die inligting te wil versamel, alvorens hulle 'n besluit neem.

C-temperamenttipe ouer

'n C-temperamenttipe ouer sien sy primêre verantwoordelikheid daarin om seker te maak dat sy kinders "korrek" opgevoed word. Hulle probeer altyd om hulle kinders te leer hoe noodsaaklik dit is om hulle beste te doen en te strewe vir perfektheid. Hulle verlang van hulle kinders om hulle volle potensiaal te bereik en suksesvol te wees in dit wat hulle kies. C-temperamenttipe ouers moedig hulle kinders aan om te ondersoek, te studeer en

soveel moontlik vrae te stel rakende dit wat vir hulle belangrik is. Hulle verkies om sake op 'n diep en analitiese vlak met hulle kinders te bespreek. Hulle neig om hulle te verduidelik waarom hulle 'n bepaalde keuse uitgeoefen het.

Hulle neig om goeie luisteraars te wees wanneer inligting aan hulle verskaf word wat gebruik kan word in die keusemakingsproses. Weens hulle behoefte om dinge te verduidelik, is hulle geneig om 'n lesingstyl in hulle ouerskap toe te pas. Hulle is geneig om meer detailinligting te gee as wat nodig is. Hulle is geneig om alles wat hulle aanpak, te organiseer in 'n werkbare plan.

Hierdie ouers is geneig om dissipline uit te oefen, soos die stel van beperkinge. 'n C-temperamenttipe ouer laat dikwels toe dat hulle vrees om keuses uit te oefen, hulle optrede beheer. Dit kan daartoe aanleiding gee dat hulle te perfeksionisties raak. Perfeksionistiese ouers vereis dat dinge op die regte manier gedoen moet word en verdra nie afwykings daarvan nie. Ouers neig om prestasiegeoriënteerd te wees in hulle benadering tot ouerskap, weens die hoë standaarde wat hulle stel. Vir hulle beteken 'n goeie ouer een wie se kinders aan 'n sekere voorgeskrewe standaard voldoen. Hulle is gewoonlik ernstig, gekontroleerd, metodologies en reëlsgebaseer. Hierdie ouers vind dit moeilik om aanklank by hulle kinders op 'n emosionele vlak te vind. Hierdie ouers vrees om foute te maak. 'n Perfeksionistiese ouer vind dit moeilik om te erken wanneer hulle 'n fout begaan het. Hierdie ouer is dikwels geneig om wanneer die kind wel iets korrek doen, iets te kry waarop die kind moet verbeter.

Die navorser is van mening dat hierdie ouers geneig kan wees om met alles wat hulle kinders doen fout te vind weens hulle behoefte om alles korrek te doen. Hierdie gedurige foutsoekery kan 'n onvoltooidheid by die kinders meebring wat, 'n invloed op die kinders se selfbeeld mag hê.

Wenke vir die C-temperamenttipe ouer

'n Perfeksionistiese ouer het nodig om te besef dat alles nie te alle tye reg kan wees nie. Ongesonde perfeksionisme kan veroorsaak dat kinders kan voel dat hulle, ten spyte van al

hulle pogings om die ouers tevrede te hou, hulle nooit goed genoeg sal wees nie. Hierdie ouers moet konflik hanteer, eerder as om dit te vermy. Met betrekking tot kommunikasie is dit belangrik vir hierdie ouers om hulle gevoelens te verbaliseer. Die gevaar bestaan dat voltooiing van take en projekte belangriker kan word as hulle kinders. Om 'n dag volgens 'n plan te spandeer is belangrik, maar hierdie ouers moet onthou dat planne ook kan verander, wat normaal is. Dit is nodig vir die ouers om teen 'n stadiger pas te beweeg (Boyd, 2004:102).

Wenke vir die C-temperamenttipe kind

C-temperamenttipe kinders is analitiese denkers. Hulle is baie ernstig oor die lewe. Alles wat hulle aanpak, moet aan 'n sekere standaard voldoen. Hierdie standaard word gewoonlik deur hulleself gestel. Hulle sin vir organisering begin reeds op 'n vroeë ouderdom. Hierdie kinders is ook geneig om perfeksionisties te wees in dit wat hulle doen.

Hoë C-temperamenttipe kinders het gewoonlik probleme met hulle selfbeeld, veral wanneer hulle daarin misluk om aan hulle eie vooropgestelde standarde te voldoen. Hulle doelwit is om alles wat hulle aanpak, perfek af te handel. In die lig hiervan verkies hulle om 'n taak alleen te voltooi. Hierdie kinders verkies detail. Hulle neem alles in wat rondom hulle aangaan. Hulle verwerk en bereken soos wat hulle take voltooi en met mense kommunikeer. Hulle het min geduld met mense wat nie logies en feitelik is nie. Hulle verkies dat alles reg moet verloop. Hierdie kinders vermy interpersoonlike aggressie. Hulle stem gewoonlik saam, eerder as om daaroor te baklei. Hulle leer gou om met ander oor die weg te kom deurdat hulle uitvind wat van hulle verwag word en probeer so ver moontlik om aan die verwagtinge te voldoen.

Hierdie temperament kind wil deur ander as suksesvol beskou word, weens die feit dat hulle altyd die regte ding wil doen. Hulle het 'n neiging om te analities te wees. Hulle is geneig om nie hulle gevoelens met ander te deel nie, aangesien hulle in beheer wil lyk vir ander.

Die navorser is van mening dat die C-temperamenttipe kind geneig is om altyd te wil weet waarom sekere goed gebeur en wat van hom verwag word. Hulle is ernstig en versigtig. Dis belangrik dat ouers hulle kinders moet toelaat om 'n C te wees.

Motivering van 'n C-temperamenttipe kind

Ouers moet hierdie kinders versigtig en op hulle tyd behulpsaam wees om te ontspan en uit hulle dop te kruip. Hulle kan die kinders gereeld vra hoe hulle voel en wat hulle nou dink. Hulle moet die kinders toelaat om kwaliteitwerk te doen en nie druk op hulle plaas om die werk te voltooi nie. Ouers moet hulle kinders behulpsaam wees om meer verdraagsaam en minder perfeksionisties te wees. Fokus op wie hy is eerder as wat hy doen. Bevestig die kind se hoë waardes as persoon ongeag wat hy doen. Hou by beloftes. Benader hom op 'n direkte, reguit manier en hou by die onderwerp. Indien ouers van die kinders verskil, moet aan hulle verduidelik word waarom.

Hierdie kinders benodig gewoonlik genoeg tyd om te herlaai en te dink. Ondersteun die kind se denke en sy analitiese benaderings tot dinge. Hy reageer of praat nooit sonder om te dink nie en ouers moet bedag wees daarop. Hy benodig waardering vir die kwaliteit werk wat hy verrig. Ouers moet baie spesifiek wees in hulle waardering vir hulle kinders. Hierdie kind beleef verwerping indien ouers te kenne gee dat hulle bekommernisse, vrae en probleme nie belangrik is nie. Hulle neem hulle tyd voordat hulle 'n keuse maak en dit is nodig dat ouers hulle nie moet druk in besluitneming nie. Ouers moenie te emosioneel wees wanneer hulle hul kinders wil oortuig nie. Hulle moet nie hulle kinders dreig of hulle stemtoon teenoor hulle verhef nie. Dit kan daartoe lei dat hierdie kinders hulle sal onttrek.

'n Eie interpretasie is dat hierdie kinders nie oortuig sal word deur emosionele gedrag nie, maar eerder deur feite. Hulle moet genoeg tyd gegun word om keuses uit te oefen. Wanneer hulle voel dat hulle die verkeerde keuse uitgeoefen het, sal hulle maklik depressief en negatief raak. Daar moet dus nie te hoë eise aan hulle gestel word nie.

Die navorser is van mening dat die DISC-model dus interpreteer hoe 'n persoon geneig is om op te tree. Dit gaan oor die "hoe" van gedrag. Dit is duidelik dat 'n persoon nie net een van die temperamenttipes is nie, maar 'n kombinasie kan wees van twee of selfs drie. Dit wil tog blyk dat 'n persoon wel 'n dominante temperamentstyl kan openbaar. Die navorser meen verder dat 'n persoon met 'n temperamentstyl gebore word en dat temperament konstant bly. Dit wil dus blyk dat 'n persoon se temperament nie verander kan word nie en dit is nodig dat deurlopend op die persoon se sterk punte gefokus moet word.

'n C-temperamenttipe persoon het 'n behoefte aan kwaliteit en het dus nodig dat hulle feite van 'n saak gegee word (Walk thru the Bible, 1999:32). Bonnstetter *et al.* (1993:95) is van mening dat die C-temperamenttipe kind betrek moet word by die definiëring en implimentering van take en die stel van standaarde. Duidelike vereistes van wat verlang word moet gestel word. 'n C-temperamenttipe kan oortuig word deur op "hoe"-vrae te beantwoord. Hulle het 'n behoefte om dinge reg te doen en voldoende tyd moet daarvoor gegee word (Bonnstetter *et al.*, 1993:95). Wanneer met die temperament verskil word, is dit nodig om met feite te verskil. 'n Eie interpretasie is dat die C-temperamenttipe 'n basiese geneigdheid het om reg te wil wees. Hulle behoefte kan dikwels daartoe lei dat die individu perfeksionisties word. Hierdie individue is ernstig en prestasiegerig en stel hoë eise aan ander en aan hulleself.

'n D-temperamenttipe ouer en 'n C-temperamenttipe kind se fokus is op take en om onafhanklik te werk. 'n D-temperamenttipe ouer is geneig om vinnig betrokke te raak by 'n projek, terwyl die C-temperamenttipe kind geneig is om eers in detail oor die projek na te dink. Beide verkies resultate, die verskil is dat die C-temperamenttipe kind die saak reg gedoen wil hê, terwyl die D-temperamenttipe ouer geneig is om die werk onmiddellik afgehandel te wil kry. Die D-temperamenttipe ouer se geneigdheid om die kind te beheer, sal die C-temperamenttipe kind wat nie gedruk wil wees om iets af te handel nie ontmoedig. Dit sal nodig wees om nie ongeduldig met die C-temperamenttipe kind te wees nie en om hom nie aan te jaag nie. Wanneer 'n persoon kritiek lewer, sal die D-temperamenttipe ouer dit as 'n uitdaging beskou, terwyl die C-temperamenttipe kind die

kritiek persoonlik sal beleef. Die navorser is van mening dat dit 'n invloed kan hê op die primêre skoolkind se persoonlikheidsontwikkeling (Boyd, 2004:141).

'n S-temperamenttipe ouer en 'n C-temperamenttipe kind is beide geneig om teen 'n stadige pas te beweeg, wat mekaar "alleentyd" gun en geniet om bymekaar te wees, met min gesprekvoering tussen hulle. Nie een is geneig om konflik te hanteer nie en verkies om dit te vermy. Die struikelblok wat hierdie twee temperamenttipes moet oorkom is dat die kritiese neiging van die C-temperamenttipe kind die gevoelens van sy ouers kan seermaak. Die C-temperamenttipe kind se logiese, intuïtiewe geneigdheid kan bots met die S-temperamenttipe ouer se meer gevoelensgeoriënteerde fokus.

'n C-temperamenttipe ouer en C-temperamenttipe kind is beide geneig om te fokus op werk en hulle volle aandag te gee aan dit wat afgehandel moet word. Die struikelblok wat hulle moet oorkom, is wanneer hulle verskil oor wie reg is. Beide sal geneig wees om hulleself te onttrek as 'n hanteringswyse van konflik. Dis nodig dat ouers hiervan bewus moet wees, om sodoende ontvankliker te wees indien die kind 'n verskillende wyse van doen voorstel. Ouers moet daarop let wanneer hulle hul kinders kritiseer, aangesien 'n C-temperamenttipe persoon se grootste vrees is dat hulle werk gekritiseer sal word. 'n C-temperamenttipe kan geneig wees om hoë standaarde stel. C-temperamenttipe ouers moet dus daarop let dat hulle nie te hoë eise stel dat hulle kinders voel hulle kan nie daaraan voldoen nie (Boyd, 2004:144).

Uit die bogenoemde dimensies, kategorieë en model kan die volgende tabel saamgestel word:

**Tabel 3.14: OPSOMMENDE UITEENSETTING VAN DIE DIMENSIES,
KATEGORIEË EN DISC-MODEL**

Chess & Thomas se nege dimensies	Hippokrates	Heelbreinteorie	DISC-model
<u>Aktiwiteitsvlak</u>			
Hoog	Sanguinies/Choleries	Regterbrein/Linkerbrein	Sanguinies-I
Laag	Melancholies/Flegmaties	Linkerbrein/Regterbrein	Flegmaties-S
<u>Ritme</u>			
Hoog	Flegmaties/Choleries	Regterbrein/Linkerbrein	Flegmaties-S
Laag	Sanguinies	Regterbrein	Sanguinies-I
<u>Toenadering</u>			
Hoog	Choleries/Sanguinies	Linkerbrein/Regterbrein	Choleries-D
Laag	Melancholies/Flegmaties	Linkerbrein/Regterbrein	Melancholies -C
<u>Aanpassing</u>			
Laag	Sanguinies/Choleries	Regterbrein/Linkerbrein	Sanguinies-I
Hoog	Melancholies/Flegmaties	Linkerbrein/Regterbrein	Flegmaties-S
<u>Responsiwiteit</u>			
Hoog	Melancholies/Choleries	Linkerbrein	Melancholies- C
Laag	Flegmaties/Sanguinies	Regterbrein	Flegmaties-S

<u>Intensiteit van reaksie</u>			
Hoog	Sanguinies/Flegmaties	Regterbrein	Sanguinies-I
Laag	Melancholies	Linkerbrein	Melancholies-C
<u>Kwaliteit van gemoedstoestand</u>			
Hoog	Sanguinies/Choleries	Regterbrein/Linkerbrein	Sanguinies-I
Laag	Melancholies/Flegmaties	Linkerbrein/Regterbrein	Melancholies-C
<u>Afleibaarheid</u>			
Hoog	Sanguinies	Regterbrein	Sanguinies-I
Laag	Choleries/Melancholies	Linkerbrein	Choleries-D
<u>Aandagspan en uithouvermoë</u>			
Hoog	Melancholies/Choleries	Linkerbrein	Melancholies-C
Laag	Flegmaties/Sanguinies	Regterbrein	Flegmaties-S

3.7. METING MET DIE DISC-MODEL

Die gestandaardiseerde DISC-temperamenttipe-analise-instrument bestaan uit 24 blokke, elk met vier beskrywende woorde. (Vergelyk bylaag 5) Uit praktykervaring het dit na vore gekom dat persone nie die beskrywende woorde verstaan nie. Daar is 'n lys van verklarings wat elke woord beskryf, bekom van "Walk thru the Bible". Hierdie lys van verklarings word as bylaag ses aangeheg. Die persoon word gevra om aan te dui watter woorde in elk van die blokke hom die meeste en watter een hom die minste beskryf. In elke blok moet daar dus 'n aanduiding wees van 'n beskrywing wat elke individu die

meeste en die minste beskryf. Die response van die onderskeie 24 blokke word deur 'n gestandaardiseerde sagteware program in twee grafieke aangedui. Die sagtewareprogram is deur die navorser aangekoop by “Walk thru the Bible” (as bylaag sewe aangeheg). Die sagtewareprogram stel die navorser daartoe in staat om die temperament tipe van elke individu vas te stel volgens die DISC-model.

Die woorde wat die “meeste”-respons blokke verteenwoordig, word op grafiek 1 aangedui en die “minste”-respons blokke op grafiek 2. Die sagtewareprogram dui hoë en lae intensiteitsvlakke op grafiek 1 en 2 aan. Die energielyn word beskryf as die middellyn op die twee grafieke, die fondament waarop die intensiteitsvlakke bepaal kan word. Wanneer die rekenaarprogram aandui dat 'n persoon 'n dominante D temperament tipe is beteken, dit dat die “D” op die verste punt van die energielyn af staan. 'n Lae “D” dui aan dat die “D”-faktor op die verste punt onder die energielyn staan. Dis belangrik om in gedagte te hou dat geen individu slegs een letter van die DISC-model is nie. Dis nodig om die intensiteit van al vier faktore en hulle verhoudings tot mekaar in gedagte te hou (Bonnstetter *et al.*, 1993:108).

3.7.1. GRAFIEK 1

Die eerste grafiek dui die “meeste”-respons op die 24-blok vraelys aan. Hierdie response identifiseer 'n persoon se reaksies teenoor die omgewing. Dit toon dus die gedrag wat die individu voel of nodig het om te openbaar, ten einde te oorleef.

Die eerste grafiek kan vergelyk word met 'n masker. Die masker dien die doel om die persoon se ware identiteit te bedek. 'n Persoon het dikwels nodig om verskillend op te tree van wat hy regtig is. Die persoon kry boodskappe uit sy omgewing wat dit vir hom nodig maak om anders op te tree as wat hy regtig is. Dit is die gedrag wat die persoon toelaat dat ander sien. Die grafiek is veranderbaar. Die individu pas gedurig sy gedrag by die omgewing aan, soos sy omstandighede en omgewing verander (Bonnstetter *et al.*, 1993:106). Die navorser is van mening dat hierdie grafiek op die individu se aangepaste temperament dui. Dit dui dus die gedrag wat die individu vir sy omgewing wys, aan. Die navorser meen verder dat hierdie gedrag moontlik vergelyk kan word met die

persoon se persoonlikheid, soos bespreek in 2.3.1. Dit is dus die gedrag wat in interaksie is met die omgewing.

3.7.2. GRAFIEK 2

Die tweede grafiek dui die persoon se ware identiteit aan. Dit dui die basiese gedrag, die kern van 'n persoon, aan. Wanneer 'n persoon onder druk verkeer, kom hierdie ware gedrag na vore. Dieselfde geld vir wanneer dit met die persoon goedgaan.

Hierdie grafiek verteenwoordig die “minste”-response op die vraelys. Daar is getoon dat 'n beter, vollediger prent weergegee word wanneer 'n persoon gevra word wat hy nie is nie (Bonnstetter *et al.*, 1993:108). Hierdie grafiek is nie aanpasbaar nie. Die navorser is van mening dat die grafiek op die individu se ware identiteit dui, die temperament waarmee die persoon gebore word, wat nie kan verander nie. 'n Verdere mening is dat wanneer die tellings op die grafieke nie met mekaar ooreenstem nie, dit moontlik kan aandui dat die persoon nodig het om sy temperament so aan te pas dat dit van sy aangebore temperament verskil. Hieruit kan die gevolgtrekking gemaak word dat die persoon moontlik spanning beleef aangesien dit vir hom nodig is om verskillend van sy aangebore temperament op te tree.

3.7.3 DIE ENERGIELYN

Die energielyn word beskou as die middellyn op die grafieke, wat die fondasie is waarop intensiteitsvlakke bepaal kan word. Die punt wat die verste van hierdie lyn aangedui word, word as die dominantste temperamenttrek beskou. Die verhouding waarin die punte aangedui word van hoog na laag, toon die temperament tipe wat die persoon beskryf (Bonnstetter *et al.*, 1993:108).

3.7.4 DIE EVALUERING VAN DIE DISC-MODEL

Die DISC-model se interpretasie bestaan uit vyf stappe wat gevolg moet word vir volledigheid. Hierdie stappe kan soos volg uiteengesit word:

- Stap 1: Bepaal die kern temperamentstyl van grafiek 1.
- Stap 2: Identifiseer sterk, matige en swak neigings van die grafiekverhoudings en verduidelik.
- Stap 3: Bepaal die emosies van die vier faktore.
- Stap 4: Let op diskrepansies tussen grafiek 1 en 2. Let op of daar 'n beduidende verskil is tussen die grafieke. Indien daar 'n verskil is, dui dit aan dat die persoon nodig het om verskillend te reageer van wie hy regtig is.
- Stap 5: Herhaal grafiek 2 (Bonnstetter *et al.*, 1993:109).

Die vyf ouerpare wat tydens die empiriese studie as respondente deelgeneem het aan die studie, het elk die DISC-vraelys voltooi, om sodoende hulle temperamenttipes te bepaal.

3.8 KEIRSEY-MODEL

Die navorser het verskeie kursusse in die Keirsey-model. Internasionale bronne van die model is aangekoop en bestudeer. Die doel was om die Keirsey-model en die DISC-model met mekaar te trianguleer, en dus aanvullend tot mekaar te benut tydens die empiriese studie en die ontwikkeling van 'n kontrolelyns. Die kontrolelyns is benut om die kinders se temperamente te bepaal. Na die literatuurstudie, het die navorser tot die gevolgtrekking gekom dat die Keirsey-model nie aanvullend tot die DISC-model benut kan word nie. Die Keirsey-model word vervolgens kortliks uiteengesit as 'n alternatiewe wyse om terapeute behulpsaam te wees om individue se temperamenttipe te bepaal.

3.8.1 Die oorsprong van die Keirsey-model

Carl Jung het 'n 1928 'n boek "*Psychological Types*" gepubliseer. Hierin skryf hy dat mense van mekaar verskil op verskillende wyses. Mense verskil in denke, waarneming, konseptualisering, begrip en bepeinsing. Elke individu het dus 'n bepaalde voorkeur wat bepaal hoe hy optree. Die individu se voorkeur kan getipeer word in psigologiese tipes of voorkeurtipes. Die voorkeur- of psigologiese tipes is deur Jung ontdek en ontwikkel (Keirsey & Bates, 1984:4; Berens, 2000:2). Gedurende die 1930's was die uitgangspunte

van Jung tesame met dié van Adickes, Kretchmer, Adler, Spranger en Hippokrates vergete, en is meer klem geplaas op die behavioristiese benadering. Hierdie benadering het die idee van temperament verwerp en aangevoer dat gedrag weens onbewuste motiewe of ervarings wat die verlede beskryf kan word. 'n Eie interpretasie is dat hierdie benadering beskryf het dat temperament aangeleer is, terwyl Jung gedrag as aangebore beskryf het. Isabelle Myers en Kathryn Briggs is deur Jung se boek *Psigological Types* geïnspireer. Hierdie herlewing van die idee van temperament het in 1950 plaasgevind (Keirsey & Bates, 1984:3-5; Heineman, 2005).

3.8.2 Myers-Briggs se verbintenis met die Keirsey-model

Herlewing van temperament het gedurende die 1950's plaasgevind. Isabel Myers en Kathryn Briggs, 'n moeder en dogter, het 'n vraelys ontwikkel uit Jung se idees, wat sestien verskillende gedragstipes bepaal. Hierdie vraelys staan as die Myers Briggs Type- Indicator bekend (Keirsey & Bates, 1984:4). Keirsey het dieselfde tyd as Myers Briggs aan Jung se teorie van psigologiese tipes aandag geskenk, hoewel dit onafhanklik van mekaar gedoen is. Die psigologiese tipes wat deur Jung beskryf is, kan soos volg uiteengesit word:

- Hoe die individu verkies om energie te verkry.
- Hoe die individu verkies om inligting te versamel.
- Hoe die individu verkies om keuses te maak.
- Watter lewenstyl 'n persoon verkies om aan te neem (LaFerla, 2001:3).

3.8.3 Uiteensetting van die Myers Briggs Type-Indicator

Die eerste psigologiese tipe van Jung het Myers Briggs beskryf as dat die persoon verkies om sy energie te kry deur ekstroversie (E) teenoor introversie (I). Die ekstroversie verwys na die persoon se fokus wat op die omgewing gegrond is, teenoor introversie wat op die innerlike wêreld of idees van die persoon gegrond is (LaFerla, 2001:4).

Die tweede psigologiese tipe, genaamd hoe die individu verkies om inligting te versamel kan gegrond wees op sintuiglikheid (S) teenoor intuïsie (N). By sintuiglikheid verkies die persoon om op die hier en nou en op konkrete inligting is deur hulle sintuie bekom is, te fokus. Intuïsie neig om te fokus op die toekoms, met 'n uitgangspunt van patrone en moontlikhede (LaFerla, 2001:45).

Die derde psigologiese tipe, genaamd hoe die persoon verkies om keuses uit te oefen, dui daarop dat die persoon verkies om keuses te maak gegrond op denke (T) of gevoelens (F) (LaFerla, 2001:4).

Die vierde psigologiese tipe is watter lewenstyl die persoon verkies. Die persone wat 'n beoordelende (J) lewenstyl verkies, is geneig om te beplan en te organiseer. Diegene wat 'n waarnemende (P) lewenstyl verkies, is geneig om spontaan en aanpasbaar te wees (LaFerla, 2001:4).

Volgens die Meyers Briggs Type Indicator, kan die vier hoof psigologiese tipes verdeel word in sestien verskillende temperamenttipes (LaFerla, 2001:5). Die sestien temperamenttipes is die volgende:

Tabel 3.15 MYERS BRIGGS TYPE INDICATOR

INFP	ISFP	INTP	ISTP
ENFP	ESFP	ENTP	ESTP
INFJ	ISFJ	INTJ	ISTJ
ENFJ	ESFJ	ENTJ	ESTJ

Bron: Keirsey en Bates (1984:12).

Die Myers Briggs Type Indicator is volgens die navorser slegs vir agtergronddoeleindes uiteengesit. Die Type Indicator is nie in die studie benut nie.

Viawest (2006) konstateer dat die Myers Briggs Type Indicator nie met die Keirsey-model verwar moet word nie. Die publikasie is van mening dat een van die praktiese probleme daarin geleë is dat die twee modelle in die meeste gevalle in die literatuur en

self deur terapeute as sinonieme van mekaar gestel word. Die verskil tussen die Myers Briggs Type Indicator en Keirsey-model is geleë daarin dat Myers Briggs Type Indicator liniêre faktore gebruik om gedrag te beskryf, terwyl Keirsey 'n veldteorie gebruik. Myers Briggs Type Indicator verwys na die psigologiese tipes as persoonlikheidstipes en die Keirsey-model verwys daarna as-temperamenttipes (Viawest, 2006). Die grootste verskil tussen die Keirsey-model en die Myers Briggs Type Indicator is geleë in die beskrywing van die verskillende aspekte van die temperamente. Die Keirsey-model verwys na die hoe van gedrag (Viawest, 2006). 'n Eie interpretasie is dat die Keirsey-model aanvullend tot die DISC-model benut kan word, aangesien albei die hoe van gedrag beskryf. Die Myers Briggs Type Indicator het persone in sestien verskillende tipes geklassifiseer, terwyl Keirsey die sestien tipes in agt voorkeurtipes en die agt voorkeurtipes in vier temperamente verdeel het (IVDrive, 2005).

Die Myers-Briggs Type-Indicator kan ook nie met die DISC-model verbind word nie weens die feit dat beide verskillende teoretiese oorsprong het en verskillende aspekte meet. Die DISC-model beskryf gedrag gebaseer op hoe persone hulleself in verskillende omgewings beskryf, terwyl die Myers Briggs Type Indicator beskryf hoe 'n persoon die omgewing benader en die inligting verwerk. Die inligting wat verkry word van die twee meetinstrumente, kan nie met mekaar korreleer nie, aangesien hulle om verskillende redes ontwerp is. Inscape Publishing (1996) stel dit duidelik dat die Myers Briggs-Type Indicator nie met die DISC kan ooreenstem nie.

3.8.4 Keirsey-model

Keirsey het aangedui dat elke individu verskillend gebore word, met voorkeure van hoe om inligting in te neem, oplossings te vind en keuses te maak. Die individu se gedrag is gewoonlik toevallig, maar volg patrone. Die patrone wat voorkom, reflekteer die individu se voorkeure om inligting in te neem en keuses te maak. Die patrone reflekteer ook die wêreld waarin die individu die meeste op sy gemak is (Keirsey & Bates, 1984:14; Goldsmith & Wharton, 1995:13). Keirsey & Bates (1984:14) konstateer verder dat voorkeure, soos wat dit benut word, kan versterk of verswak.

Die somtotaal van 'n individu se voorkeure vorm die individu se temperament tipe (Goldsmith & Wharton, 1995:13). 'n Voorkeur van 'n individu is slegs 'n voorkeur en daar bestaan nie 'n regte of verkeerde voorkeur nie (Laferla, 2001:3).

Keirsey het vier hoof temperament tipes ontwikkel. Keirsey het vier temperament kategorieë geïdentifiseer wat as basis vir die sestien tipes dien (Hedges, 1997; Tieger & Barron-Tieger, 1997:34).

Goldsmith & Wharton (1995:24) is van mening dat die voorkeurtipes die basis vir die bepaling van die dominante temperament vorm. Voordat die vier temperamente soos deur Keirsey ontwikkel verduidelik word, is dit belangrik om daarop te let dat Keirsey & Bates (1984:30) van mening is dat temperament gedrag bepaal. Gedrag kan beskou word as die instrument om die individu behulpsaam te wees om sy behoeftes te bevredig. Berens (2000:5) noem dat gedrag saamgegroepeer kan word om patrone te vorm. Die patrone kan rondom behoeftes georganiseer word is spesifiek tot elkeen se temperament. Temperament plaas 'n vingerafdruk op die individu se optrede.

Die vier temperament tipes van Keirsey gaan slegs vir agtergrond doeleindes uiteengesit word. Die vier temperamente waarna Keirsey & Bates (1984:31) verwys, is SP, SJ, NT en NF. Die eerste temperament wat uiteengesit gaan word, is die van SJ. Tieger & Barron-Tieger (1997:35) noem hierdie SJ-temperament die tradisionele groep. Hierdie temperament kan soos volg uiteengesit word

3.8.4.1 SJ (SINTUIGLIK/BEREKEND)

Die voorkeurtipe wat aan hierdie temperament gekoppel kan word, is die sintuiglike en berekende tipe (SJ) (Keirsey, 1998:78 en Goldsmith & Wharton, 1995:77). Persone wat verkies om inligting te ontvang deur die sintuiglike proses – oë, ore, neus, mond en vel, se voorkeur is sintuiglik. Hierdie persone verkies om van hulle omgewing te leer deur gebruik te maak van hulle sintuie. Persone wat sintuiglik is, verlang, vertrou en onthou feite. Berekende persone verkies afhandeling van 'n saak bo 'n oop opsie. Individue se styl vir organisering en beplanning van die omgewing rondom hulle en lojaliteit om die

werk af te handel, is die kern van die voorkeurtipe. Die temperament tipe SJ kan skematies soos volg uiteengesit word:

TABEL 3.16: SJ-TEMPERAMENTTIPPE

- Staar bekend as die logistiese temperament.
- Gee leiding aan ander persone.
- Sien toe dat alles op hul plek is.
- Bewaarder en kan met die beweer vergelyk word. Die eienskap van 'n beweer is dat hy rusteloos sy werk afhandel. Die beweer hou wag oor sy familie en is op die uitkyk vir gevare.
- Kan met die **melancholiese** temperamentkategorie vergelyk word. Individu verwag ongunstige uitkomst, wat hulle bedruk, treurig en ernstig maak.
- Individu is nie geïnteresseerd in hoe dinge in mekaar pas nie. Verkie om dinge te hou soos dit was.
- Individu se begrip vir die omgewing en die rol wat hy daarin speel, is op vorige ervarings gebaseer. Aandag word aan spesifieke dele gegee. Die voorkeur aan die sintuiglike, dui daarop dat hulle aandag skenk aan feite en detail in die hier-en-nou.
- Die berekende voorkeur dui daarop dat keuses uitgeoefen moet word en dat die lewe georden en georganiseer moet wees.
- Realisties, georganiseer, prakties en verkies om reëls te gehoorsaam.
- Behoefte om te behoort en behoefte aan stabiliteit.
- Glo dat hulle moet gee om te ontvang.
- Ernstig ingestel teenoor die lewe.
- Kinders wil weet hulle doen die regte ding.
- Kinders wil onderwysers en ouers tevrede hou.
- Verkie roetine en hou nie van verandering nie.
- Verkie om nuwe vaardighede op 'n stap-vir-stap wyse aan te leer.
- Hierdie individu moet weet wat van hom verwag word. Verkie konsekwentheid.
- Gee aandag aan detail, verwag konstante terugvoer van ouers en ander volwassenes.
- Stel hoë standaarde vir doelbereiking aan hulleself en ander. Studeer volgens skedule

Die navorser stem saam dat die SJ-temperament tipe ooreenstem met die melancholiese temperament soos ontwikkel deur Hippokrates, (3.5.3), asook die C-temperament tipe van die DISC-model (3.6.2.4). Die rede hiervoor is dat die C-temperament tipe volgens die DISC-model en die melancholiese temperament van Hippokrates se temperamentele

kategorieë geneig is om toe te sien dat alles vlot verloop, 'n bewaarder is, verkies om dinge te hou soos dit is en ernstig ingestel is teenoor die lewe. Dit is egter net 'n paar karaktertrekke van die C-temperamenttipe volgens die DISC-model en die melancholiese temperament volgens Hippokrates se temperamentele kategorieë.

3.8.4.2 SP (SINTUIGLIK/AKKOMMODEREND)

Die voorkeurtipes wat gekoppel kan word aan hierdie temperament, is dié van sintuiglik en akkommoderend. Die sintuiglike gedeelte van die SP stem ooreen met die van die SJ-temperament, deurdat dit ook in die hier-en-nou belangstel en realisties en prakties is. Die voorkeur vir akkommoderendheid, maak dat hulle makliker kan aanpas en spontaan voorkom en die kombinasie met die voorkeur vir sintuiglikheid, maak hulle meer direk, deelnemend en aanpasbaar (Keirse & Bates, 1984:3; Tieger & Barron-Tieger, 1997:36). Die temperamenttipe kan skematies soos volg uiteengesit word:

Tabel 3.17: SP-TEMPERAMENTTIPE

- Avontuurlustig en verkies om vry te wees.
- Plaas hoë waarde op vryheid, aksie en ondersoeking en kom impulsief voor.
- Is spontaan en waag maklik. Het baie energie.
- Vergeet reëls maklik.
- Kom ongeorganiseerd en dikwels onvoorbereid vir verantwoordelikheid, weens tydsaamheid.
- Praktiese persoon. Hanteer inligting met spontaneïteit en buigsaamheid.
- Kan vergelyk word met 'n jakkals. Hy is slinks en prakties.
- Stem ooreen met **sanguiniese** temperamentkategorie van Hippokrates.
- Verkies om te doen in die hier-en-nou.
- Kan vergelyk word met die ambagsman. Het 'n geneigdheid vir waarnemings van die spesifieke en is konkreet in die hier-en-nou.
- Verkies beweging, opwinding en hou van kompetisie.
- Benodig ruimte waar hulle kan rondbeweeg.
- Benodig baie liefde en erkenning.
- Beskou homself as dapper en is 'n spanspeler.

Die navorser stem saam dat die SP-temperamenttipe ooreenstem met die sanguiniese temperament volgens Hippokrates temperamentele kategorieë (3.5.1) en die I-temperamenttipe van die DISC-model (3.6.2.2). Die rede is dat die karaktertrekke van die SP soos uiteengesit in tabel 3.17 ooreenstem met die karaktertrekke van die DISC-model en Hippokrates se temperamentele kategorieë.

3.8.4.3 NF (INTUÏSIE/GEVOEL)

Die temperamenttipe NF bestaan uit die voorkeurtipe van intuïsie en gevoel. Intuïsie is die basiese geneigdheid om moontlikhede raak te sien sonder dat sintuie of rede 'n rol in die verkryging daarvan speel. Die gevoelsvoorkeur dui op die geneigdheid om te wil weet dat hy ander tevrede sal stel deur sy gehoorsaamheid. Die individu neem ander se gevoelens in ag. Die intuïsievoorkeurtipe omskryf die manier hoe individue verkies om inligting te ontvang, met ander woorde hoe individue kontak maak met en bewus word van die omgewing rondom hulle. Persone wat intuïsievoorkeur verkies, leer deur bewus te word van moontlikhede, verbande te trek en betekenis te heg deur hulle sesde sintuig te benut. Persone met intuïsie as voorkeur neig om aandag te skenk aan patrone en betekenis wat hulle ontvang deur hulle verbeelding of geheue.

Gevoelsmatige persone neig om keuses te maak gebaseer op die mate waarin wat hulle vir ander omgee en keuses word uitgeoefen op persoonlike wyse. Hulle het 'n sterk sin vir persoonlike waardes en 'n behoefte aan harmonie (Keirsey & Bates, 1984:16-19; Keirsey, 1998:13; Goldsmith & Wharton, 1995:14; Tieger & Barron-Tieger, 1997:21). Keirsey (1998:119) is van mening dat hierdie temperamenttipe ooreenstem met die choleriese temperament volgens Hippokrates se temperamentele kategorieë. (Vergelyk Berens, 2001:2.) Keirsey (1998:119) meen dat die choleriese temperament knorrig voorkom, altyd in beheer wil wees, maklik ernstig raak en geneig is om vinnig ongemak te wys.

Die navorser is van mening dat hierdie temperamenttipe moontlik eerder met die flegmatiese temperament (3.5.4) vergelyk kan word, aangesien die temperamenttipe (NF) samewerking toon, 'n doel in die lewe het, hoë waarde heg aan geloofwaardigheid en

betekenis soek (Keirsey, 1998:119). Die navorser is van mening dat hierdie eienskappe moontlik eerder ooreenskomste toon met die flegmatiese temperament as die choleriese temperament. (Vergelyk IVDrive, 2005.) Dit is hier waar die navorser tot die besef gekom het dat die Keirsey-model nie aanvullend tot die DISC-model en Hippokrates se temperamentele kategorieë benut kan word nie.

Die NF-temperament tipe kan skematies soos volg uiteengesit word:

TABEL 3.18 NF-TEMPERAMENTTIPE

- Toon samewerking.
- Kan vergelyk word met 'n dolfyn. Dolfyne kommunikeer deur middel van komplekse taalstrukture en leef in noue familieverband saam, speel en jag saam en help familielede.
- Sien maklik moontlikhede raak. Neig om hulle gedagtes te fokus op waarneming of verbeelding.
- Wil 'n doel in die lewe hê.
- Het 'n honger na selfaktualisering en om werklik te wees. Behoefte om te wees wat hulle bedoel is om te wees. Wil 'n identiteit hê wat uniek is.
- Heg hoë waarde aan geloofwaardigheid. Soek na betekenis.
- Kom sensitief voor en is geneig om kritiek te verpersoonlik.
- Hulle begeer harmonie in hulleself, maar ook met ander.
- Selfverwesenliking beteken vir NF om integriteit te hê. Om integriteit te hê, is om opreg te wees.
- Bereid om groot opofferings te maak om ander te help.
- Hou nie van kompetisie nie.
- Sensitief vir ander.
- Verkies roetine en sekuriteit.
- Verkies harmonie en wil ander tevrede hou.

3.8.4.4 NT (INTUÏSIE/DENKEND)

Die voorkeurtipe wat dominant is, is die intuïtiewe en denkend. Persone wat die voorkeurtipe van intuïsie verkies, leer deur bewus te word van moontlikhede, verbande te trek en betekenis te heg deur hulle sesde sintuig te benut. Hierdie persone neig om aandag te skenk aan patrone en betekenis wat hulle ontvang deur hulle verbeelding of geheue. Persone wat denkende voorkeur verkies, neig om logiese, objektiewe keuses uit te oefen. Hulle neig om afgesonder en analities te wees, omdat hulle eers die voor- en

nadele met mekaar sal vergelyk voordat 'n keuse uitgeoefen word. Die denker verkies 'n onpersoonlike basis in die proses van keusemaking. 'n Denkende persoon heg waarde aan eerlikheid en direktheid in hulleself. Hulle vertrou volwassenes wat regverdig en konsekwent is en weet waarvan hulle praat (Keirsey & Bates, 1984:20; Hedges, 1997; Goldsmith & Wharton, 1995:15; LaFerla, 2001:5 en Tieger & Barron-Tieger, 1997:25).

Die navorser is van mening dat die NT-temperament met die choleriese temperament vergelyk kan word, weens hulle rasonele temperament wat gefassineer word deur mag, hulle glo dat hulle bevoeg en bekwaam moet wees en dat hulle gekenmerk word deur akkuraatheid. (Vergelyk IVDrive, 2005.) Keirsey (1998:163) is egter van mening dat die NT-temperament ooreenstem met die flegmatiese temperament van Hippokrates. (Vergelyk Berens, 2000:2.) Persone met 'n rasonele tipe temperament is ongeïnteresseerd, neutraal, op 'n afstand van ander en afgesonder. Hulle konsentreer op komplekse probleme en is geneig om hulle aan ander te onttrek totdat hulle die probleem opgelos het. Hierdie tipe is volgens Galan, nie in sosiale realiteit geïnteresseerd nie (Keirsey, 1998:163). Die navorser is steeds van mening dat hierdie temperament tipe eerder ooreenkom met die choleriese temperament.

Die NT-temperament tipe kan skematies soos volg uiteengesit word:

TABEL 3.19 NT-TEMPERAMENT

- Vergelyk met die rasionele tipe
- Kan ook vergelyk word met die uil. Kan beskou word as die mees suksesvolle roofvoël, wat as gevolg van hul uitstekende sig, spoed en tydsberekening, selde hul prooi mis.
- Is gefassineer deur mag.
- Hulle kan hulle eie vermoëns beoordeel en hulle doen dit met meedoënlose selfkritiek.
- Glo dat hulle bevoeg en bekwaam moet wees. Hulle is geneig om hulle oor hulle foute te kwel. Deurgaans bewus van hulle tekortkominge en mislukkings en kan ander se kritiek op hulle werk amusant vind.
- Word gekenmerk deur akkuraatheid, om dinge uit te sorteer ten einde foute te vermy.
- Bevoegdheid beskryf hierdie temperament die beste.
- Verkies om altyd in beheer te wees.
- Hulle doel is om outonoom, bevoeg en beredeneerd te wees.
- Behoefte aan bemeestering en selfbeheer, kennis en bevoegdheid.
- Ernstig oor kennis.
- Analities, kompleks, nuuskierig, onpersoonlik, onafhanklik, wetenskaplik, teoreties en sistematies.
- Bevraagteken outoriteit.
- Verkies om te eksperimenteer, dinge uit te vind en antwoorde te kry.

3.9 SAMEVATTING

Daar bestaan 'n verskeidenheid van temperamentkategorieë en dimensies wat benut kan word in die studie. Die nege dimensies van Chess en Thomas, Hippokrates se temperametele kategorieë, die DISC-model en die Keirsey-model is as die toepaslikste gekies om in die studie te benut. Die DISC-model en Keirsey-model kon nie aanvullend tot mekaar benut word nie. Die DISC-model is benut as basis waar die ouers en kinders se temperament tipe bepaal is. Die Keirsey-model is uiteengesit as agtergrondinligting en 'n alternatiewe meetinstrument om temperament tipes vas te stel.

Chess en Thomas se nege temperament dimensies is die eerste kritiese werk wat oor temperament nagevors het. Die nege dimensies wat by alle persone teenwoordig is kan

op 'n kontinuum geplaas word. Die persoon se telling op die kontinuum bepaal sy temperamenttipe.

Kagan (1994) het in 'n navorsingstudie tussen twee tipes temperamente onderskei, naamlik die nie-geïnhiberende en die geïnhibeerde temperamenttipe persoon. Hy verwys na die geïnhibeerde persoon as 'n persoon wat geneig is om skaam te wees en beperkende gedrag te toon wanneer hy 'n vreemde persoon of situasie nader. Die nie-geïnhibeerde persoon is geneig om minimale onsekerheid te toon wanneer hy met 'n vreemde persoon of situasie gekonfronteer word. Die wyse waarop ouers teen hierdie kinders optree, bepaal die mate waartoe die geïnhibeerde kind geïnhibeerd bly of aanpas om nie-geïnhibeerd te word. Ouers het dus 'n invloed op hulle kinders se temperamente. Kagan se gevolgtrekking is dat die verskil in die twee temperamente geleë is in die vatbaarheid vir prikkels van die amigdala in die brein. Hieruit blyk dit dat temperament 'n fisiologiese basis het.

Die gevolgtrekking kan moontlik gemaak word dat die nie-geïnhibeerde individu ooreenstem met die hoë vlakke op die kontinuum van die nege dimensies van Chess en Thomas, teenoor die geïnhibeerde individu se lae vlakke op die kontinuum van die nege dimensies.

Vir die nege dimensies is die drie temperamentele kategorieë geïdentifiseer, naamlik moeilike, maklike en stadig-om-op-dreef-te-kom kinders. Alle kinders pas nie noodwendig in al drie temperamentkategorieë nie, maar kan wel 'n kombinasie van twee wees.

Verskeie skrywers is dit eens dat die meeste temperamentkategorieë ontwikkel is uit Hippokrates se siening van temperament. Hippokrates se temperamenttipes kan verbind word aan vier liggaamsvloei-stowwe wat in alle persone teenwoordig is. Die vier temperamenttipes wat hy ontwikkel het is, die choleriese, sanguiniese, flegmatiese en melancholiese. Twaalf vermengings kan uit hierdie vier basiese temperamente voortspruit. Die meeste ouers beskryf hulle kinders as een van die vermengings.

Die sanguiniese temperament word gekenmerk deur 'n persoon wat mensingestel is en die geselskap van ander geniet. Die temperament het 'n behoefte aan erkenning deur ander.

Die choleriese temperament word gekenmerk deur die gedetermineerde doener, wat op aksie ingestel is. Die persoon met hierdie temperament hou van uitdagings en om take te begin en te voltooi.

Die melancholiese temperament kan saamgevat word as 'n persoon wat sensitief is en neig om perfeksionisties te wees. Hierdie temperament tipe is geneig om selfkrities en krities teenoor van ander te wees.

Die flegmatiese temperament word gekenmerk deur stabiliteit, kalmte en as een wat nie van veranderinge hou nie. Die vier basiese temperamentte kan versoen word met die fisiologie van die brein. Die linkerbrein bestaan uit die twee temperamentkwadrante, naamlik choleries en melancholies, en die regterbrein bestaan uit twee temperamentkwadrante naamlik sanguinies en flegmaties. Dit blyk dus of die vier basiese temperamenttipes eienskappe van die neokorteks asook die limbiese stelsel van die brein het. Die neokorteks verwys na die denkende brein en die limbiese stelsel na die emosionele deel.

Die DISC-model word as die basis benut waaruit 'n bemagtigingsprogram vir ouers met kinders in die middelkinderjare ontwikkel is.

Die DISC-model verwys na gedragstyle wat op die "hoe" van gedrag dui. Die DISC-model van temperamentanalise is 'n taal van waarneembare menslike gedrag. Die D-temperament tipe stem ooreen met die choleriese temperament, wat op dominante, gedetermineerde, besliste, direkte eienskappe dui.

Die I-temperament tipe stem ooreen met die sanguiniese temperament, wat op beïnvloeding, redeneerding, interaktiewe eienskappe dui. Die temperament tipe is mensgerig en verkies om in ander se geselskap te wees.

Die S-temperamenttipe stem ooreen met die flegmatiese temperament, wat gekenmerk word deur standvastigheid, stabiliteit en wat nie van verandering hou nie. Die C-temperamenttipe stem ooreen met die melancholiese temperament, wat gekenmerk word deur insiklike, analitiese perfeksionistiese eienskappe.

Die DISC-model van temperamentanalise is 'n gestandaardiseerde instrument. Die model kan geëvalueer word deur dit in twee soorte grafieke uiteen te sit. Die een grafiek dui op die aangepaste temperament en die tweede grafiek dui op die ware, aangebore temperament. Die twee grafieke moet ooreenstem, aangesien dit aandui dat die temperament waarmee die persoon gebore is, ooreenstem met dit wat hy dink sy temperament moet wees. Die navorser is van mening dat die aangepaste temperament op die persoon se persoonlikheid dui.

Hoofstuk vier word gefokus op die gestaltbeginsels as raamwerk waaruit die ouerbemagtigingsprogram ontwikkel word.